

Kritické listy 47

čtvrtletník pro čtenářskou gramotnost a kritické myšlení ve školách

léto 2012

**Antigona,
červené ponožky
a naše patálie**

Osm žáků

Děti čtou dětem

Čtenářská dílna v 5. B

**Jak rozšiřovat
čtenářská teritoria**

**Hiršalův skicák
aneb Trocha poezie**

Soužití v rodině

**Dílna psaní
dobrodružných
textů**

**Učíme biologii
pro život**

Domácí mazlíčci

 RWCT
INTERNATIONAL
CONSORTIUM

Vydává občanské sdružení Kritické myšlení

Poslání *Kritických listů*

Kritické listy podporují otevřené společenství vzdělavatelů, kteří metodami aktivního učení dosahují všestranných a trvalých výsledků ve vzdělávání žáků, rozvíjejí u nich zvědavost a lásku k vědě a pěstují v nich bytostnou odpovědnost za svět, v němž společně žijí. *Kritické listy* nabízejí náměty pro výuku, která vede žáky ke kritickému a tvořivému myšlení, k schopnosti řešit problémy, spolupracovat, rozvíjí u dětí sebeúctu a současně respekt k druhým. Zvláštní pozornost věnují *Kritické listy* čtení, psaní a diskusi, které považují za účinné nástroje poznávání vnitřního i vnějšího světa a udržování demokracie.

Kritické listy se zaměřují na pedagogy všech typů a stupňů škol a všech aprobací, kteří trvale rozvíjejí své profesní dovednosti, reflektují svou práci a jsou ochotni se o její výsledky podělit s ostatními.

Kritické listy vznikly v roce 1999 jako čtvrtletník pro účastníky a absolventy programu *Čtením a psaním ke kritickému myšlení*. Přinášejí kompletní popisy vyučovacích jednotek rozmanitých předmětů, které v praxi uskutečnili učitelé se svými žáky, i obecná zamyšlení nad pedagogikou a školstvím. V současné době rozšiřují své publikum na všechny vzdělavatele, kteří přispívají k úspěchu kurikulární reformy v ČR.

Mám ráda texty z kategorie K úvaze, neboť je beru jako možnost seznamovat se s trendy, které by mi třeba jinak unikly. Zaujal mne například text Co je plánování pozpátku v KL 43. Obecně také ráda čtu texty Ondřeje Hauseblase, které se často týkají čtenářství. Jako prvostupňová učitelka to pro svoji praxi velmi oceňuji. Vždy také ráda projdu Lekce a komentáře – jsou pro mne zdrojem motivace (abych v tom, co dělám, neustala, neustrnula) a nápadů pro praxi. No a v neposlední řadě si také ráda pročítám Přčetli jsme – jednak abych věděla, které dětské knihy jsou zajímavé. Zadržé také proto, abych měla nápady, které knihy koupit do školní knihovny, kde dělám knihovnici.

Z ankety o KL

Milé čtenářky, milí čtenáři,

V poslední době se díky účasti v různých projektech dostávám mnohem častěji než dřív do škol na náslechy či ukázky hodin.

Učitelé jsou otevřenější a přítomnost hosta na hodině jim už tolik nevadí. Učitelé také zjišťují, jak cenné je podívat se do hodin kolegovi ze stejné školy či kolegyni, která učí stejný předmět na jiné škole. Někteří učitelé se stále obávají kritiky či negativní zpětné vazby. Ale někteří již statečně čelí podnětným otázkám kolegů a rádi si vyslechnou ocenění své práce. V *KL* vám pravidelně přinášíme popisy hodin. Bohužel v těchto popisech nelze zachytit vše, co se v hodinách odehrává. Bezpečnou a příjemnou atmosféru, kterou dokáže učitel bez velkého úsilí navodit, inspirativní otázky, které učitel klade, deset vteřin ticha po položení otázky, které umožní i introvertům, promyslet si odpověď. A mnoho dalšího – jak učitel hodně málo mluví, protože ví, že musejí promlouvat hlavně žáci, aby se něco naučili, jak se učitel nebojí sám prezentovat před žáky svou práci (když třeba v dílně čtení také četl a zapisoval si poznámky), jak konkrétně popisuje, co se žákovi podařilo, oceňuje jeho momentální výkon. Jak se takový učitel vyvaruje různých poznámek, které by jen odváděly pozornost žáků od tématu, jak promyšleně míří za vzdělávacími cíli, které pro své žáky stanovil. Zařazuje do výuky badatelství, pokud to jde, vede žáky k samostatnosti a učí je nejen učit se, ale obecně myslet. Ví, že bez dokonalého zvládnutí dovednosti číst, psát a argumentovat se dnešní člověk neobejde.

Největší zážitek pro mě je, když vidím, že učitel takto pracuje a jedná konzistentně, jeho chování ve třídě i způsob komunikace jsou pro žáky předvídatelné. A samozřejmě obrovskou radost mám z toho, že mnozí učitelé přijali filosofii programu *RWCT* za svou a dokázali ji proměnit v radostnou a efektivní každodenní praxi. Takový učitel si velmi hlídá čas – má na mysli, že je třeba stihnout všechny tři fáze učení, jinak by žáci z hodiny odcházeli přesně s tím, s čím tam přišli – práce by tedy byla zbytečná. Takový učitel myslí na texty – aby je žáci mohli přečíst s porozuměním, aby jim přinášely něco nového a atraktivního – aby tedy žáci měli opravdu autentický důvod je číst. Takový učitel volí aktivity opravdu ve vztahu k cíli, nikoli proto, že věří, že daná metoda je zábavná a žáci se na ni chytí.

Viděla jsem mnoho skvělých hodin, které vedli skvělí učitelé a hlavní roli v nich měli skvělí žáci. Naplnilo mě to optimistickou náladou a nadějí, že česká škola může být opravdu špičková.

Kateřina Šafránková

Úvodník, K. Šafránková

Rozhovor

Rozhovor s Martinou Degeovou 4

K úvaze

Antigona, červené ponožky a naše patálie, S. Zajíček 7
Osm žáků, J. Králková. 10

Lekce a komentáře

Děti čtou dětem, L. Veisová 12
Čtenářská dílna v 5. B, J. Pluhařová 14
Jak rozšiřovat čtenářská teritoria, P. Rosická. 16
Hiršalův skicák aneb trocha poezie, M. Nováková. 18
Co se mi osvědčilo při výuce aneb Grafické organizéry,
R. Hubálková 20
Soužití v rodině, H. Lipková 23
Dílna psaní dobrodružných textů, L. Samlerová 25
Učíme se o uhlíku, E. Hilčerová. 30
Učíme biologii pro život, V. Kubaňová 32

Co se děje u nás v Kritickém myšlení

Domácí mazlíčci, K. Vrtišková 37
Co je u nás nového, H. Košťálová 40

Co se děje jinde

Učíme se navzájem mezi školami, M. Olšáková 41
Sedm miliard na krku, K. Sobotková 42
Brána ke vzdělávání – Čtenářské kluby, I. Poláková 46

Škola v literatuře

Spratek, T. L. Hayden. 50

Nabídky

Dějiny a literatura Romů 52
Cesta ke kvalitě 53
Letní škola a kurzy na rok 2012/2013 54

Citáty

Barbara Moss, Terrell A. Young: *Creating lifelong readers through independent reading*. IRA 2010. 5, 8, 23, 26, 31, 39, 42, 45, 49

Na [www.kritickemysleni.cz/KL č. 47](http://www.kritickemysleni.cz/KL_47)/Co se do čísla nevěšlo najdete:

- pracovní list k textu H. Lipkové *Soužití v rodině*
- pracovní listy k textu K. Vrtiškové *Domácí mazlíčci*
- materiály k lekci *Sedm miliard na krku* od K. Sobotkové

ROZHOVOR

Rozhovor s Martinou Degeovou

Ve své výuce vycházíte z konstruktivistických předpokladů, to znamená, že každé učení musí probíhat individuálně. Jak tedy realizujete individualizaci ve své výuce? Můžete, prosím, představit i nějaké příklady?

Nejprve je třeba říci, že učit se můžeme pouze individuálně. Každý žák si přináší vlastní pojetí. To znamená, že má své zkušenosti, zájmy, dosavadní poznání či domněnky, na které navazuje. Může se sice něco naučit nazpaměť, ale to v něm nebude aktivně působit. Musíme proto v našem pojetí výuky myslet na to, že bychom každému měli dát možnost, aby navázal na své osobní pojetí. Ve schématu níže vidíte, že je třeba plánování výuky pojmut jako komplexní činnost, při které musíme neustále dbát na to, aby obsahy, které máme zprostředkovat, mohly navázat na individuální pojetí žáků. Metody je třeba volit tak, aby měl jednotlivec možnost zapojit své dosavadní poznání a potom s ním ve fázi aplikace pracovat. Jen tak se stanou kompetence použitelným věděním. Když plánujeme výukové jednotky dle tohoto konceptu, pak žák získá v první fázi vědění, které se potom prostřednictvím aplikace, použití, stane jeho osobní kompetencí.

Jedním z prostředků, které jste pro individualizaci na workshopu uváděla, je skupinová práce. Můžete, prosím, podrobněji popsat, jak s ní pracujete?

Existuje jistě mnoho způsobů individualizace, ale my jsme se rozhodli pro kooperativní učení. Protože máme v našich třídách nejméně 28 žákyň a žáků a málo prostoru na to, abychom nějak výrazněji diferencovali výuku, pracujeme metodami, které pocházejí z Kanady od Norma Greena nebo od Kerstin Tschekanové z Hamburku. Používáme šest základních metod. Ty zajišťují, že každý žák bude nejprve sám myslet – potichu si zapisuje své myšlenky. Potom je může ve skupině s ostatními sdílet a mluvit o nich. Nakonec musí jeden člen skupiny výsledky prezentovat – a nikdo předem neví, kdo to bude, takže všichni musejí být připravení. To vede k velké odpovědnosti každého jednotlivce. Způsob zadání úkolů vypadá tak, že volíme badatelské otázky, které jsou pro práci jednotlivce inspirativní. Nazýváme je komplexní otázky.

V 10. třídě (odpovídá 1. ročníku gymnázia, resp. kvintě) žáci např. dostanou jako semestrální téma otázku: *Má člověk jíst zvířata?* Tato komplexní otázka umožní každému ze skupiny využít rozdílné zájmy a zpracovat rozdílné aspekty. K diskusi se nabízí následující

etické otázky: *Mají zvířata vlastní práva? Jaké pojmy nám to pomohou pochopit? Jaká by byla odpověď z hlediska biologie? Existují „humánní“, tedy druhu přiměřené způsoby porážky, které lze ospravedlnit? Jaký je křesťanský názor? Jaká je naše tradice? Přistupujeme ke všem zvířatům stejně?*

Vidíte, že jsou to rozmanité otázky, které uspokojují různé zájmy. Přitom se žákyně a žáci učí, že všechny etické soudy podléhají různým podmínkám – původu, náboženství, přijatým teoriím, ekonomickým předpokladům atd. Protože má každý svůj úkol a ví, že ho bude muset prezentovat, vzniká pocit odpovědnosti za úkol.

Žáci jsou během skupinové práce pozorováni a hodnoceni. Kdo nepracuje, dostane špatnou známku, nemůže ale většinou ani prezentovat. Používáme tedy jak hodnocení procesu, tak hodnocení výsledku. Kromě toho patří ke každému pracovnímu procesu fáze reflexe, ve které každý musí zhodnotit, jak a co vykonal.

Používáte také tabulky kritérií a indikátorů pro různé kompetence. K čemu slouží a jak s nimi žáci pracují? V čem spatřujete jejich největší výhodu?

Tabulky kritérií slouží dvěma cílům. Nejprve si musí učitel, který chce něco zprostředkovat, při tvorbě kritérií a indikátorů pro sebe přesně vyjasnit, co se mají žáci naučit, jaké má on sám požadavky a jak je odstupňovat dle jednotlivých úrovní. Kdo něco takového někdy sám psal, rychle zjistí, že máme často jen vágní představu o tom, co přesně by měl žák vykonat. Potom je třeba tabulku probrat s žáky. Přitom žáci získají jasnou představu o požadavcích a mohou se sami přiřadit k jednotlivým úrovním. Nakonec vedeme s žáky tzv. rozhovor o dosavadním stavu, při kterém se žáci sami v tabulce zařadí. To slouží jako podklad pro známku i jako stanovení cíle pro další rozvoj.

Z diskuse na workshopu jsem pochopila, že tabulky kritérií a indikátorů pro kompetence a práce s nimi nejsou v Německu jednoznačně přijímány. Jaké jsou nejdůležitější protiargumenty?

Při diskusi na našem workshopu byli učitelé, kteří učí jako dříve a kteří si neujasnili, že lze učební procesy žáků jasně pochopit, popsat a hodnotit. To neznamená, že jsou to špatní učitelé. Jistě mohou často své žáky fascinovat či okouzlit a ti se potom také něco naučí. Neposkytnou ale svým žákům přesné vědění o jejich vlastním učení. Pro mnoho učitelů spočívá tajemství učení v interakci mezi učitelem, filozofickým

textem a žákem. A takové kouzlo existuje, to ví každý dobrý učitel a každý, kdo byl jako žák dobrým učitelem okouzlen. Ale na tom nelze stavět. Potřebujeme také nástroje, které každému umožní pochopit, co má vlastně umět. Tím ovšem nechceme tajemství z procesu zprostředkování odstranit, ale naopak ho rozšířit.

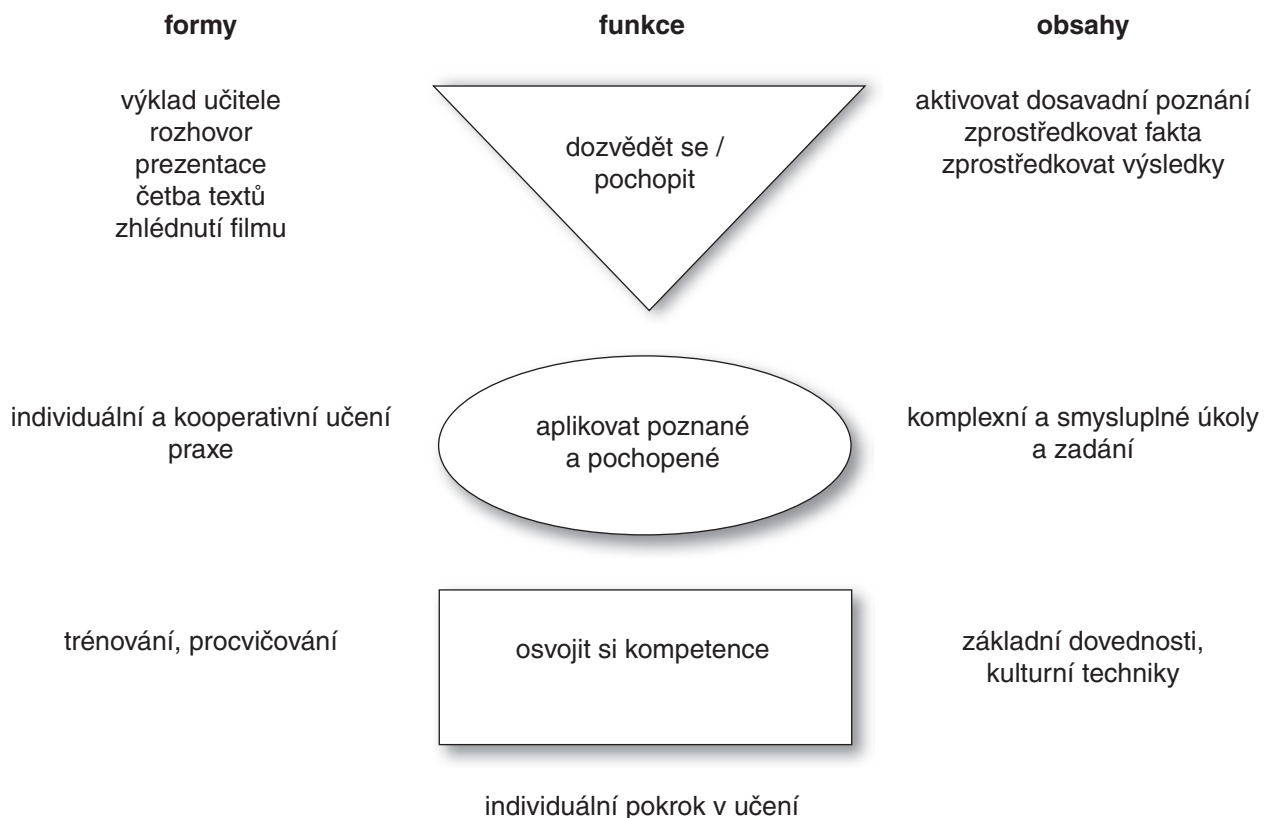
Kromě toho se ani žáci nechtějí vždy tímto způsobem učit. Nechtějí si dělat námahu. Přečtou text, reprodukují obsah a to stačí. Vzít do ruky vlastní učení je také namáhavé a člověk se rád jakékoli námaze vyhýbá.

A ještě jedna obecnější didaktická otázka. U nás je pedagogický konstruktivismus zastoupen především programem *Čtením a psaním ke kritické-*

mu myšlení. Důležitou součástí jeho teorie tvoří třífázový model učení. Vycházíte ve své výuce také z nějakého konkrétního modelu učení? Nebo jakým způsobem strukturujete své výukové jednotky, aby bylo učení co nejefektivnější?

Naznačila jsem odpověď již v první otázce. Náš postup není zásadně odlišný od vašeho. Skutečně nové je používání tabulek kritérií pro kompetence. Plánování celých výukových celků, které bere ohled na kompetence, je také jiné. Už nepromyšlíme výuku z hlediska obsahů, ale z hlediska kompetencí. Tím vzniká něco jako spirálové kurikulum, v kterém se stále znovu pracuje s různými kompetencemi a ty pak přecházejí do jistého a použitelného vědění žáků.

**Plánování výuky
vztahované na subjektivní pojetí žáků**

„Jedna věc, za kterou jsme velmi odpovědní, je pomoci žákům získat vášeň pro čtení. Někteří žáci toho dosáhnou sami, ale velká část z nich nikoli. Všichni žáci mohou mít prospěch z entuziasmu, zájmu a odborných znalostí dospělých – učitelů, rodičů nebo knihovníků, kteří znají dětské knihy. Zvýšení zájmu žáků o fascinující svět knih povede k radosti z četby a možná i k celoživotní lásce ke čtení.“

Tabulka kritérií a indikátorů pro filozofické kompetence pro 9. a 10. třídu
(odpovídá 1. a 2. ročníku čtyřletého gymnázia)

známky/ kompetence	nedostatečný	dostatečný	dobry	velmi dobrý	výborný
porozumění textu	dělá mi potíže porozumět doslovně filozofickému textu a potřebuji dopomoc	dokážu filozofickému textu porozumět, když mi někdo pomůže s pojmy a logickou strukturou textu	dokážu filozofickému textu celkově porozumět a pro sebe ho vyložit, mám-li k dispozici vysvětlení neznámých pojmů	dokážu filozofickému textu porozumět a rozpoznám, kdy si potřebuji vyhledat význam pojmů a teorií, abych text jasně pochopil(a), dokážu si pro sebe text vyložit v kontextu	dokážu filozofickému textu porozumět po stránce pojmové i co do logické struktury a v příslušném kontextu, dokážu ho pro sebe vyložit
reprodukce znalostí	dělá mi potíže správně reprodukovat filozofické pozice	dokážu filozofické pozice reprodukovat jen tak, že se těsně držím doslovného znění textu	dokážu filozofické pozice shrnout a správně popsat	dokážu filozofické pozice samostatně popsat vlastními slovy a rozpoznat možnosti jejich aplikace	dokážu filozofické pozice popsat vlastními slovy, rozpoznat jejich možné využití/aplikaci a použít je v jiném kontextu či v jiné oblasti
přestrukturování poznání/ přenos do jiné oblasti (transfer)	dělá mi potíže filozofické poznání nějak aplikovat, dokážu ho pouze reprodukovat	rozpoznám, že mé filozofické poznání může být aplikováno i v jiném kontextu	rozpoznám různé možnosti, jak lze jednotlivé filozofické pozice aplikovat	dokážu aplikovat různé filozofické pozice i v jiných oblastech	dokážu jednotlivé filozofické pozice suverénně aplikovat v jiných oblastech a samostatně s nimi dále pracovat
myšlení zaměřené na řešení problémů	dokážu rozpoznat filozofické problémy, ale nedokážu je samostatně řešit	dokážu pochopit i sám/sama formulovat filozofické problémy, při pokusech o jejich řešení potřebuji podporu/dopomoc	dokážu sám/sama formulovat filozofické problémy a nacházet částečná řešení	dokážu sám/sama formulovat filozofické problémy a najít různé, metodicky zdůvodněné způsoby řešení	dokážu samostatně řešit filozofické problémy pomocí svého vědění a svých metodických znalostí
kreativita	soustředím se zejména na porozumění jednotlivým pozicím	dokážu nacházet kreativní myšlenkové postupy, když mi někdo řekne, jak mám pracovat	znám různé metody (myšlenkové mapy, postupové diagramy, živé obrazy atd.) a umím je použít, když mě k tomu někdo vyzve	dokážu rozvíjet myšlenky a používat různé metody, abych našel/a originální návrh řešení	dokážu čerpat z repertoáru různých metod a strategií a smysluplně je používat, abych našel/a originální a samostatný návrh řešení
postoj k otázkám a zájem o předmět	pracuji na filozofických stanoviscích, které mi byly předloženy, aniž bych sám/sama kladl/a otázky	kladu si izolované otázky a nejsem si jistý/á, nakolik je jejich obsah filozofický	částečně dokážu sám/sama klást filozofické otázky a také se zájmem přemýšlet o otázkách druhých	zajímám se o filozofické problémy, dokážu je sám/sama formulovat a hledat jejich možná řešení	fascinují mě filozofické problémy, které sám/sama rozvíjím, a velmi mě zajímá jejich řešení
schopnost spolupráce	když pracuji s ostatními, většinou nechávám přemýšlet ostatní a snažím se pochopit jejich pozice	s podporou ostatních dokážu skupině smysluplně přispět	při společné práci s ostatními mě napadají myšlenky, které dokážu s ostatními dále promýšlet	dokážu ve skupině své myšlenky předat a s ostatními je rozvíjet směrem k cíli	dokážu podněty ze skupiny dále rozvíjet a metodicky vést ke společným řešením

*Martiny Degeové se ptala
a rozhovor přeložila Petra Šebešová.*

Martina Degeová

Vystudovala filozofii, germanistiku, anglistiku a historii ve Freiburgu a Hamburku. Absolvovala vzdělávání pro mentory začínajících učitelů. Od roku 1979 učí na gymnáziu v Hamburku. Je hlavní didaktičkou na gymnáziu Emilie-Wüstenfeld a oborovou poradkyní pro filozofii pro spolkovou zemi Hamburk.

Rozhovor navazuje na workshop nazvaný *Zaměření na kompetence ve výuce filozofie a etiky*, pořádaný v rámci konference *Metody a média ve výuce filozofie a etiky* v německém Ockenheimu na podzim roku 2011.

K ÚVAZE

Antigona, červené ponožky a naše patálie

Stanislav Zajíček

Christopher Paolini, pozoruhodný mladý stvořitel Dračího jezdce Eragonu, poznamenal k svému dílu, že *si chtěl prožít svůj příběh*. Stalo se, a díky imaginaci, talentu, píli a práci autora i dalších zúčastněných se do něj ponořilo i mnoho milionů dalších lidí. Také moji terciáni, kteří si jeho objemnou knihu vybrali do kolekce titulů společné četby pro školní rok 2011/2012 (o metodě výběru těchto knížek jsem psal ve 44. čísle *Kritických listů*). Tento dnes již proslulý opus ze světa fantasy je velmi dobrý pro leckakou školní práci (já jej využil mj. k sledování cesty, po níž se kniha dostává od autora ke čtenáři a dál, a také k tomu, abych ukázal, co všechno jsme autorovi *pro dobrý příběh* ochotni odpustit).

Nyní bych chtěl ale pojednat o jiném případě, jak jej můžeme sledovat v příbězích řecké Antigony, francouzského Mikuláše a anglického Adriana Molea. Je to příběh o svobodě osobní odpovědnosti; pokusím se rekonstruovat cestu, po níž jsem s žáky při čtení o tomto tématu krácel. Snad by se ta cesta mohla stát drobnou inspirací, jak hledat příbuznosti či společné základy tam, kde nejsou na první pohled zcela viditelné, a propojit je se světem žáků-čtenářů.

Kdybych měl ukázat to jedno základní, co ctím ve škole při práci s literaturou, řeknu postaru **Tua res agitur**. O tebe jde, tvůj příběh se vypravuje (neboli to, co čteš, už jsi zažil, prožíváš to nebo tě to teprve čeká – ale vyhnouti se nelze). A k tomu jednomu základnímu ovšem postupně přistupuje tradiční pozorování, jak je dílo uděláno a jak souvisí s díly jinými, a to nejen literárními. Literární dílo je koneckonců dílo také řemeslné, a řemeslu se lze (do značné míry) naučit. Literatura je klíčový pramen stylistiky a naučit žáky základům slohové dovednosti je jeden z hlavních úkolů obou těchto školních oborů. Proto je užitečné, aby se řemeslu učili také u mistrů spisovatelů. Tedy summa summarum – za základní považují reflektované čtení, přičemž ona reflexe chce přivést žáky k cestě světem literární slovo tvorby, morfologie a syntaxe (mohu-li použít paralely s popisem stavby a fungování jazyka). Kdesi na konci – což je ovšem v našem případě maturitní věk – pak v ideálním případě stojí vedle radosti ze čtení i schopnost vidět také autorský styl, vidět rozmanitý kontext textu, vidět jeho pozici vůči mistrovské třídě, tedy vůči literárnímu

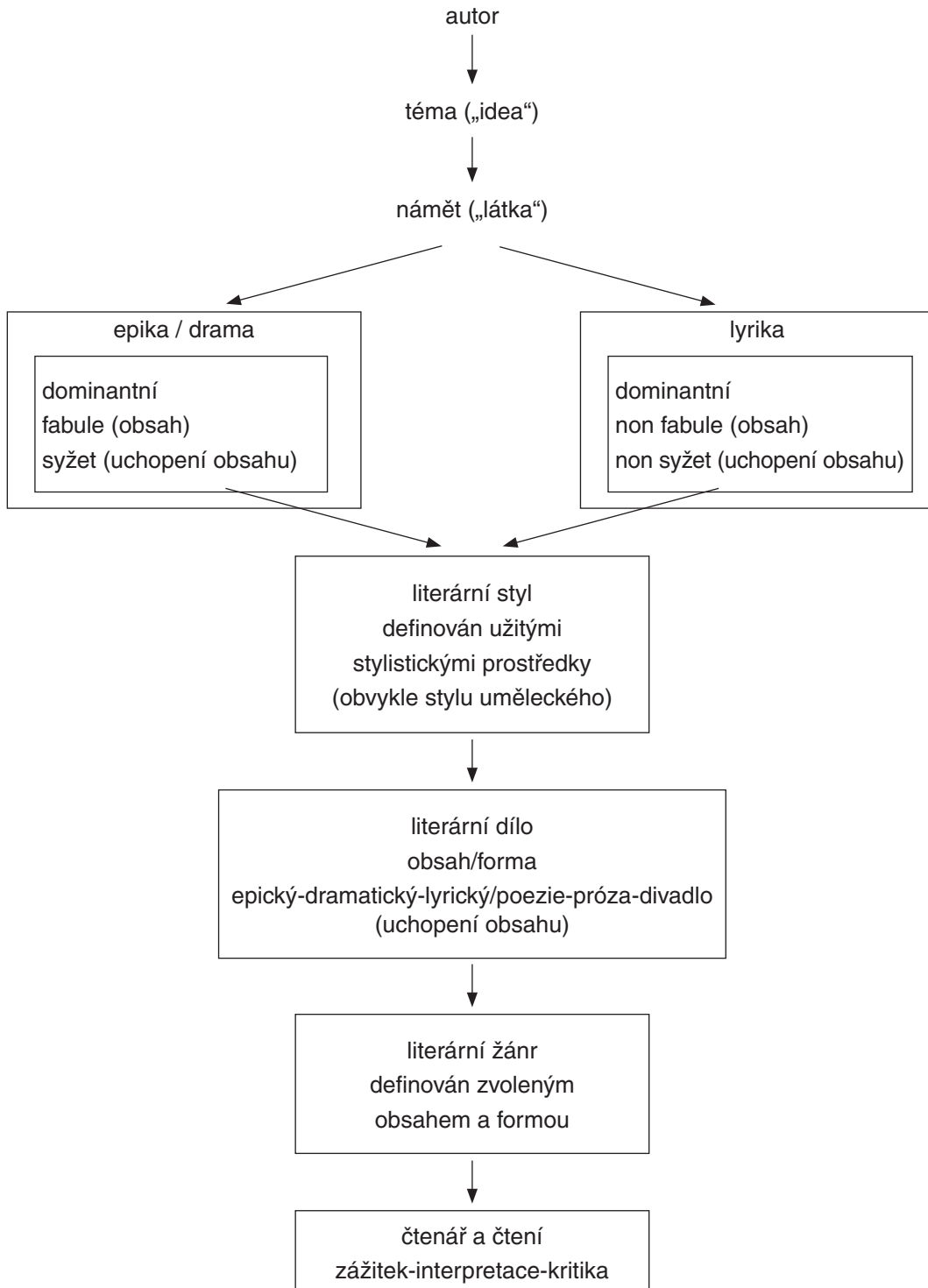
kánonu (rozuměj evropské literatury obohacené o autory z jiných „světů“). Nedávno jsem při diskusi o tzv. myšlenkových mapách studentům předposledního ročníku nabídl obraz pojmenovaný *Náčrt struktury literárního díla (v perspektivě autorství a vnímání)*, dovoluji si jej ukázat i zde: viz schéma na následující straně.

Toto schéma chce tedy ukázat, čeho by si mohl být žák na konci středoškolského studia vědom, aby mu přidanou hodnotou byl vedle zmíněné radosti z četby i požitek z mistrovského řemesla. Mám za to, že v přiměřeném zjednodušení si toho může být vědom i žák základní školy. Mimochodem velmi zajímavě se vyvinula vyučovací hodina, při níž jsme – hledíce na schéma – vymýšleli recept na knižní bestseller aneb Na koho a na co myslí autor – a proč; ano, samozřejmě jsme s úctou vzpomněli na *Philosophy of composition* E. A. Poeta. Nyní se ale vraťme zpět ke čtrnáctiletým žákům a jejich společnému čtení.

Než jsme se pustili do práce se zvolenými tituly, vše jsem otevřel úvodní kapitolkou *Kořeny našich příběhů*. Vzájemně jsme si líčili své rodinné legendy, tedy ony historky, jež se dávají k lepšímu při rodinných setkáních: jak dědeček přišel k té jizvě na čele (v noci tápal v tmavé chodbě a mezi nataženými rukama mu proklouzlo křídlo dveří, jež ho praštilo do čela), jak maminka přišla k tatínkovi (zcela náhodně na sebe několikrát narazili v lese při závodě v orientačním běhu), jak jsme přišli skoro o život (když při tatranské túře padla pod horským sedlem mlha a nikdo si nebyl jist, kudy dál...). Jakousi nadrodinnou vrstvu dobře

Foto: z archivu autora.

Kontext

a jeho autorské, legendární,
historické atd. pozadí

„Děti, které brzy čtou, pocházejí z rodin, kde rodiče dětem předčítají, pomáhají jim se čtením a psaním, často sami čtou a chodí pravidelně do veřejné knihovny. V těchto rodinách se často objevují psané materiály a knihy a čtení je zde vnímáno jako hodnotná aktivita.“

ukazují např. legendy sportovní; pamětníci Panenkovy penalty či naganského tažení vědí jistě velice dobře, o čem mluvím. A žáci znají už další, novější legendy.

Celkem bez problémů jsme se shodli na tom, že když se tato jádérka příběhů správně okoření a obalí, vznikne ten správný rodinný či nadrodinný mýtus. A když bude opravdu výrazný a silný, budou si ho vyprávět i jiné rodiny. A možná i za tisíc let – jako se to podařilo některým rodinám antických Řeků.

V naší čítance vypravuje o rodině Antigony věčně a střízlivě Rudolf Mertlík. Protože jsme o kategorii mýtu už ve škole mluvili, je žákům jasné, že jsme v dobách, *kdy ještě bohové mluvili s lidmi*, a že v tomto příběhu nepůjde o jeho kulisy; nepůjde o stříh šatů, tvary nábytku a barvu účesu, půjde o lidi, o jejich charaktery a jejich vzájemná střetávání na zemi, na moři, v ohni – i ve vzduchu. Proto žáci nejprve v textu hledají ta místa, kde se tvoří předpoklady pro dění, kde se objevuje zápletka a co je její podstatou. Vzájemně si kladou otázky, které to mají odhalit (a tak si znovu a znovu ověřují, jak klíčové je umění položit tu správnou otázku).

Když jsme si ujasnili, co tento příběh činí výrazným a silným, lze položit zásadní otázku: *Zažili jsme to také, tu volbu mezi dnešním, tedy pomíjivým zákonem a oním vnitřním nutkavým přikázáním?* Ale samozřejmě, vzpomínejme: ...ohlásit učiteli, že můj dobrý kamarád opisuje? Jedná přece proti školnímu řádu... Ale způsobit kamarádovi takovou nepříjemnost? Vyzvat učitele, aby nebyl nespravedlivý vůči spolužákům – a způsobit silnou nepříjemnost právě sobě? To není vůbec jednoduché, zvláště když podle školního řádu učitel určuje pravidla (a ta jednoduchost je navíc jiného druhu než v případě opisujícího spolužáka). A ještě třeba případ, kdy... Žáky vyzývám, aby sami přemýšleli nad takovými situacemi – a také ať se nezapomenou zeptat svých rodičů a prarodičů na jejich zkušenosti.

Pak skočíme rychle do Francie ve 20. století a do školy a domů k Mikulášovi a jeho patáliím. Jsem skutečně rád, že si tu knížku žáci vybrali, mám ji rád už čtyřicet let. Navíc je mimořádně vděčná pro diskusi o tom, jak se dělá výrazně a výstižně charakteristika (čehož využívám i tak, že ukazuji na stejný způsob práce Homéra a René Goscinyho, neboť vskutku není rozdíl v duchu a roli epitet *Hektora s jiskřící přilbou*, *Achillea rychlého v běhu*, *Héry volských očí* a *Vendelína, který je pekelně tlustý a strašně rád jí*, *Augustýna, který má pekelně bohatého tatínka* a *Fridolína, který umí pekelně rychle utíkat*), jak se dělá zápletky, jak se dělá pointa, jak se dělá povídka. Můžeme také zkoumat, co a jak se dozvíme o Mikulášově městě, o jeho rodině – a vůbec o Francouzích a Francii.

Naše závěry: Mikulášovy oči vidí svět ostře a přímočaře. Vznikne-li konflikt, je také ostře a přímočaře řešen, nejčastěji ranou do nosu, pranicí, případně

Foto: z archivu autora.

výpraskem. Ale z konfliktů nevznikají táhlé problémy, které by přežily svůj jepičí den a rozbořily zítřek. A dojde-li k trestu za skutky, pak nejčastěji nedostaneme po večeři moučník.

A přece je i tady temnější tón. To *když jsem utekl z domova*. Cítíme spolu s Mikulášem hlubokou křivdu, ale i nové odhodlání jim **to** všem ukázat. A to především, že jejich nespravedlivou náruč nahradíme vlastním životem, který už ani žádnou náruč nepotřebuje, ba co víc, s tímto vysvobozením přijde i závatný úspěch a satisfakce – vrátíme se domů až po letech a budeme mít auto a letadlo! Pozdě budou krutí dospělí naříkat nad svou nespravedlností, jež nás vyhnala... Jenže... kousek čokolády určený na cestu dávno sněden, stíny padají do liduprázdné již ulice, peníze z pokladničky utraceny, a kde spát...? Nakonec odložíme nový život na pak.

Tato vynikající uzavírka Mikulášových historií nabízí hned několik možností k diskusi – je tu otázka kompozice celé knížky, odlišné stavby této povídky, užitých literárních prostředků (Jak se dělá úzkost?) – a ovšemže nostrae res aguntur aneb Proč vlastně nevstaneme z lavice, neopustíme třídu, školu, město a neodjedeme tam, kde na nás čeká to naše auto a letadlo?

Tady někde je hranice mezi světem Mikuláše a světem Adriana Molea. Adrian už ví, že **to** bude muset udělat a že se to zdá docela blízko.

Diskuse o tomto zraňovaném básníkově jsem začal otázkou *V čem se nejzákladněji liší svět Mikuláše a Adriana Molea?* Podobně jako tomu bylo u Mikuláše, i zde rekonstruujeme pozadí, jímž autorka vytváří jeviště Adrianova života. Vyplatí se sledovat, jak se vůči Mikulášovi mění kompozice knihy Adrianovy. Jaký je efekt ich-formy, deníkového záznamu, jak se mění lexikum, jak je vytvářen, řekněme, hlubší realismus textu. Nicméně řetězová kompozice příběhů a situací zůstává. Také mluvíme o tom, jaký ten téměř čtrnáctiletý mladík Mole je. Shodneme se celkem rychle a snadno, že Adrian je člověk, který už pochopil, že věci jsou *jinak*, než se jeví (mám za to, že tady, v momentech těchto poznání, končí dětství; později o tom bude další řeč, až budeme mluvit o krizích Poutníka v *Labyrintu světa*).

Adrian vidí, že jsou věci, které změnit je... snad nemožné. Adrianův svět na rozdíl od světa Mikulá-

šova je tvořen především problémy, jež navíc tíživě přetrvávají. Problémy jsou s matkou, otcem, s jejich rozvodem, s vlastním tělem (zvláště s akné a velikostí penisu), se psem, se sportovním kolem, s Pandorou. S krásnou, vzdálenou, touženou Pandorou. A s tím idiotem Nigelem, který se kolem ní motá (a býval takový kamarád...!).

A přece „nakonec“ se Adrianův sen o Pandoře naplní. A tady se kruhem vracíme k Antigoně. Adrian totiž Pandoru nezískává přitažlivostí kučeravého účesu, sportovním výkonem nebo vůbec dokonalostí *image*. Získal ji vzpourou proti diktátorské autoritě. Získal ji, když vsadil do hry na zcela opačné straně hracího stolu (neboť štěstí je, jak známo, odměnou pro ty, kteří ho nehledají). Mohl svým sporem s ředitelstvím školy a především svou vzpourou demonstrovanou červenými ponožkami mnoho, mnoho ztratit – jenže on cosi skutečně podstatného vyhrál, i když ředitelská zvůle poražena nebyla a Adriana stihl její trest.

Není, bohužel, snadné dopředu zachytit cestu, jež dovede žáky k procítění, že Antigoně i Adrianovi šlo o totéž, byť v jednom případě šlo o život, dodávám

Foto: z archivu autora.

k žákům. Hlásí se ovšem jedna z nich a říká, že o život šlo přece v obou případech.

Nemohla mi udělat větší radost.

*Autor je učitel českého jazyka a latiny
v Gymnáziu Matyáše Lercha v Brně.
zajicek@gml.cz*

Osm žáků

Jana Králová

Šestileté úsilí o založení malé soukromé školčky pro první stupeň, které v minulém roce opět nedopadlo, mne posunulo do zcela jiné oblasti školství. Byli to sami rodiče, kteří mne oslovili, zda bych jejich děti neučila. Kolik jich je? Kde bych měla učit? Mohu je vůbec učit? Kolik dětí mohu učit při domácím vzdělávání? Začala jsem se pít. Legislativa, kontakty, internet, názory a zkušenosti...

Rodiče mohou delegovat při vzdělávání svých dětí práci na další osobu. Žáci jsou zapsaní v některé kmenové ZŠ, kam chodí dvakrát do roka na přezkoušení. Na MŠMT jsem nedostala odpověď na otázku, kolik mohu učit dětí při individuálním

vzdělávání, dostala jsem odkaz na výzkumný ústav pedagogický. Tady mi můj model domácího vzdělávání schválili.

Od září učím v pronajatých prostorách, kde máme učebnu a hernu s čítárnou dohromady. Na tento způsob výuky se přihlásilo sedm žáků. Dva prvňáci, jeden druhák a čtyři čtvrtáci. Od pololetí přibyl ještě jeden druhák. Ze zákona lze povolit domácí vzdělávání pouze s doporučením pedagogicko-psychologické poradny. Ve třídě mám děti nadané, ale i děti s výukovými problémy, s dyskalkulií, holčičku, která má všechny možné dysporuchy, děti, které navštěvují malý kolektiv ze zdravotních důvodů, děti,

Foto: z archivu autorky.

Lovení kapříků se slabikami.

Foto: z archivu autorky.

Práce v hodině.

keré by neobstály ve velkém kolektivu po sociální stránce. K holčičce se SPU mám pedagoga na matematiku, čtení a český jazyk. Pracuje úplně individuálně.

Učíme se podle rozvrhu s tím, že si upravujeme hodiny podle potřeby, podle toho, jak máme práci rozpracovanou, zda jsou děti unavené, nebo naopak mají tolik elánu na práci, že nějaké hodiny neřešíme. Nezvoni! Výuku prokládám projektovými dny, výlety a „mimolavicovými“ aktivitami.

A co kombinace všech tří ročníků? Je to málotřídka ve městě s velmi malým počtem dětí, což umožňuje pracovat opravdu individuálně. Dává mi to prostor být neustále v kontaktu s každým žákem, mohu okamžitě reagovat na jeho chyby. Práce s chybou je pro mne, ale i pro žáka hodně důležitá. Je odrazem pro následnou práci. Za chyby se netrestá, odměna v podobě známky, smajlíka, razítka přichází většinou od dětí samotných, sebehodnocení od první třídy považují za velice přínosné. Každý pracuje opravdu podle svých možností, podle svého maxima. Agátka, jako dyskalkulik, má tolik času na příklad, kolik potřebuje. Důležitý je správný výsledek. Naopak kluci jsou výborní počtáři, zahlcují je dalšími příklady, logickými úlohami, manipulačními úkoly na koberci, matematickými hrami. Některé práce a úkoly vykonávají žáci společně, pouze s odlišnou obtížností. Připravila jsem společné čtení pro všechny ročníky dohromady. I prvňáci, ještě nečtenáři, byli platnými členy v týmu. Děti milují všechny společné hudební, tělesné, výtvarné a pracovní aktivity. Nyní nacvičujeme divadelní představení. Každý den se děti těší, kdy už budeme zase nacvičovat... Těší se na všechno a motivovat je mi nedá žádnou práci. Děti chtějí samy.

Začátky nebyly jednoduché. Zorientovat se v nové organizaci práce. Přípravy, rozmyslet vše, aby nevznikala hluchá místa, aby to děti bavilo. Přišla jsem ze třicetičlenného třídního kolektivu. Jedno oddělení (ale i tady jsem diferencovala na tři skupiny, ale s hodně podobným učivem), teď tři, různé věkové skupiny. Může to vůbec fungovat? Po téměř sedmi měsících je odpověď jednoznačná. Funguje to, děti mají mezi sebou přátelské vztahy, pomáhají si, spolupracují, hodně je stmelila třídní akademie, kterou jsme připravili pro rodiče a další naše příznivce. Všechny aktivity mimo lavice posilují vazby v kolektivu, děti se nehádají, od září jsem neřešila jediný konflikt mezi nimi, pokud k něčemu došlo, řešily si samy. Děti se učí navzájem, aniž bych se o to zasloužila. Prvňáci umí násobky dvou, abecedu, druháci postřehli vzory podstatných jmen. Nachytávají i to, co já vůbec nevnímám.

Čtení šlo u prvňáků velmi rychle. I když oba přišli s různou předčtenářskou úrovní. Pěta krásně slyšel hlásky ve slovech, Nellča úplně začínala. V únoru už si četli své knížky. Chodíme pravidelně do knihovny, půjčují si knížky pro první čtení. Začínají si osvojovat čtenářské dovednosti. Úměrně žáka první třídy shrnují, kladou otázky, předvídají, určují cíl četby, zkouší vizualizaci, vyjasňují...

Pracujeme metodami kritického myšlení, i když tady musím přiznat, při jednom oddělení je to jednodušší. Manipulačními aktivitami a tím, že si děti mohou věci „osahat“, si dlouhodobě uchovávají zna-

Foto: z archivu autorky.

Tělocvik ve spojení s prvoukou.

lostí a dokážou je aplikovat. Nebojí se mluvit, mluvit před publikem na akademii... Děti se nebojí říct svůj názor, učí se argumentovat.

Výuka je pružnější, čas na práci je aktivně využíván, výuka má spád, děti pracují samostatně, i prvňáci už vydrží pracovat bez mého dohledu delší časový úsek.

Hodnocení je postaveno na sebehodnocení, já hodnotím, když si učivo žák osvojí. Týdně rodiče dostávají zprávu o pokrocích svých dětí, s plánem na příští týden. V pololetí při přezkoušení byly děti úspěšné, obhájily známky, které jsem navrhovala. Ve škole, kde jsou žáci zapsáni, není slovní hodnocení (mají Baka-láře). Bohužel jsme se s ředitelem školy nedohodli na portfoliovém hodnocení, které by nám více vyhovovalo v souvislosti se způsobem výuky. V pololetí ještě ode mě dostaly děti slovní hodnocení s povýšením do hodnosti lodního kormidelníka. V září děti vypluly jako plavčíci na cestu za poznáním.

Model, který používám, vyhovuje mně i dětem, maximální spokojenost je i ze strany rodičů. Jsou nastavena pravidla, která děti dodržují, režim, který je podobný školnímu, dává dostatek prostoru pro rozvoj osobnosti ve všech oblastech. Děti nejsou připraveny o možnost soužití v kolektivu, jak někteří odpůrci domácího vzdělávání hlásají. Mohu se dětem opravdu individuálně věnovat.

Autorka je učitelka 1. stupně.

Foto: z archivu autorky.

Jednou za měsíc chodíme do městské knihovny.

LEKCE A KOMENTÁŘE

Děti čtou dětem

Lenka Veisová

V letošním roce učím 2. třídu. Přemýšlela jsem, jak ještě intenzivněji podpořit u žáků zájem o čtení knih. Většina z nich zvládla dobře techniku čtení, a tak jsem si řekla, že by bylo dobré, aby dostali příležitost ukázat, co už během roku a půl ve škole zvládli. A jak jinak než tím, že budou někomu předčítat.

Napadlo mne, že bych mohla oslovit místní mateřskou školu a domluvit se s paní ředitelkou, zda by to bylo možné. Nejdříve jsem svůj nápad konzultovala s žáky. V kruhu na koberci jsme si povídali o knihách, které rádi čtou, a komu už nějakou knihu přečetli. Hodně jich už zkušenosti s předčítáním mělo. Četli většinou rodičům nebo sourozencům. Když jsem se zeptala, zda by chtěli číst mladším kamarádům ze školky, byli nadšeni.

Oslovila jsem tedy paní ředitelku, která byla mým nápadem potěšena a souhlasila s ním. Domluvily jsme nejprve na zkoušku čtení v jedné třídě. Těžší domluva byla s dětmi, protože chtěl číst každý. Vybrala jsem 11 dětí (přihlédla jsem ke čtenářské kvalitě a síle hlasu). Ostatní jsem zapojila tím, že buď ukazovaly obrázky, nebo předváděly dětem úkoly, které měly plnit.

Pro toto „čtení dětí dětem“ jsem si vybrala knihu Ingo Siegnera *Dráček Kokosáček a jeho dobrodružství* (vydalo nakladatelství Víkend v roce 2007). Kniha vypráví o různých dobrodružstvích, které dráček prožívá na ostrově v Jižním moři.

Na čtení jsme se společně připravovali. Rozhodla jsem se, že na začátek budu řídit čtení sama a žáci budou číst a ukazovat obrázky. Připravili jsme obrázky, ze čtvrtky vyrobili Kokosáčka, sehnali glóbus a několikrát si znovu přečetli text. Všichni byli natěšení a nemohli se už dočkat.

Ve školce se čtenáři posadili na lavičku vedle sebe, před nimi seděly děti, které ukazovaly obrázky a po stranách byly ty, které předváděly.

Na úvod jsem dětem řekla, z jaké knihy jim přečteme příběh. Předškoláci se posadili na koberec proti nám a my začali číst.

Čte Tereзка:

Země je koule. Není úplně dokonale kulatá, vlastně je tak trochu zploštělá, asi jako dýně.

Na této zeměkouli je hodně moc vody, a to jsou světové oceány. (**Amálka ukazuje na glóbusu oceány.**)

Ty jsou tak veliké, že lidé ještě neprozkoumali každý jejich kout.

A tak uprostřed oceánů existují ostrovy, které lidé vůbec neznají. (**Jana a Eliška ukazují namalovaný ostrov.**)

Na jednom z těchto ostrovů žijí bytosti, o kterých už každý slyšel nebo četl. Ale nikdo je ještě neviděl.

(**Ptám se děti: Co myslíte, jaké bytosti tam mohou žít? Děti vyjmenovávají zvířata, dinosaury, čaroděje, mimozemšťany.**)

Čte Patrik:

Je to Dračí ostrov.

Na tomto ostrově právě několik dní sněžilo. Všichni dospělí draci ohniváci odlétli na jižní ostrov v teplém Jižním moři. Jen děti draků ohniváků zůstaly, protože ty totiž ještě neumějí létat. Celou zimu se to musí učit v dračí škole létání.

„To je nespravedlivé,“ protestoval Kokosáček, (**Nikolka ukáže obrázek dráčka...**) když se díval, jak jeho rodiče balí cestovní zavazadla.

„Nebud' smutný Kokosáčku,“ řekla mu na to Meta. (**Líza ukáže obrázek Mety.**)

Meta je Kokosáčková maminka. A Magnus, (**Patrik ukáže obrázek Magnuse...**) jeho tatínek, na útěchu řekl: „Tak už to chodí, když někdo neumí létat. Hezky se uč, a příště s námi budeš moci odletět na jižní ostrov.“

Čte Matěj:

Učit se létat je vůbec to nejtěžší. Malý dráček se sice moc a moc snažil, ale dnes se dostal jen o pět dračích krůčků.

To tedy bude zima, říkal si v duchu Kokosáček. Po vyučování u staré učitelky Proselindy šel Kokosáček dolů k zátocě. Ve špatné náladě se posadil do sněhu. Něco tak hloupého, myslel si: já se tady celou zimu musím učit létat, přitom u nejjížnějšího Jižního moře je to určitě mnohem hezčí.

Foto: z archivu autorky.

Děti čtou a ukazují obrázky.

(Ptám se dětí: Proč si myslí dráček, že to tam bude hezčí? Odpovědi dětí – je tam hezky, teplo, má tam maminku a tatínka.)

Kokosáček si představoval, jak je tam teplo a jak báječně tam chutná zmrzlina.

Čte Filip:

Dlouho tak snil, a dokonce mu připadalo, že cítí na dráčím jazyku chuť čokoládové zmrzliny, když se voda před ním najednou rozestoupila. Něco moc velikého plulo přímo k němu. Kokosáček se polekal a uskočil dozadu. **(Ptám se dětí: Co asi Kokosáčka polekalo? Odpovědi dětí: Drak, žralok, velryba, nějaká příšera.)**

„Obrovská ryba!“ zašeptal. „Ne, ne,“ řeklo veliké zvíře, „já nejsem ryba, já jsem velryba.“ **(Vítek ukáže obrázek velryby.)**

„Velryba je přece také ryba,“ řekl Kokosáček.

(Ptám se dětí: Je to pravda? Některé děti věděly a odpovídaly správně, že ne.)

Čte Kristýnka:

„Ne, není, ryby mohou dýchat pod vodou. My velryby potřebujeme vzduch, proto se k nadechnutí musíme vynořit. Ale pak umíme dech velmi dlouho zadržet,“ řekla velryba a dodala: „Jmenuji se Kazimír.“

„Kokosáček.“

„Jak, prosím?“ zeptal se Kazimír.

„Kokosáček. To je moje jméno.“

„Dost zvláštní jméno pro draka.“

„Můj tatínek říká, že když jsem se narodil, byl jsem velký právě jako kokosový ořech. Proto mě podle něj pojmenoval.“

„Tak je to tedy,“ řekl Kazimír a najednou zesmutněl.

„Poslyš, Kokosáčku, nemohl bys mi pomoci? Sám se z této zátoky nedostanu. V místě, kde zátoka ústí do moře, vyrostl ledovec.“

(Ptám se dětí: Dokáže mu dráček pomoci? Jak by mohl? Děti vymýšlejí různé varianty, některé přijdou na to, že použije oheň a led roztaje.)

Čte Adam:

Dráček se zamyslel. Hm, ledovec, hm. Pak luskl prsty a zvolal: „Horko změni led ve vodu, že je to tak?“ – „Ach ano, to je pravda,“ odpověděl Kazimír, ale úplně tomu nerozuměl.

Kokosáček si to namířil rovnou k ledovci. Vznášel se na vodě a jiskřil jako diamant. Kokosáček se zhluboka nadechl a namířil ohňový paprsek na led, ten okamžitě začal roztávat. Nejprve to bylo jen pár kapek, ale jak Kokosáček vydechoval další a další ohnivé jazyky, z ledovce stékalo do moře stále více vody, až z něj zbyla docela malá kra.

(Aktivita dětí: Co musel dráček udělat, aby led roztál? Hodně vyfouknout oheň. Bylo to lehké nebo se musel dráček hodně snažit? My si to zkusíme také. Foukáme do papírových koulí. Děti nejprve předvádí předškolákům, potom si předškoláci vyzkoušejí sami. Bylo to těžké? Některé děti odpovídají, že ano.)

Kazimír zářil. „To je paráda, Kokosáčku! Za to ti splním jedno přání!“ Dráček nemusel dlouho přemýšlet.

(Ptám se dětí: Co si asi bude Kokosáček přát? Tentokrát se všichni shodli na tom, že by chtěl na ostrov v Jižním moři.)

„Dovezeš mě do nejjihnějšího Jižního moře k letnímu ostrovu draků?“ – „Hm, můžeme se o to pokusit,“ řekl Kazimír. „Postav se mi na záda.“

Ale jen se dráček oběma nohama postavil na Kazimírova záda, udělalo to žbluňk a velryba se potopila, jako když spadne kámen. „Jé!“ vykřikl dráček leknutím a honem plaval zpátky na břeh. „Takhle to nepůjde,“ řekl Kazimír. „Jsi na mě příliš těžký.“ – „Takže to vůbec nepůjde?“ zeptal se úplně nešťastný Kokosáček. „Dopřej mi času na přemýšlení,“ řekl Kazimír a ponořil se. Pod vodou zůstal velmi dlouho.

Čte Simonka:

„Už to mám!“ vykřikl, když se konečně zase vynořil. „Přines dlouhé lano a dva kmene stromů. S tím se nám to musí podařit.“ Krátce poté už Kokosáček stál trochu nejistě na dvou kmenech a pevně se držel lana. Druhý konec si vzal Kazimír mezi zuby. „Jsi připravený?“ zvolal Kazimír. „Pozor, jedeme!“ A jako vodní raketa vystřelil ze zátoky na volné moře. „Juchú!“ jásal Kokosáček a nastavil dračí nosík proti větru. „To je legrace!“

(Aktivita dětí: My si také vyzkoušíme, jaké je to cestovat na kmenech. Děti předvedou předškolákům. Dvojice má tři listy papíru, pokládá je na zem a přesouvá se po zemi pouze po papírech. Předškoláci úspěšně přeplouvají oceán.)

Čte Anetka:

Kazimír plul celou noc, a když druhý den ráno vyšlo sluníčko, dorazili k letnímu ostrovu v nejjihnějším Jižním moři.

Velcí draci leželi na pláži a ke snídani lízali jahodovou zmrzlinu. Najednou si začali protírat oči: „No tohle, to je přece malý Kokosáček. To nemůže být pravda!“

Byla to pravda! Tak se stalo, že malý dráček prožil poprvé zimu na letním ostrově.

(Když jsme dočetli, rozdali jsme malého dráčka Kokosáčka všem předškolákům jako dárek.)

Pro velký úspěch jsme toto čtení zopakovali i v druhé třídě předškoláků a zároveň jsme se s paní ředitelkou domluvily na pravidelném čtení dalších příběhů jednou za tři týdny.

Žáci byli spokojeni a podle dotazníku ze závěrečné reflexe je vidět, že jim tato činnost udělala radost. Já osobně si myslím, že je to pro ně další motivace, jak lépe a lépe zdolávat úskalí čtenářství.

Autorka je učitelka 1. stupně v ZŠ v Praze-Kunraticích.

Čtenářská dílna v 5.B

Jana Pluhařová

Dobrý den, protože píšu svůj první příspěvek do *Kritických listů*, dovoluji mi se představit. Řadím se mezi ty „bláznivé“ učitelky (samozřejmě k nám patří i nemalá skupina mužů), které svým povoláním žijí. Ty, které se nespokojí s pouhým odučením svých několika hodin, ale chtějí se bavit, a především bavit své děti. A tak jsem naštěstí neskončila své vzdělávání ukončením pedagogické fakulty. Měla jsem to štěstí, že jsem na své cestě narazila na stejné nadšence. V současné době mají mé děti – 22 žáků páté třídy – to privilegium, že mohou prožívat školní proces zpříjemněný metodami kritického myšlení, které považuji za velmi přínosné. A protože spolu trávíme čas již třetím rokem, jde nám to jako po másle a minimálně dvakrát do roka se k naší práci připojují i rodiče. O tom však snad někdy příště.

Dnes bych se ráda zmínila o čtenářských dílnách. Při zavádění našich dílen jsem si dosti dlouhou dobu nebyla jistá a zápasila jsem s jejich strukturou. Život mi do cesty přivedl dvě skvělé ženy – Květu Krüger a Kateřinu Šafránkovou (snad se nebudou hněvat, že jsem je jmenovala) a ty mi dodaly potřebnou jistotu i chybějící informace. Byla jsem tedy schopna odhodit dosavadní pochybnosti a posunout naše dílny kupředu.

Naše dílna probíhá pravidelně každou středu. Děti si nosí své knihy, a nedůvěřivci asi nebudou věřit, ale až na několik zapomenutí, skutečně všichni. Přesto doporučuji mít alespoň dvě knihy v zásobě, nakonec – ráda se přidám k dětem, což považuji za pozitivní.

Po několika minutách „modelování“ (na příkladu ukážu, co po žácích chci – jejich závěrečný výstup) si mohou děti i já dovolit ten luxus a číst si asi dvacet minut svou knihu. Ne tu, co určí učitel, ale právě tu, kterou mu nebo jí přinesl Ježíšek či ji dostal, anebo dostala od babičky..., kterou si mohl, nebo mohla sama vybrat. Po čtení, které má svá jasná pravidla (ticho, pohodlí...), následuje řešení zadaného úkolu.

Protože předpokládám, že čtenáři *Kritických listů* jsou zvědaví, a soudě podle sebe, že když mě něco zajímá, musím se o tom dozvědět vše, pokusím se vás jednou takovou lekcí u nás provést.

Pojďte dál – a pozor na hlavu, ať nezavadíte o planety sluneční soustavy, které jsme v loňském roce kaširovali s rodiči, a posadte se do kroužku mezi nás. Budte vstřícní, protože moji žáci se rádi pochlubí novou knihou, kterou mají rozečtenou. Vždyť máme čas, je přestávka.

Zvoní! Dnes budeme mít těžký úkol. Není snadné se ztotožnit s postavou našeho příběhu. Pokusme se vnímat, jak se cítí, co má ráda, z čeho může mít strach, co by ji mohlo zajímat. **Vášim úkolem bude**

přijít si po čtení pro barevný papír (barvu si můžete vybrat) a napsat krátký dopis z pozice hrdiny vaší knihy neznámému adresátovi. Dopis pak pošleme po vzdušných proudech.

Jistě čekáte příklad, tak tady je. Právě jsem si přečetla část pohádky *O červené Karkulce*. Beru si modrý papír a píšu:

„Ahoj! Jmenuji se Karkulka. Žiji se svými rodiči v malém domku a ráda navštěvuji svoji babičku, která bydlí v chaloupce v nedalekém lese. Mám ji velice ráda. Mrzí mne, že je nemocná. Dnes má narozeniny a já ji navštívila. Plány na oslavu nám však zničil vlk. Je zlý a my skončily v jeho břiše. Nevím, jak to s námi dopadne. Asi jsme navždy ztracené. Tak to přece nemůže skončit! Pomozte nám!“ Karkulka

Pokusí se někdo?

A teď se pohodlně usadte a užívejte si nerušeného čtení.

Žáci si čtou.

Po patnáctiminutovém čtení žáci potichu plní úkol.

Hlavní hrdinové dětských knih píšou dopisy do reálného světa.

Nyní si z dopisu složete vlašťovku a na pokyn ji odešlete. (Tato fáze byla pro děti velice příjemná.) Seberte si vlašťovku, která má jinou barvu, než jakou jste poslali vy. Dopis si můžete přečíst a pokuste se, tentokrát již za sebe, odpovědět literárnímu hrdinovi na druhou stranu papíru. Možná se dostane našim hrdinům rady.

Dopis se pokuste (podle obálky knihy, názvu či obrázků) položit na knihu, ke které si myslíte, že patří.

Foto: z archivu autorky

Žáci podle obálky odhadují adresáta dopisu a ukládají odpověď na správnou knihu.

Literární postavy si nyní mohou najít svůj dopis. Přečtou si ho a pak společně diskutujeme nad otázkami:

Splnil dopis vaše očekávání?

Co vás pobavilo, potěšilo?

Co vás překvapilo?

Která reakce se naprosto odchýlila od děje – a proč?

Zajímá nyní někoho nějaký hrdina?

Chtěli byste si nějakou knihu také přečíst? Proč?

Zaznamenejte si do zápisníčků.

Foto: z archivu autorky

Čtení odpovědí aneb Jaká odpověď vás, jako hrdinu knihy, pobavila.

Děkujeme za návštěvu a zase někdy na shledanou.

Doufám, že po přečtení mého článku nemáte pocit ztraceného času. Snad někoho dalšího zapálí pro podobné činnosti, i já uvítám další nápady. A čas strávený ve škole, kde se baví děti společně s učitelem, je příjemně strávený, i kdyby to byl jen jeden den. Co vy na to?

Příklady dopisů, které žáci napsali:

Ahoj,

právě jsem na palubě Mona Lisy.

Dozvěděl jsem se, co se stalo 12. srpna panu Markovskému. Zemřel mu bratr. Šel jsem se napít do kuchyně, ale něco tam výhrůžně syčí. Mám strach.

Ahoj, Patrik

Ahoj Patriku,

jmenuji se Tomáš a tvoje vlašťovka mi vletěla do obýváku oknem. Na tvou otázku mám odpověď! Dávej pozor, protože by to mohl být jedovatý had. Nahlas to kapitánovi nebo bezpečnostní službě – ti na to pozvou specialisty. Zavři dveře, aby neunikl, a zaříd, aby tam nikdo nevstoupil do příchodu specialistů.

Tomáš

(Brezina, T.: Případ pro tebe a klub tygrů – Tajemství starého domu)

Ahoj,

dnes se mi zdál hrozný sen. Špatně jsem spal. Mám strach, že mi můj vuřt snědli dva aportující ratlíci. Ráno, když jsem se vzbudil, řekl jsem o vuřtu kamarádům. Divili se, proč jsem ho tam nechal. Doufám, že tam vuřt ještě najdu.

Ahoj, Pes

Milý Pse,

je mi toho vuřtu líto. Ale je tvoje chyba, žes jej nechal bez hlídání. Je hodně pravděpodobné, že ti vuřt už někdo sežral. Myslím ty aportující ratlíky.

Bára

(Friedrich, J.: Čtyři a půl kamaráda. Zachraňte buřt)

Ahoj,

dnes večer maminka a tatínek svolali rodinnou poradou. Bavili se o mém chování. Maminka řekla, že si se mnou má tatínek promluvit. Chtěl to odložit, ale maminka řekla, že ne. Docela se bojím, že dostanu pohlavek.

Bořík

Milý Boříku,

neříkala náhodou tvoje maminka, že si má s tebou tatínek jen promluvit? A kdyby ti dal tatínek přece jenom pohlavek, myslím si, že dostat pohlavek je lepší než mít třeba týden zákaz chodit ven.

S pozdravem Áďa

(Steklač, V.: Boříkovy lapálie)

Autorka je učitelka 1. stupně v ZŠ Staňkov.

Jak rozšiřovat čtenářská teritoria

Pavλίna Rosická

Loni jsem jako začínající učitelka absolvovala seminář vedený Milošem Šlapalem zaměřený na čtenářské dílny. Tento seminář spolu s osobním pocitem, že bych chtěla žákům žijícím ve „věku počítačů“ ukázat, že kniha je plnohodnotnou výplní volného času, způsobil, že jsem letos začala s čtenářskými dílnami ve všech třídách, ve kterých učím (jedna sedmá třída a dvě osmé). Velkou inspirací mi je právě Miloš Šlapal a naše pedagogická konzultantka Květa Krüger.

V únoru nás navštívili kolegové ze základní školy v Karvině a cílem setkání bylo ukázat, jak učitelé naší školy rozvíjejí právě čtenářství. Chtěla jsem ukázat něco nového a zároveň se zaměřit na jeden z problémů, se kterým se během pravidelných čtenářských dílen potýkám, a to je právě otázka čtenářských teritorií – jak přimět a motivovat žáky ke čtení jiného žánru než jejich favorizovaného?

Při čtenářských dílnách s každým žákem pravidelně konzultuji a zaznamenala jsem, že většina dětí se vrací ke stejnému žánru, se kterým už mají pozitivní zkušenost, a nechtějí „riskovat“ a pouštět se do něčeho nového, nepoznaného. Myslím si však, že čtenářské dílny v základní škole nám mají mimo jiné posloužit i k tomu, abychom poznali co nejvíce nového, než se vyhraníme určitým směrem.

Ukázková hodina

Ukázkovou hodinu jsme začínali klasicky – referátem. Žáci seděli v kruhu na zemi a přednášející jako jediný na „čestném“ místě na židli. Po referátu vždy provádíme metodu uznání/otázka. Žáci vědí, že pokud chtějí referujícímu něco vytknout, musí ho nejdříve ocenit. Ocenění a doporučení nejdříve říkáme nahlas, samozřejmě ale z časových důvodů nelze dát slovo všem – každý tedy sepíše pochvaly, námítky a nápady na papírek, který pak přednášejícímu dá.

Foto: z archivu autorky.

Žáci si vyměňují místa.

Když jsme začínali s touto aktivitou, bojovala jsem často s „leností“ dětí a jejich nic neříkajícími komentáři typu: „Je to dobré, pěkné...“ Myslím, že jsme v tomto hodně pokročili, žáci už vědí, že „Bylo to dobré...“ je začátek věty, po kterém musí následovat ono *protože* s konkrétní připomínkou. Vždy se snažím modelovat, psát nabízené začátky vět na tabuli a především být velmi důsledná. Já hovořím až na konec a děti tak nijak neovlivňuji.

Po referátu děti zůstaly sedět na polštářcích v kruhu a svou knihu položily za sebe. Oznámila jsem jim, že budeme hrát hru „Místo si vymění, ten...“. Cílem bylo, aby každý po skončení hry byl na jiném než původním místě. Je potřeba dětem říci, že otázky se týkají jen knihy, kterou mají konkrétně ten den s sebou. Místo jsem si měnila i já, protože i já jsem přišla do hodiny se svou knihou. Účast v této aktivitě jsem nabídla i hostům v hodině, ale nikdo se neosmělil.

Seznam otázek použitých v mé hodině:

„Místo si vymění ti, kteří...“

- čtou knihu, kde je hlavní postavou žena.
- četli knihu od stejného autora, od jakého čtou nyní.
- čtou sci-fi.
- čtou, nebo už přečetli knihu z projektu *Čtení pomáhá*.

Foto: z archivu autorky.

Žáci si čtou kdekoli ve třídě.

- čtou knihu, ve které je záporná postava.
- čtou knihu, ve které se vyskytuje nadpřirozená bytost či prvek.
- čtou knihu, které by dali více než 7 bodů (při hodnocení knihy používáme škálu od 1 do 10).
- předčítají sourozenci, či někomu jinému, nebo komu občas předčítají rodiče.
- čtou knihu, ve které se objevila zápleтка s láskou.
- čtou knihu, ve které jsou ilustrace.
- čtou knihu, která byla zpracována i jako film.
- se ani jednou nevyměnili.

Tato aktivita v sobě skrývá jistě větší potenciál. Umím si představit, že pokud bychom měli na čtenářskou dílnu více než 45 minut, dá se s otázkami dále pracovat, např. pokládat doplňující otázky ihned po výměně. Např.: *Který film byl podle tvé knihy natočen? Co se ti líbilo více? Kdo ilustroval tvou knihu? Slyšel jsi o tomto ilustrátorovi už předtím? Jaké české ilustrátory známe?*

Po vyměnění míst každý sáhl za své místo pro knihu, která na něj náhodou vyšla. Žáci věděli, že budou mít asi 15 až 20 minut na čtení. Před čtením jsem zadala dva úkoly. Jeden jsme zpracovávali písemně po čtení a byl to vzkaz pro majitele knihy. Pro lepší představu jsem na tabuli vypsala případné začátky vět:

- Na knize se mi líbilo, že...
- Rád bych si knihu jednou přečetl, protože...
- Kniha mě moc nezaujala, protože...
- Překvapilo mě, že...
- Popř. otázka: *Kdo tě k této knize přivedl, jak sis ji vybral?*

Tahle knížka mě zaujala a překvapilo mě, že čteš takový žánr. Na knize se mi líbilo, že bylo vše dobře popsáno, takže jsem se neztrácela. Ráda bych si tu knihu přečetla až do konce.
Kniha: Sak jsi na knížku přišel/a
Miša Denková

Vzkaz pro majitele knihy.

Všechny úkoly zadávám před čtením, a když je to možné, tak je píšu na tabuli. Praxe mi ukázala, že dát podnět před čtením činí úkol jasnější a srozumitelnější i pro slabší čtenáře – vědí, čeho si mají všimnout a nepozorují jen to, co chtějí. Zadaný úkol je zřejmý a děti se kdykoli během četby mohou podívat na tabuli a připomenout si, co se po nich vlastně chce.

Druhý úkol už mířil více k cíli mé hodiny. Děti se měly během čtení zamýšlet nad žánrem čtené knihy, nad tím, jak se liší od žánru, který obvykle čtou a kolik bodů by knize udělily. Poté knihu otevřely na libovolném místě a začaly číst. Mile mě překvapilo, s jakou ochotou se úkolu ujal. Umím si představit, že někdo by mohl být z úkolu rozpačitý, ale ve třídě byla cítit zvědavost.

Po tichém čtení se žáci vrátili do kruhu (při čtenářských dílnách mohou číst kdekoli po třídě, kde jim je to příjemné). Nejdříve v tichosti napsali vzkaz, podepsali ho a vložili do knihy. Poté po jednom představili knihu, kterou četli, obodovali ji, žánrově zařadili a zhodnotili, jak se jim daný žánr líbil, jestli byl pro ně nový... (odpovídali na otázky stanovené před čtením).

Na úplný závěr proběhlo zhodnocení celé hodiny. Snažili jsme se vyjádřit, čím nás mohlo obohatit poznání nové knihy/žánru. Žáci sami dokázali uznat, že často „zlenivíme“ u jednoho žánru a toto byla příležitost, jak vyzkoušet něco nového. Jeden chlapec, který četl román pro dívky, zhodnotil, že poznal žánr, který pravděpodobně nikdy více nevezme do ruky. Celkově žáci hodnotili hodinu pozitivně.

Jak dál

K hodině jsme se vraceli i příští týden. Četli jsme si vzkazy, povídali si o nich, zodpovídali případné otázky. Žáci sami posoudili, čím může být střídání žánrů přínosné. Společně jsme se dohodli, že příští rok čtenářské dílny trochu pozměníme. Letos žáci čtou knihu dle libovolného výběru celý rok (určité mantinely nastavené jsou – alespoň jedna kniha musí být z projektu *Čtení pomáhá* a během konzultací mi děti odevzdávají zápisy a já se je snažím alespoň trochu žánrově směřovat – pokud mi někdo odevzdá tři knihy žánru sci-fi, ví, že čtvrtá kniha už musí být jiného žánru). Příští rok si rozdělíme na období dle žánrů, abychom poznali co nejvíce a společně to mohli hodnotit.

Na závěr si trůfám říct, že čtenářská dílna se vyvedla přesně tak, jak jsem si přála. Určitě je to dáno touto třídou, ve které převládají silní čtenáři nad těmi slabšími. Čtenářské dílny provozuji ve dvou osmých třídách a v této, sedmé. Zde si trůfám na odvážnější, pokročilejší nápady, které pak zkouším i v osmých třídách, kde je práce náročnější.

Uvědomuji si, že jedna hodina neřeší problém čtenářských teritorií, myslím si však, že může být dobrou startovní aktivitou, aby si žáci sami dokázali uvědomit, čím může být zážitek s něčím novým, s něčím, co bychom třeba nikdy sami nezkusili, inspirující.

Autorka je učitelka českého jazyka v ZŠ v Praze-Kunraticích.

Hiršalův skicák aneb Trocha poezie

Markéta Nováková

V poslední době jsem se často zamýšlela, jak přivést děti k poezii. Když jsem já chodila do školy a bylo jedno, jestli základní, nebo střední, paní učitelky nám vždy v čítankách ukázaly básničku, kterou se do týdne naučíme zpaměti. S pěkným přednesem nám ji vždy odrecitovaly, to abychom věděli, jak to má správně znít, a následně jsme do konce hodiny papouškovali slova básně. Když měla paní učitelka dobrou náladu, tak nám dětem ještě vysvětlila „jak to ten básník vlastně myslí“, tedy seznámila nás s obsahem básně.

Z tohoto důvodu jsem do svých studií na vysoké škole básně nesnášela a neuměla jsem – ani jsem nechtěla – si k nim najít cestu. Až při studiu na vysoké škole jsem mezi všemi možnými knihami, které jsme museli přečíst, sáhla po básních a zjistila jsem, že poezie vůbec není o recitaci a o významu slov, ale je především o pocitech a emocích, které v člověku vyvolává. Na jednu stranu nutí člověka přemýšlet a na stranu druhou mu přináší odpočinek.

Dlouho jsem hledala knihu poezie, kterou dětem představím a která mi nabídne možnost její básně využít tak, aby si děti z hodiny odnášely příjemný pocit. Až se mi jednoho dne dostala do ruky kniha s názvem *Hiršalův skicák*¹.

V této knize se úžasné snoubí melodické básně Josefa Hiršala a jejich grafické ztvárnění v podobě skic Petra Nikla.

V hodině literatury v 6. třídě jsem se rozhodla použít dvě básně i s jejich skicami: *V pokoji* (fialová báseň), *Oklamaná naděje* (zelená báseň). Obě básně jsou relativně dlouhé a dají se skvěle využít pro smyslové a intuitivní děti².

Cílem hodiny tedy bylo porozumět básnickému textu, procítit ho a výtvarně ho ztvárnit. Den předem jsem požádala dvě dívky, které rády recitují, aby si doma básně přečetly a následující den je přednesly třídě. Po přednesu si každý žák mohl vybrat jeden text a jeho skicu. Žáci mohli vybírat podle toho, jak se jim báseň zalíbila při recitaci, podle názvu nebo podle barvy básně.

Podle toho, jakou si žáci zvolili báseň, dostali i pracovní list. Následně si báseň ještě sami jednou přečetli a pak začali pracovat s pracovním listem. Po vyplnění úkolů si měl každý žák nalézt minimálně jednoho dalšího spolužáka, takového, který četl stejnou báseň, a sdílet s ním své odpovědi a dojmy z četby.

Báseň *Oklamaná naděje* se spíše hodí pro smyslové děti, které se spoléhají na fakta, opírají se o své smysly a využívají své poznatky v praxi.

Zde je ukázka z básně:

Oklamaná naděje

V Kocourkově žila paní,
která měla slepici.
Při každíčkém zakdákání
házela jí pšenici.
A ta bílá slípka malá
hned jí za to vejce dala.

Když těch vajec naskládala
asi za tři groše,
z ošatky je přendávala
do velkého koše.
Pak s tím dárkem od slepice
pospíchala do tržnice.

Cesta pěkně ubíhala,
když si selka zvesela
tajně v duchu počítala,
kolik na tom vydělá:
všecka vejce z toho koše
prodám v trhu za tři groše.

Za tři groše prodají mi
párek mladých slepiček.
Tak rozmnožím svoje příjmy
ze snesených vajíček.
Pak si brzy za zlatý
koupím husu s housaty.

Prodám peří z hejna husí,
pořídím si zakrátko
kozu, od níž vyvedu si
skotačivé kůzlátko.
Až je za tři měsíce
prodám, bude prasnice.
(...)

V pracovním listě byly tyto otázky:

- Co si selka mohla koupit za tři groše (1 groš = přibližně 7 Kč)?
- Nepřipomíná vám báseň nějaký známý příběh nebo pohádku?
- Jaké pocity ve vás báseň vyvolává?
- Co plánovala hospodyně vše koupit?
- Napište tři charakterové rysy hospodyně.
- Zapřemýšlejte nad tím, jak by mohla báseň jinak dopadnout. Své nápady zaznamenejte.

Text *V pokoji* se spíše hodí pro intuitivní děti, které ve vyjádření hledají skryté významy, orientují se na budoucnost a spoléhají se spíše na dojmy než fakta.

Zde je ukázka z básně:

V pokoji

Venku se šerí,
tma jde po pokoji,
na víčka dětí
tiše ťuká sen.
Nablízku dveří
dětská postel stojí.
A hvězdy letí
nocí za oknem.

– „Maminko, mami,
kdo to tady zpívá?
Já slyším zpívat,
někdo vypráví.“

– „Vždyť jsme tu sami!
To se stromek kývá,
to fouká vítr
venku do trávy.“

– „Ba ne! Já slyším!
Zní to tady zblízka.
Slyším to, slyším,
i když skoro spím.“

A hlas se ztiší.
Mamince se stýská.
Kdopak to ve snu
s chlapcem hovoří?

– „To mluvím já.
Já, tvoje postel malá.
Byl jsi dnes v lese,
pod stromem jsi šel.
Já slyšela.
A tiše jsem si přála
vidět zas ptáky,
co jsi uviděl. (...)

V pracovním listě se objevily tyto otázky:

- Kdo s chlapcem hovoří?
- Už se vám někdy zdálo, že jste si povídali s nějakou věcí?
- Co v textu znamená, že postel byla stromem a že nyní už spí?
- Jaké pocity ve vás báseň vyvolává?
- Myslíte si, že dospělí mají jiné sny? Pokud ano, čím to je? Znáte jinou báseň nebo příběh o snu? Zapište ji.
- Zapřemýšlejte nad tím, jak by báseň mohla jinak dopadnout. Své nápady zaznamenejte.

Během samostatné práce žáků jsem na tabuli napsala informaci: Kdo bude s pracovním listem dřív hotov, může si začít vybarvovat skicu podle vlastní fantazie nebo vyčká na kamaráda se stejnou básní, aby s ním mohl své dojmy a úkoly zkontrolovat.

Na závěr hodiny jsme si s dětmi sedli do kruhu na koberec a každý žák si měl vybrat jeden úkol (který mu byl nejsympatičtější, dělal mu největší problém nebo ho z nějakého důvodu zaujal) a říci, jak si s ním poradil. Jako dobrovolný domácí úkol žáci mohli dokreslit skicu od Petra Nikla.

Zhodnocení hodiny

Hodinu jsem mohla zkontrolovat s kolegy, kteří se na ni přišli podívat. Svou pedagogickou praxi jsem zahájila teprve před třemi lety, a proto mne velmi potěšila pozitivní zpětná vazba jiných učitelů, kteří především oceňovali možnost dětí si vybrat mezi básněmi. Z toho důvodu se domnívám, že se hodina povedla. Děti se zaujetím vypracovávaly pracovní listy a při svých konzultacích se držely tématu a neodbíhaly od něj, což dle mého názoru svědčí o tom, že byly v práci soustředěny. Doporučovala bych v úvodní části ještě před začátkem recitace každému žákovi rozdat obě básně, aby se měl o co zrakově opřít, více se na báseň soustředil, a tak si i lépe mohl zvolit báseň, která by mu „seděla“. Žáci hodnotili práci v hodině kladně. Líbilo se jim, že práce nebyla stejnorodá a byl v ní zařazen pohyb po třídě a komunikace v kruhu. Nejvíce mě překvapilo, že pro děti byla nejtěžší otázka: *Jaké pocity ve vás báseň vyvolává?* Vůbec netušily, na co se jich ptám, a hledaly za tím nějaký „učitelský chyták“. Když pochopily, že se opravdu dotazují na jejich emoce, bylo pro ně nadmíru těžké je formulovat a šířeji rozvinout.

Autorka je učitelka českého jazyka a občanské výchovy v ZŠ v Praze-Kunraticích.

Poznámky:

- ¹ Hiršal, J. – Nikl, P.: *Hiršalův skicák*. Meander, Praha 2009.
- ² Vycházím z typologie MBTI podle Michala Čakrta.

Co se mi osvědčilo při výuce aneb Grafické organizéry

Radomíra Hubálková

Patrně každý z vyučujících zažil situaci, kdy žáček sedí se zoufalým výrazem před prázdným papírem a usilovně přemýšlí, kde najít myšlenky, kterými by jej naplnil. Zadaný úkol jsme přece tak pečlivě naplánovali, vysvětlili, dítko motivovali... Příčiny syndromu „prázdného papíru“ mohou být samozřejmě různé. Jednou z možností, jak těmto nepsavcům pomoci, jsou např. obrázky, začátky příběhů, jednotlivé kroky, kterými mohou postupovat. Užitečný způsob, jak uspořádat informace, jsou grafické organizéry. Na kurzech kritického myšlení jsem se s některými z organizérů seznámila a začala je využívat ve výuce – *myšlenkové mapy*, *Vennovy diagramy*, *rybí kost*, *T-graf* apod.

Pokud jsem v hodině dětem některý organizér představila, vždy jsem nejprve vysvětlila, k čemu jej lze využívat. V této počáteční fázi jsme také společně daný organizér vyplnili, ukázali jsme si, že je možné zapsat různé odpovědi. Výhodou je, že mám ve třídě interaktivní tabuli, což umožňuje vytvoření vzorových šablon a jejich opakované použití. Navíc při společné práci na tabuli žáci organizér vidí a mají možnost sledovat a slyšet, jak učitelka pracuje. Probíhá také diskuse u jednotlivých kroků, kupř. o tom, jak do organizéru zapisovat (pomocí obrázků, slov či vět), kde všude je možné daný organizér použít.

Pro žáky většinou vytvořím „formulář“ formátu A4, do kterého mohou doplňovat získané informace a nápady. Právě prostorové rozmístění a možnost vytvoření vizuální představy mnohdy nastartuje další myšlenkové postupy žáků. Vidí před sebou názorné spojení jednotlivých faktů, vztahy mezi nimi, přemýšlejí o tématu, o podrobnostech a příkladech.

Grafické organizéry umožňují jak práci jednotlivce, tak spolupráci v menších skupinkách. Napomáhají svou názorností také žákům se speciálními vzdělá-

vacími potřebami, pro které je čtení a psaní textů náročnější.

Zatímco o myšlenkových mapách se dočteme jak v knize¹, tak na internetu i v českém jazyce², za informacemi o dalších grafických organizérech je nutné vydat se do zahraničí. Na mnoha webových stránkách³ naleznete nejen základní informace, ale mnohdy také šablony ke stažení. Do svých hodin jsem hledala inspiraci také v různých publikacích.⁴

A kde mí žáci grafické organizéry již využili?

Poměrně často si žáci pomocí organizérů připravují zápisy o čteném, např. v rámci dílen čtení. Vyplněný organizér je pak základem pro další diskusi – slouží jako poznámkový aparát.

Organizéry rovněž využíváme v dílnách psaní – do filmového pásu si žáci mohou připravit obrázkovou osnovu pro vypravování, časovou osu příběhu, informace o postavě příběhu.

Možností, jak využít organizéry ve výuce, je nekončely mnoho. Většinou žáků tento způsob zápisu vyhovuje, patrně proto, že mohou pro zápisy využívat slova či kratší věty. Někteří také zápisy doplňují ilustracemi. Zároveň organizéry dávají prostor pro vytvoření představ, které lze rozvinout ve sdílení.

Odysseovy cesty – záznam z četby

V 6. ročníku se v dějepise setkáváme s dějinami starověkého Řecka. Odysseovy cesty žáci četli samostatně přímo ve škole. Pro záznam z četby jsem zvolila organizér, který tvoří vždy několik řádků pro zaznamenání událostí a dobrodružství, které Odysseus prožil. Menší část je potom tvořena místem pro zachycení vizuální podoby popsané cesty.⁶

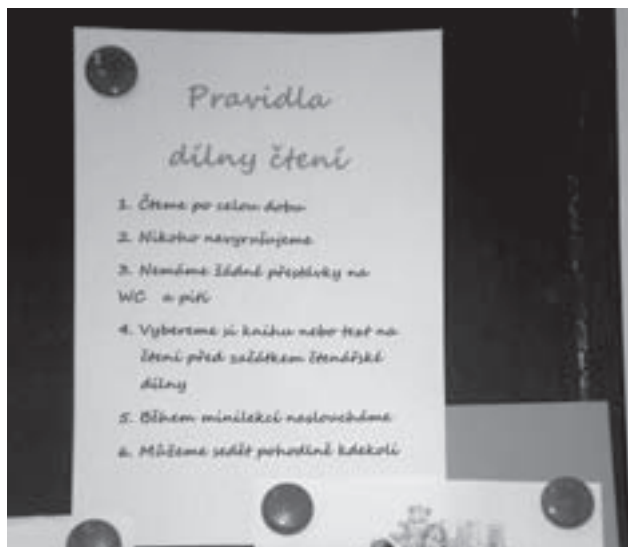
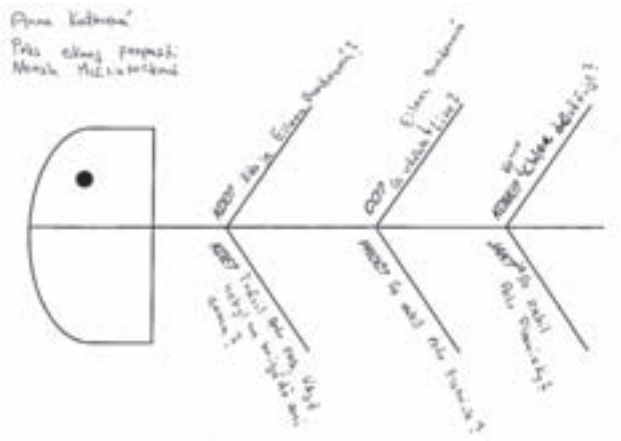

Foto: K. Šatránková.

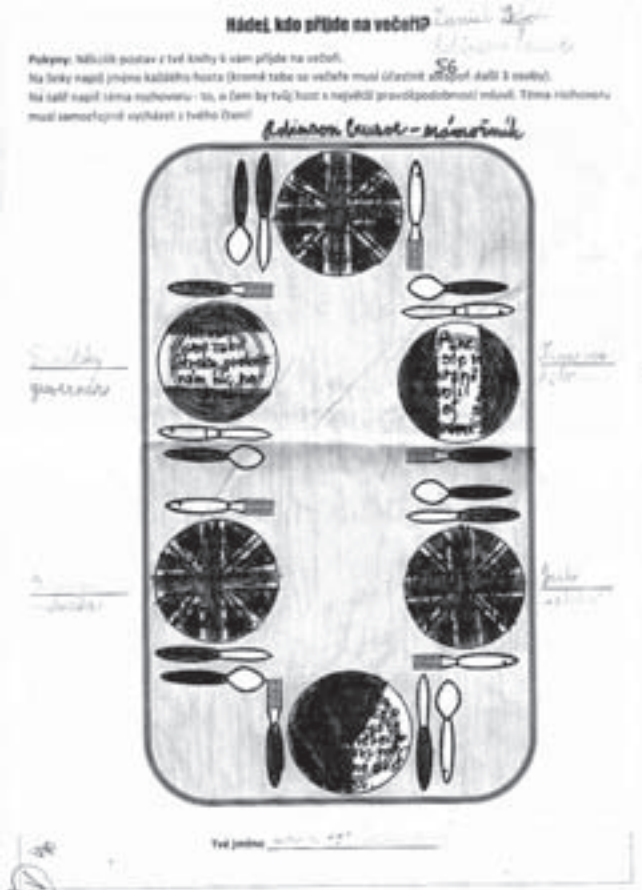
Rybí kost – vytváření otázek k textu

Žákům často činí problémy vytvořit smysluplnou otázku, kterou by zjistili požadované informace. Tento organizér žákům připomněl, že často musíme jít až na samou podstatu (tedy „ke kosti“). Otázky, ve kterých bylo použito slov „kdo, co, komu, kde, proč a jak“, jsme vytvářeli ke čtenému textu v dílně čtení a staly se podkladem pro sdílení.

Hádej, kdo přijde na večeři

Úkolem žáků bylo zachytit témata rozhovorů, které by se mohly odehrát, pokud by se u společného stolu sešly osoby ze čtené knihy. Debatovali jsme také o tom, zda nás při volbě témat ovlivňuje pouze děj knihy, nebo zda důležitou roli může hrát např. národnost vybraných postav.

V čele stolu sedí Robinson Crusoe – námořník: Mezitím se rozpoutala opravdu strašlivá bouře a teď jsem postřehl hrůzu...

Francouzský katolický kněz (první vpravo): Pane, vy jste mi zachránil život a dovolil jste mi jet s vámi.

Jack Všeuměl – sluha (druhý vpravo): Proti horečce si připravte nápoj z hrsti omyté vrbové kůry a bílého vína.

Španělský guvernér (první vlevo): Nemohli jsme zabít otroky, protože nám nic neukradli.

Zuzana – služka (druhá vlevo): Když vám nejde nakrájet dezert na pravidelné kousky ani ostrým nožem, namočte nůž do vody.

Informace o autorovi

Úkolem žáků bylo shromáždit z různých zdrojů (např. internet, encyklopedie) informace o autorovi. Vytvořili jsme minienklopedii autorů.

Časová osa příběhu ve formě komiksu

V 8. ročníku si žáci vyzkoušeli sepsání detektivní povídky. Úvodní hodinu jsme věnovali hledání námětu (Co by se mohlo stát? Jaký zločin byl spáchán?). Každý z žáků si pak vytvořil časovou linku, jak bude děj plynout. Většinou vznikly jednoduché záznamy, které zachycovaly hlavní body budoucího příběhu. Organizér je vypracován jako komiks, který sleduje vývoj hlavní linie příběhu.

Můj detektiv – příprava postavy pro detektivní příběh

Po sestavení dějové linie detektivního příběhu jsme postoupili k vytvoření jednotlivých postav. Připomněli jsme si detektivy, se kterými se žáci už setkali, ať už při četbě, nebo při sledování filmových snímků. Každý

z žáků si vytvořil svého detektiva. Tuto postavu žáci využili při tvorbě detektivní povídky.

Autorka je učitelka českého jazyka a dějepisu v ZŠ Ratibořická v Praze-Horních Počernicích.

Poznámky:

¹ Buzan, T. – Buzan, B.: *Myšlenkové mapy*. Computer Press, Brno 2011.

² Např. *Myšlenkové mapy*. Dostupné [on-line] na: <http://www.myslenkove-mapy.cz/> [cit. 24. 1. 2012].

³ Kupř. *EdHelper.com*. Dostupné [on-line] na: http://www.edhelper.com/teachers/graphic_organizers.htm [cit. 24. 1. 2012].

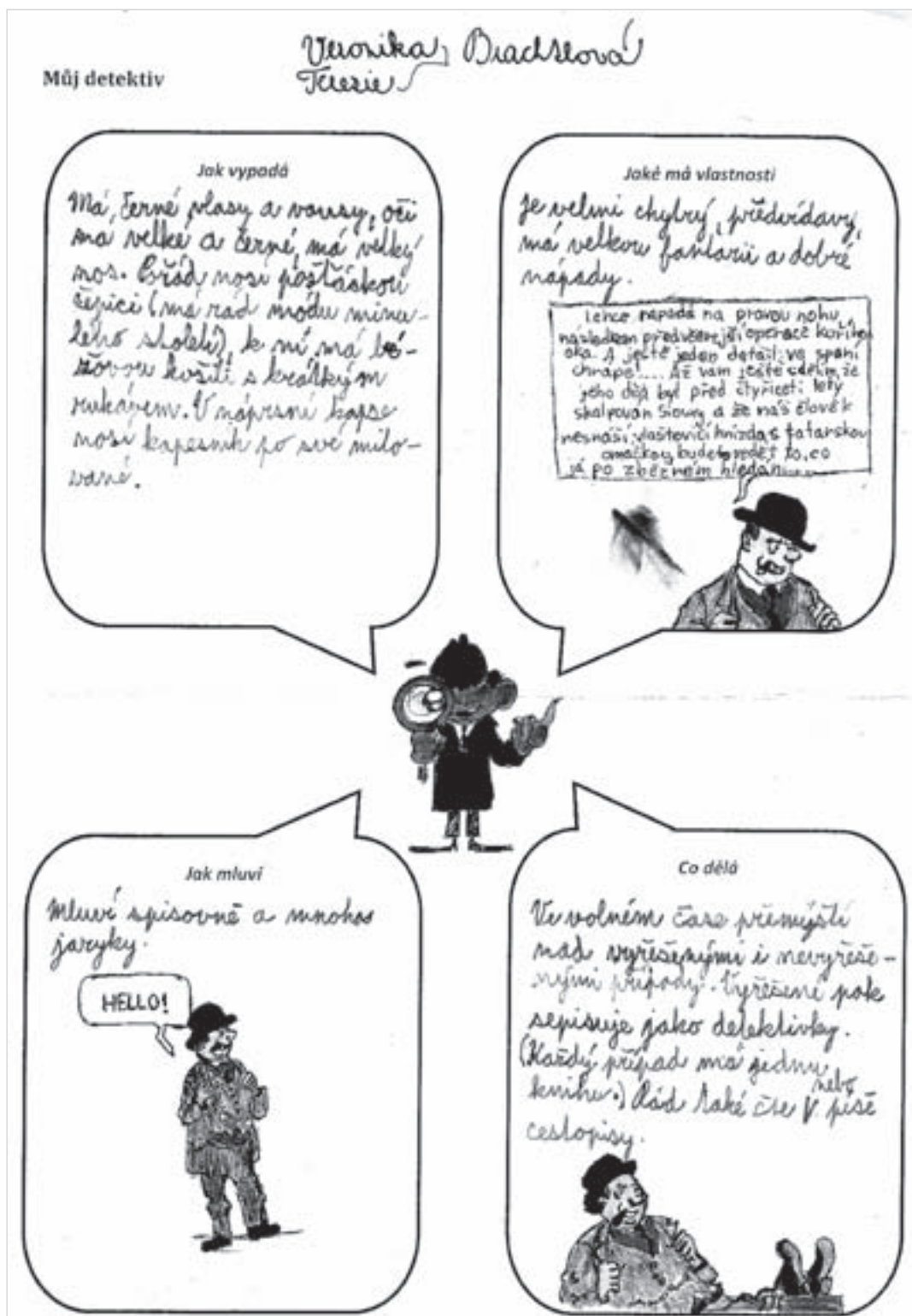
Freeology.com. Dostupné [on-line] na: <http://freeology.com/graphicorgs/> [cit. 24. 1. 2012].

⁴ Kelly, D.: *Reading response: Activities with graphic organizers*. Scholastic, New York 2009.

McKnight, K. S.: *The teacher's big book of graphic organizers. 100 reproducible organizers that help kids with reading, writing, and the content areas*. Jossey-Bass, San Francisco 2010.

⁵ *Mapa Odysseových cest*. Dostupné [on-line] na: <http://www.suvaci.cz/2011.htm> [cit. 29. 3. 2012].

⁶ Augusta, P. – Honzák, F. – Filčík G.: *Odysseova dobrodružství při návratu domů*. Albatros, Praha 1991.

Soužití v rodině

Hana Lipková

Předmět: Člověk a jeho svět
Téma: Soužití lidí – mezilidská komunikace
Třída: 3.
Časový rozsah: 45 minut

důvody konfliktů v rodině a nechali při individuální práci úkol nevyplněný. Při hromadném sdílení se však diskuse rozproukla, děti uváděly důvody jako finance, výchova dětí, neplnění povinností jednotlivých členů rodiny, či dokonce nevěru.

Všechny nápady byly bez jakéhokoli komentáře či hodnocení zapisovány na tabuli.

Cíle hodiny:

• Pro kolegy

– Inspirovat kolegy v tom, jaké jsou možnosti využívání konstruktivistických postupů v kombinaci s možnostmi volby dle typologie MBTI.

• Pro žáky

– Žák uvádí okolnosti a časté příčiny konfliktů v rodině.
– Pojmenuje způsoby, jak může přispět k lepšímu soužití v rodině.
– Zvolí si z nabídnutých možností volby konkrétní úkol, který vypracuje.

Hodina měla dvě specifika, která považuji za důležité v úvodu objasnit:

Jednalo se o tzv. **sdílecí hodinu**. V naší škole uskutečňujeme vzájemné náslechy, kdy se skupina kantorů (obvykle trojice) dohodne, jaké didaktické problematice se bude v určitém období věnovat. Postupně pak členové této skupiny připravují pro ostatní ze skupiny náslechovou hodinu, kterou pak společně reflektují.

Hodina se uskutečnila pod vedením třídní a tzv. **párové učitelky**. Párová učitelka Pavla Kucharčzyková je v naší třídě k dispozici šest hodin týdně. Na rozdíl od asistentské práce se párová učitelka podílí mimo jiné také na tvorbě a realizaci výuky – jde v podstatě o druhého učitele.

Celou lekcí žáky provázel pracovní list. Pracovní list si můžete stáhnout na: www.kritickemysleni.cz.

EVOKACE

Brainwriting

Když jsou lidé často spolu, žijí spolu na jednom místě, záleží jim na sobě, přináší to i neshody a nedorozumění. Napiš, jaké mohou být důvody konfliktů v rodině.

Úkol v evokační fázi byl pro žáky poměrně náročný – někteří z nich nedokázali srozumitelně pojmenovat

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ Přečti si následující věty a označ:

Souhlasím ✓

Nesouhlasím ✗

Nad tím jsem nikdy nepřemýšlel?

Jak mohu jako dítě přispět k lepšímu soužití v naší rodině?

Uvědomuji si, že nemohu mít vždy vše, co chci.

Uvědomuji si, že rodiče mívají starosti.

Když mají rodiče starosti, zlobím se na ně.

Alespoň jednou týdně ostatní překvapím něčím, co pro ně udělám.

Říkám, co mi vadí a z čeho je mi smutno.

Plním své povinnosti.

Děkuji druhým vždy, když je to možné.

Když někdo jedná jinak, než bych si přál, jsem dlouho uražený.

Nelžu.

Když potřebuji radu, požádám rodiče.

Když je potřeba, umím říct: „Promiň, mrzí mě to.“

(Text byl převzat z učebnice Prvouka pro 3. ročník základní školy od nakladatelství Fraus a doplněn učitelkou dle potřeb lekce.)

Vzhledem k tomu, že žáci ještě neznají metodu I. N. S. E. R. T., předložily jsme jim poprvé zjednodušenou obdobnou aktivitu – práci s menším počtem značek, které byly navíc přizpůsobeny potřebám daného tématu. Žáci samostatně četli a ihned označovali jednotlivá tvrzení. Své názory posléze sdíleli ve

„Knihovnici ve školních i veřejných knihovnách hrají důležitou roli při prosazování toho, jak důležité je čtení pro radost, a mohou být potenciálními spojenci ve snaze učinit z knih součást života žáků.“

dvojici. Při hromadné diskusi nad tímto úkolem byla překvapující upřímnost dětí, které se nebály přiznat, že občas lžou, neplní své povinnosti apod. Šlo o velmi zajímavý moment zamyšlení se nad sebou samým, nad svým chováním a možnými důsledky.

Diskusi jsme uzavřeli tím, že každý vyslovil jednu radu, jak přispívat k lepšímu soužití ve své rodině. Zazněly např. rady: Budu rodičům pomáhat, abych je překvapil. Nebudu se urážet, ale řeknu, co mi vadí.

(Tuto diskusi jsem považovala zároveň za první část reflexe vzhledem k cílům hodiny.)

Možnosti volby dle MBTI

Ačkoli v současné době využívám převážně typologické rozlišení úkolů z hlediska funkčních párů (ST, NT, SF, NF), v této lekci byly úkoly formulovány s ohledem na učební styly (ES, IS, EN, IN).

Zadávat úkoly dle učebních stylů bylo pro mne zpočátku jednodušší, neboť se stačilo zaměřit na specifika S/N (smyslových a intuitivních) a úkoly pak přizpůsobit potřebám I/E (introvertů a extrovertů). Postupem času jsem však zjistila, že zohledňování funkčních párů je sice časově náročnější, ale umožňuje mi vytvářet daleko rozmanitější úkoly – a dle mého názoru hodnotnější individualizaci dle osobnostní typologie.

Přečti si následující text

Šimon se po návratu ze školy trápil nad domácím úkolem a těšil se, až přijde máma z práce. Určitě mu s úkoly pomůže. Maminka však přišla špatně naladěná. Ten den dostala výpověď ze zaměstnání, což ovšem Šimon nemohl vědět.

Šimon: „Ahoj, mami, pomohla bys mi s úkolem?“

Maminka: „Nech mě být. Porad si sám.“

Šimon odchází pryč, našťavaně si mumlá něco o tom, jak je všechno nespravedlivé. Těžký úkol, našťavaná maminka...

Vyber si jeden z následujících úkolů a vypracuj ho na druhou stranu papíru:

1. Napiš, zda se ti chování Šimona líbí, nebo ne. Jak by ses zachoval ty? (IS)
2. Namaluj obrázek Šimona a napiš alespoň tři jeho vlastnosti nebo způsoby chování, které vyplývají z přečteného textu. (ES)
3. Napiš, jak mohl příběh dopadnout, kdyby Šimon z pokoje neodešel (IN).

Foto: z archivu autorky.

Foto: z archivu autorky.

Foto: z archivu autorky.

4. Připrav si fiktivní telefonický rozhovor, kdy Šimon volá svému kamarádovi a vypráví mu, co se stalo. (EN)

Společně jsme si přečetli text a vysvětlili zadání úkolů (ty byly pro žáky bez označení učebních stylů). Poté si každý žák zvolil, který z nich chce zpracovat.

Již v průběhu hodiny jsem si uvědomila, že úkol ES není zcela správně nastaven, neboť extravertním dětem neumožňoval spolupracovat, sdílet své myšlenky. Improvizovaně jsem tedy v průběhu práce vložila možnost zpracovat tento úkol ve dvojici.

Velká část žáků si vybrala právě úkol číslo 2, což však připisuji tomu, že v té době jsme s úkoly dle MBTI teprve začínali. Děti do té doby nebyly zvyklé na možnosti volby a z pozdější reflexe vyplynulo, že si vybíraly úkol, který se jim zdál v dané chvíli nejschůdnější, nejjednodušší.

Z vlastní zkušenosti mohu říci, že při častějším zařazování možností volby vhodně kombinované s využitím kritérií žáci volí opravdu různorodě a v jejich volbě se více odráží jejich osobnostní preference. V budoucnu bych ráda dosáhla toho, aby žáci volili úkoly nejen podle své preference, ale i takové, při jejichž řešení budou muset využívat (a tím rozvíjet) i své nepreferované funkce.

Následovalo sdílení ve dvojicích a posléze možnost zveřejnění práce před celou třídou. Po výzvě, zda někdo nechce bez přípravy improvizovaně splnit úkol čtvrtý (fiktivní telefonický rozhovor, kdy Šimon volá svému kamarádovi a vypráví mu, co se stalo), jeden žák tuto možnost využil a jeho výkon byl spolužáky velmi pozitivně hodnocen. Dle mého názoru tato zkušenost také pomohla k tomu, že v dalších hodinách žáci volili úkoly promyšleněji, dle svých preferencí.

REFLEXE

První částí reflexe (vztahující se k prvním dvěma cílům hodiny) byla diskuse po ukončení práce s textem.

Druhou částí (vztahující se ke třetímu cíli) byla aktivita na konci hodiny, kdy žáci pomocí jednoduchých pohybů palcem hodnotili svůj způsob volby úkolu. Při této aktivitě jsem se snažila žáky směřovat k metakognici pomocí doplňujících otázek typu: *Podle čeho sis vybral dnešní úkol? Kdybys mohl volit znovu, vybral by sis jiný úkol? Proč?* Někteří žáci přiznávali, že kdyby se mohli znovu rozhodnout, vybrali by jiný (zdánlivě těžší, nicméně pro ně zajímavější).

Foto: z archivu autorky.

*Autorka je učitelka 1. stupně
v ZŠ Mendelova v Karviné-Hranicích.*

Poznámka:

* Typologie MBTI – teorie typů osobnosti. Pomáhá zjistit, k jakému osobnostnímu typu patříme a díky tomu pochopit, proč v jistých oblastech nemáme potíže a s jinými bojujeme. Typologie MBTI je využitelná v oblasti kariéry, mezilidských vztahů, řízení lidí, poradenství i vzdělávání. V oblasti výchovy a vzdělávání se znalost typologie může stát prostředkem k zlepšení podmínek pro učení s ohledem na osobnostní dispozice – ty ovlivňují učební styl žáka i výukový styl učitele.

Učitel využívající znalost typologie nabízí žákům například různé možnosti zpracování úkolu, nabízí žákům možnosti volby. Správné nastavení možností voleb vede k individualizaci učení každého žáka.

Problematikou MBTI se např. v publikaci *Typologie osobností u dětí* zabývá Š. Miková a J. Stang.

Dílna psaní dobrodružných textů

Lucie Samlerová

V současnosti navštěvuji kurz kritického myšlení pro češtináře zaměřený na psaní. Téma projektového dne, které bylo stanoveno vedením školy, mi nahrálo do karet a mohla jsem si s dětmi vyzkoušet celodenní dílnu psaní.

Po každém setkání v kurzu jsem hned vyzkoušela ve výuce nově získané metody zaměřené na psaní. Postupně se snažím v dětech budovat trpělivost text dokončit. Pátáci u nás ve škole totiž píšou „bakalářské práce“ a po obhajobách získávají titul BrK., tedy „Bakalář z Kunratic“. Tuto práci by měli žáci psát postupně po dobu celého druhého pololetí. Několikrát budou muset práci přečíst, několikrát ji budou muset předělávat.

Myslím, že právě tato trpělivost často dětem, a nejen jim, chybí. Je třeba ji trénovat. Do dílny psaní jsem zařadila několik metod získaných v semináři, které jsou zaměřeny právě na trénink trpělivosti.

Cíl projektového dne

Hlavním cílem je vytvořit velkou knihu, která bude obsahovat texty dětí z celého prvního stupně. Ročníky se navzájem dohodly, jaké téma budou zpracovávat. My, pátáci jsme se rozhodli pro psaní dobrodružných textů.

Každý žák páté třídy vytvoří dobrodružný příběh, jednu kapitolu společné knihy. Žáci si zopakují, co jsou znaky dobrodružné literatury, systematicky budou pracovat na svém textu a učit se trpělivosti při jeho

zdokonalování. Zároveň budou v roli poradců, konzultantů ostatním spolužákům. Využijí naučené postupy psaní textu z hodin slohu.

Délka: 5 vyučovacích hodin

Použité metody a formy práce: práce ve skupině, prezentace, *myšlenková mapa*, *tabulka postav*, *TAZ*, *řekni to dvakrát*, psaní hrubé verze, čtení do zdi, vylepšování textu podle návodu, přepis textu, křeslo pro autora, hodnocení smajlíkem

Pomůcky: tabulka postav, tabulka „co dělám, když vylepšuji text“, linkované papíry, kartičky žáků na losování, flip pro závěrečné hodnocení

Popis hodin

1. hodina

Motivace

Dnes si zahrajeme na spisovatele. Společně vytvoříme knihu, která bude součástí velké prvostupňové knihy. Každý vytvoří jednu kapitolu té knihy, jeden příběh. Zabýváme se dobrodružnou literaturou, budeme tedy psát dobrodružné příběhy.

Co si musíme připravit?

V hodinách slohu jsme se už bavili o tom, co všechno asi dělá spisovatel, než začne psát. Co my si musíme

Foto: z archivu autorky.

Žáci píšou své verze textů.

me rozmyslet? (Dobré je psát body na tabuli, aby byly stále na očích a my mohli škrtnat, co už máme hotové.)

Vybereme žánr, téma – to je stanovené, je to dobrodružný příběh (může se podobat hororu – bude v něm něco strašidelného, může se podobat detektivce – bude se řešit nějaká záhada, může se podobat sci-fi – bude tam něco neuvěřitelného apod.).

Stanovíme **prostředí**, ve kterém se bude děj odehrávat.

Rozhodneme o **hlavních postavách**. **Rozmyslíme děj** – co se bude v příběhu odehrávat.

...pak se můžeme pustit do psaní

Návrhy prostředí a hlavní postavy

Rozlosujeme děti do trojic, každá trojice má za úkol promyslet, kde by se příběhy měly odehrávat a kdo by

v nich měl účinkovat. Můžeme jim napovědět – **prostředí** může být nějaký ostrov, jiná planeta, cizokrajná krajina, poušť, prales, ale klidně i škola, Kunratice apod. **Postavou** může být nějaký jeden člověk s určitými schopnostmi, jeden obyčejný člověk nebo parta dětí, piráti, detektivové apod. (Vyvarujeme se toho, že by to byl někdo konkrétní z naší třídy.)

Aby všechny příběhy k sobě pasovaly, musíme se dohodnout na jednotném prostředí, musíme ho hodně konkrétně specifikovat. Děti říkají své návrhy a já popis prostředí zapisuji na tabuli.

I postavy musí být přesně popsány, aby ve všech kapitolách měly stejné vlastnosti a stejně vypadaly. Návrhy zapíšeme na tabuli a děti si je zároveň píšou do tabulky postav.

Příklad tabulky postav

jméno postavy	věk	role	vzhled	vlastnosti	něco, čím se vyznačuje	poznámky
Timy	12	vedoucí skupinky dětí	krátkovlasý blondák, štíhlý	chytrý, organizačně schopný	drží celou partu pohromadě	
Harriet	11	členka skupinky, sestra Timyho	zrzka, štíhlá, pihatá	vtipná, trochu natvrdlá	píše deník party	má neustále ke všemu otázky

Každá trojice pak prezentuje ostatním svůj návrh, my je zapisujeme na tabuli – do jednoho sloupce postavy, do druhého sloupce prostředí.

O postavách a prostředí rozhodneme hlasováním. Jedna postava může být hlavní, společná pro všechny texty, nebo více společných postav. V příběhu mohou vystupovat i jiné postavy, ale nejsou postavami hlavními, jsou to postavy vedlejší. Pokud se v příběhu jedna ze stanovených postav neobjeví, musí být

v textu zmíněno proč. (Např.: ...ten den s námi Harriet nebyla, jela s rodiči za babičkou.)

Tuto část (dohodnutí se na konkrétních postavách) vidím jako největší úskalí. Tabulku postav děti už znají z jiných hodin slohu a čtení. Dnes jsme ji měli trochu rozšířenou, protože jsme potřebovali hlavní postavy co nejkonkrétněji popsat. Bylo třeba dohady dětí včas utnout a do tabulky zapsat návrh, který se mně osobně zdál nejlepším. Tak jsme dospěli k těmto postavám:

jméno postavy	věk	role	vzhled	vlastnosti	něco, čím se vyznačuje	poznámky
John	11	vedoucí skupinky dětí	krátkovlasý blondák, štíhlý	tak trochu frajer, vždycky vymyslí nějakou neplechu	je bohatý	všichni rádi čtou a chodí do knihovny
James	11	nejlepší kamarád Johna, bratr Jane	krátké hnědé vlasy, štíhlý	zlobivý	nechce, aby si s nimi Jane hrála	
Jane	10	sourozenci	dlouhé hnědé vlasy, štíhlá	chytrá	doležzá za kluky	

„Čtení je mocné. Vede nás k soucitu, přiměje nás k akci, přenesse nás na různá místa a dokonce nás může i změnit. Čtení může změnit náš život.“

John, bohatý frajírek, jeho spolužák a nejlepší kamarád James a Jamesova vlezlá mladší sestra. Johnovi se ale Jane líbí, takže mu nevadí, že si s nimi chodí hrát. Navíc pro její chytrost se jim často vyplatí.

2. hodina

Kritéria textu – máme stanovené postavy, žánr a prostředí. Rozsah textu 1–1,5 strany A4. Při psaní textu musíme myslet na tři věci, tzv. TAZ.

- **Téma** – dobrodružství – odehraje se v našem příběhu něco, co je dobrodružné? Co je podle vás dobrodružné? – postavy mohou hledat poklad, řešit nějakou záhadu, objevovat nové místo, někomu pomáhat s něčím, setkat se s někým zajímavým apod.
- **Adresát** – komu je text určen? – čtenářům z prvního stupně (jiné děti, rodiče, učitelé...)
- **Záměr** – pobavit čtenáře, uvést je v napětí...

Na tabuli shrneme:

Kritéria textu

- text je dobrodružný, má nějakou dobrodružnou zápletku
- text zabaví čtenáře – spolužáky
- text má začátek i konec, je propracovaný
- rozsah 1–1,5 A4
- děj se odehrává s danými postavami na daném místě

Stavba příběhu

Nezapomeneme, že každé vyprávění, každá povídka má úvod, stať a závěr!

- **Úvod** – kapitola musí začínat v předepsaném prostředí a s předepsanými postavami, pokud tam nějaká postava není, musí to být v textu zmíněno!
- **Stať** – obsahuje dobrodružný prvek, nějakou zápletku, něco, co podnikají hlavní postavy, může se odehrávat i na jiných místech, ale musí být napsáno, jak se tam postavy dostaly.
- **Závěr** – všechny povídky, každá kapitola té knihy musí být uzavřená. Nenavazuje na ni totiž žádné pokračování, každá kapitola vypráví něco nového. Pokud se hrdinové v průběhu povídky dostali do jiného prostředí, teď se musí vrátit zase zpátky.

Promyšlení příběhu

Dáme dětem tři minuty, aby každý sám promýšlel, o čem by mohl být jeho dobrodružný příběh, jeho kapitola (na papír si mohou udělat myšlenkovou mapu – modelují myšlenkovou mapu na tabuli).

Řekni to dvakrát

Nalosované dvojice si vzájemně představí své nápady, obrysy své kapitoly – spolužák pokládá otázky, nabízí další nápady, pak se sejdeme v kruhu a každý žák stručně sdělí obrys své kapitoly všem. My dáme pozor, jestli plní kritéria, postavy a prostředí. Tím žáci řekli svou představu dvakrát a mohli se tak ujistit, že je nosná. Tento postup pomáhá žákům utřídit si myšlenky.

Foto: z archivu autorky

Řekni to dvakrát.

Děti mají přirozeně velkou fantazii, v kruhu tedy představovali opravdu neuvěřitelné příběhy. Byla jsem příjemně překvapená, že všichni v kruhu měli už představy o své kapitole. Byla jsem zvědavá, jak se se svými představami vypořádají v textu.

3. a 4. hodina

Hrubá verze

Na papír obřádek děti začnou sepisovat hrubou verzí (je dobré tento papír skutečně nadepsat „hrubá verze“). Mají na to 30 minut.

Konzultace ve dvojici

V nalosovaných dvojicích si děti přečtou své hrubé verze, okomentují si, co se povedlo a co by se dalo vylepšit, co vyškrtat apod.

Vylepšování textu

Rozdáme dětem tabulku, co vše bychom měli udělat, když text vylepšujeme. Děti procházejí samy jednotlivými body a podle nich text vylepšují. Tabulku jsem převzala od Miloše Šlapala z *Kritických listů* 42/2011, s. 32.

Co dělám, když vylepšuji text...

Přečtu si znovu text a sleduji, jestli dává smysl.
Přeprocovávám nesrozumitelné věty.
Zkracuji příliš dlouhá souvětí (pokud by se v nich čtenář neorientoval).
Vybírám vhodnější slova (přesnější, zajímavější, originálnější).
Sleduji, zda se mi nějaká slova příliš nebo nevhodně neopakují.
Přidávám další vhodné detaily (informace, přidává jména, zpřesnění).
Vypouštím přebytečné informace.
Kontroluji, zda je text logicky rozčleněn na odstavce.
Zkontroluji, zda v textu nezůstaly pravopisné či gramatické chyby.
Přemýšlím nad vhodným a zároveň zajímavým názvem a případně ho vylepšuji.
Text je zajímavý, nutí čtenáře pokračovat v četbě.
Text se drží stanoveného žánru.
Text splňuje daný rozsah.

Tabulka byla pro pátáky nová. Všimla jsem si, že někteří neměli trpělivost procházet bod po bodu v tabulce a několikrát svůj text číst. V dalších hodinách slohu se jí určitě budeme ještě věnovat.

Čtení do zdi

Děti si najdou místo ve třídě a přečtou si polohlasně samy pro sebe svůj text. Možná uslyší, že nějaká věta nedává smysl nebo že se jim tam nějaké slovo opakuje. Text tedy ještě opraví a kontrolují, zda se jim nestalo, že mají text v podobě tzv. seznamu. V tom případě přidají nějakou vrstvu = rozepíšou nějaký detail.

Většina dětí po čtení do zdi už nic zásadního neopravovala.

4.–5. hodina

Přepis textu

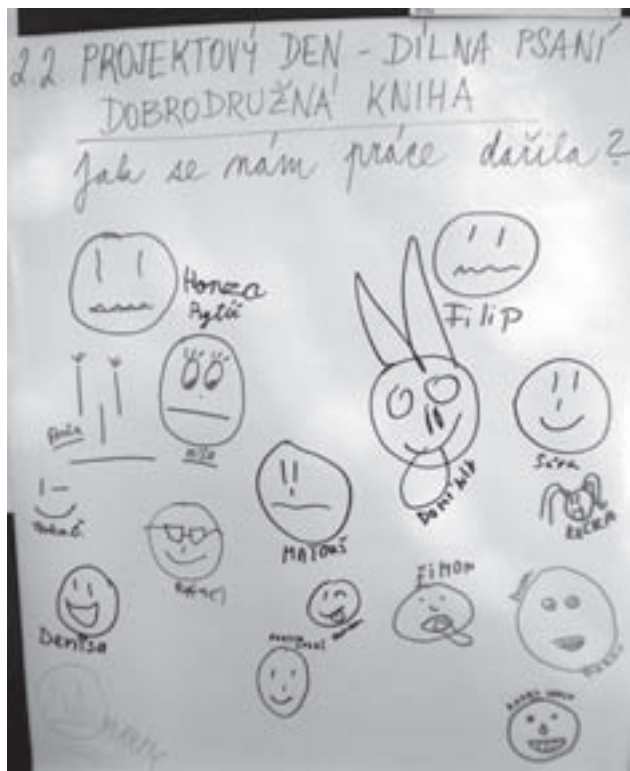
Přepíšeme text tak, aby v něm už nebyly škrtnance, text mohl číst i někdo cizí. Vytoužená chvíle pro většinu. Psaní bylo opravdu dlouhé a bylo několik příležitostí k přepracování. Mezi hodinami je nutné dodržovat přestávky, protože děti si potřebují vydechnout od soustavného soustředění. Děti jsem stále povzbuzovala, aby texty dokončily svědomitě k vlastní spokojenosti.

5. hodina

Autorské křeslo

Do autorského křesla si sednou dobrovolníci, kteří chtějí přečíst svůj text. Ohodnotíme dobrovolníka potleskem za odvahu. V případě, že se nikdo nepřihlásí, losujeme. Žáci však mohou říct, že prezentovat nechťejí.

Bohužel nám na tuto část nezbylo tolik času, přečetli jsme si tedy jen dvě ukázky. Losovat nebylo třeba, vždycky se někdo chce se svým dílem pochlubit.

Žáci smajlíkem vyjadřují, jak se jim dařilo.

Hodnocení práce

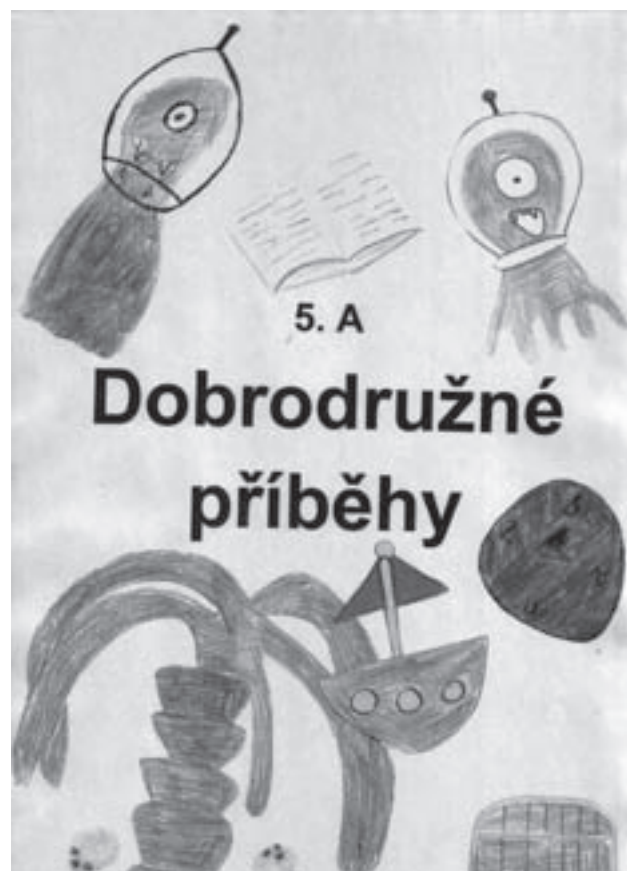
Na flipový papír děti nakreslí smajlíka, který vyjadřuje, jak se jim pracovalo. (K němu přidají svůj podpis.) Tak se dozvíme, zda převládají usměváčci nebo zda z práce děti nemají dobrý pocit.

Texty jsem si od dětí vybrala a vysvětlila jim, že teď udělám tzv. korekturu textu – opravím chyby gramatické i stylistické. Pak si své texty děti přepíšou na počítači a při výtvarné výchově k nim doplníme obrázky.

Originály si svážeme do naší knihy pátáků a naskenované verze přijdou do společné prvostupňové knihy, která bude pokřtěna při březnové *Slavnosti knihy*.

REFLEXE

Věděla jsem, že celodenní dílna psaní bude velmi náročná. Děti se musí stále soustředit a nepřestávat text vylepšovat, znovu a znovu ho číst. Musím říct, že se ale docela povedla. Ve třídě mám několik dětí, o kterých vím, že je psaní moc baví a říkají, že by se chtěli stát spisovateli, motivovalo je tedy už jen to, že celý den budeme vytvářet nějaký text a vznikne naše kniha. Ti, co tolik psaní nemají rádi, se ale velmi rychle vtáhli do činnosti, když si mohli sami vybírat, kde se bude děj odehrávat a kdo v příběhu bude vystupovat.

Obálka knihy, kterou žáci sepsali.

Práce žáků

Zážitek v muzeu

Když John, Jane a James vstali, zavolali si, že půjdou do muzea strojů, rozhodli se po telefonu. Řekli si, že se sejdou u autobusové zastávky.

James a John chtěli jít spolu sami bez Jane. Ale, bohužel (podle nich), šla Jane s nimi. Sešli se tedy na dohodnutém místě. Autobus přijel včas. Všichni nasedli a jeli. V autobusu bylo místo, takže si všichni sedli a povídali si o tom, co asi zažijí. Rozhodně se tam všichni těšili. Autobus zastavil jenom kousek od muzea, takže se ani jeden z nich moc neprošel.

A už tam konečně byli, muzeum se tyčilo před nimi. V muzeu strojů byli poprvé. Hned jak sehnali vstupenku, vtrhli dovnitř. Obešli tam snad všechno dvakrát, i když muzeum bylo obrovské. Nejvíc to tam bavilo Jane. Než si to všechno prohlédli, uběhlo hodně času.

Kamarádi nekoukali na hodinky a najednou zjistili, že jede poslední autobus k nim asi za pět minut. John se to dozvěděl jako první a hned to řekl ostatním. Všichni se rozběhli k autobusové zastávce přes velkou chodbu s exponáty.

Ale běželi neopatrně. James zakopl o malý motůrek starého automobilu, který ležel samostatně na vyleštěné podlaze muzea, a upadlo z něj pár dílků. James už přemýšlel o tom, kolik bude motůrek stát nebo jestli se ještě vyrábí. James a John ale nevěděli, jak ten motor opravit. Naštěstí tu byla Jane a pomohla to opravit, protože čte knihy o technice.

Už se blížila zavírací doba muzea, ale Jane to opravila včas. Tento den jim štěstí přálo, protože se autobus zpozdil. Až při tmě se všichni vrátili domů.

A nakonec byli kluci rádi, že Jane jela s nimi. Když všichni tři usínali, vzpomínali na tento nezapomenutelný zážitek.

(M. Šnobl)

Tajemná skříň

Jane, James a John jeli jednou vlakem na návštěvu ke strýčkovi. Sir Henry Carpenter je strýčkem Jamese a Jane a vlastní velké sídlo v Cornwallu. Mají u něj i přespat, takže z toho kouká nějaké dobrodružství.

Když dorazili, ze všeho nejdřív si vybalili a potom si řekli, že se půjdou podívat po domě. „Ze všeho nejzajímavější je to na půdě, pojďte tam,“ řekl James nadšeně. Půda byla veliká a plná starého nábytku a harampádí.

Naproti dveřím stála velká staromódní skříň. Jane ji otevřela a hned první, čeho si všimla, bylo, že skříň nemá dno. „Kluci, pojďte sem. Co tam asi dole je?“ – „Já se tam podívám,“ řekl John. A s těmi slovy zmizel.

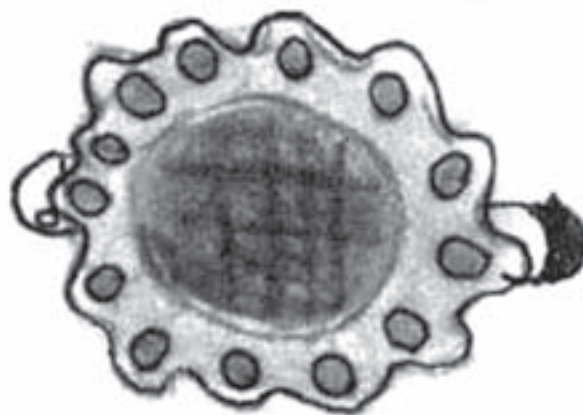
Když se dlouho nevracel, jiná možnost, než jít za ním, jim nezbývala. Nechtěli přece přijít o nějaké

dobrodružství. A tak padali a padali černou tmou, až konečně ucítili pevnou zem.

Byli v úplně jiném světě. John se krčil opodál za velkým keřem. „Dejte si na ně pozor, jsou všude.“ Hlas se mu třásl. Necháпали, o čem to John vlastně mluví, v příští chvíli ale poznali, o čem byla řeč. Blížila se k nim chlupatá příšera se sekerou. „Utíkejte!“ zařval John. Všichni tři vyrazili směrem k hustému lesu. Utíkali a utíkali, až nakonec dorazili k malé chaloupce. Zaklepali, protože tušili, že v tak krásné chaloupce by nebydlely tak odporné příšery.

Otevřela jim starší babička, která působila takovým kouzelným dojmem. Pozvala je dál. „Pojďte dál a sedněte si. Asi jste už potkali Gexi?“

„Gexi?“

„Ty hrozná příšera se sekyrami.“

„Ano.“

„Mám tu něco, co vás před nimi ochrání, ale musíte hned pryč. Číhají tu i jiná nebezpečí,“ varovala je babička. Vyndala z velké truhly brož s modrým kamenem a podala ji Jane. „A teď musíte najít cestu zpět.“ Nemělo by smysl otálet a tak šli.

Hned, jak vyšli, uslyšeli povědomý hlas: „Děti, vstávejte, bude večere.“ Probudili se. Byli v Johnově pokoji a nad nimi se skláněl strýček. „Vstávejte, usnuli jste.“ Strýček ale nevěděl, že Jane dosud drží v ruce brož od kouzelné babičky.

Druhý den, když seděli ve vlaku domů, si říkali: „Co nás čeká příště?“

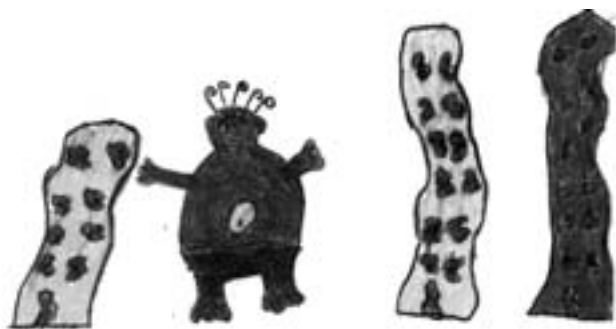
(B. Michová)

Návštěva Budoucnosti

James, John a Jane se dohodli, že půjdou do knihovny kvůli úkolu z dějin. Stejně je to nespravedlivé, že učitelé dávají úkoly i na prázdniny. Prý, aby nezaháleli. Koukli se do knihy a najednou je něco vtáhlo dovnitř.

Asi za půl minuty spadli na neznámé zemi. Když se procházeli, uslyšeli divné zvuky. Všichni se lekli a šli k sobě. Když si James dodal odvalu, šel blíž k neznámému zvuku a zvuk utichl. Pak se i ostatní přiblížili k utichlému zvuku. A najednou neznámý tvor

vylezl a řekl: „Kdo jste?“ James řekl: „Já se jmenuji James, támhle je John, můj nejlepší přítel, a támhle Jane, moje sestra. A kdo jsi ty?“ Jmenuji se Kvazamšťan a žiji na planetě Zemi,“ odpověděl podivný tvor. „Cože!“ vykřikl James, „my jsme na Zemi!“ – „Ano, náš svět tu je asi dva miliony let,“ poučil ho Kvazamšťan.

„Ukážu vám mou rodinu.“ Když došli k neznámým domům, které měly různé klikaté věže, zastavili se před dveřmi. Kvazamšťan zazvonil, nějaký podobný tvor jim otevřel. Kvazamšťan jim představil celou svou

rodinu: „To je má dcera Kvazamšťanka a to je můj otec Kvazamšťan a to je má matka Kvazamšťanka.“

Šli nahoru a koukli se do jeho pokoje. Viděli spoustu neznámých hraček, například Nerg pistole, legs, to je lego, a podobně.

Dlouho si s novým kamarádem vyhráli, ale začalo se jim stýskat po rodičích. Nevěděli, jak se vrátit. John se zeptal Kvazamšťana, jestli nezná způsob, jak se vrátit domů. Kvazamšťan řekl: „Ale to je hračka. Táta má v práci stroj času.“ Doběhli za Kvazamšťanovým tátou, jestli by jim pomohl.

„Bez problémů,“ řekl starý Kvazamšťan. Tak šli ke stroji času. Naposledy se rozloučili s Kvazamšťanem a jeho rodinou. Táta volal: „Jděte na červený čtverec!“ a pak zapnul stroj. A vrátili se domů asi ve čtyři hodiny a vyšli ve tři hodiny. Rádi vzpomínali na zábavu s Kvazamšťanem.

(Š. Otruba)

Autorka je učitelka českého jazyka na 1. stupni v ZŠ v Praze-Kunraticích.

Učíme se o uhlíku

Eva Hilčerová

Ročník: 8. ročník ZŠ
Počet žáků ve třídě: 25
Časový rozsah: 45 minut (1 vyučovací hodina)
Předmět: Chemie
Téma: Uhlík
Předcházející učivo: Kovy

Toto rozdělení do skupin jsem si zvolila s úmyslem zopakovat látku předešlé hodiny. Obdobně rozdělují např. vylosováním prvků a děti pak tvoří skupiny – alkalické kovy, halogeny, netečné plyny atd. V přírodopisu je možné dělení podle skupin nerostů – sulfidy, oxidy, křemičitany atd. Velmi se mi osvědčilo rozdělení při losování živočichů, žáci pak hledali společné znaky. (V některých hodinách rozdělují děti náhodně kupř. barevnými víčky, použitím čísel.) Zatím se mi nestalo, že by

některý z žáků odmítl pracovat. Každý ví, že rozdělení je pouze na jedno probírané téma. Při příštím losování je pravděpodobné, že bude jiné složení skupin. V některých třídách jsou žáci, kteří mají vypracovaný individuální vzdělávací plán (IVP), mají problémy s komunikací s vrstevníky. Jestliže tento žák přijde s prosbou pracovat sám, beru toto na vědomí. Každý má právo na co nejlepší pracovní podmínky.

Cíle:

- žák s využitím periodické tabulky popíše stavbu atomu uhlíku
- analyzuje rozdíl mezi grafitem a diamantem, využije modelu krystalových soustav
- vymezí vlastnosti uhlíku v různých modifikacích
- komunikuje ve skupině

Pomůcky:

- lístky pro rozdělení do skupin
- do každé skupiny: grafit, třecí miska, tuha do tužky
- pro každého žáka: lepicí papírek
- na frontální pozorování: kádinka s vodou, s Na OH a s HCl
- velký papír, ukázky kovů (Pb, Fe, Cu, Al, Au), kuličkový model grafitu a diamantu

Popis hodiny

Rozdělení do skupiny

Každý žák si vylosuje lístek s pojmem. Na základě informací získaných v předcházející hodině (téma: kovy) si vyhledá spolužáka, který má na lístku slovíčko, které je obsahově příbuzné.

Pojmy, které byly zapsány na lístcích:

- olovo, vysoká hustota, olůvka na ryby, desky nepropouštějící záření, galenit
- měď, výborný vodič elektřiny, červenohnědá barva, krytina na střechy, zelená měděnka
- železo, vysoká pec, magnetit, snadná koroze, litinová tělesa na topení
- zlato, odolnost vůči chemikáliím, žlutá barva, Jílové u Prahy, šperky
- hliník, malá hustota, výroba odlehčených slitin, alobal, energeticky náročná výroba

Děti vysvětlí třídění do skupin

Žáci si tímto způsobem zopakuji poslední látku – téma: kovy (vlastnosti, kovů, přírodní zdroje kovů, využití kovů).

Např.: Železo je kov. Vyrábí se ve vysokých pecích. Magnetit je železná ruda, která obsahuje více než 70 % železa. Železo velmi snadno koroduje, reaguje se vzdušným kyslíkem a pokrývá se vrstvou oxidu. Surovému železu z vysokých pecí se říká litina a používá se na výrobu těles na topení (radiátorů).

EVOKACE

Každá skupina dostane grafít a obrázek diamantu.

Skupina diskutuje – co to je za minerál, jakou má minerál souvislost s diamantem na obrázku, jaké vlastnosti má minerál a diamant, kde se užívají, jakou mají vnitřní stavbu (žáci využijí kuličkového modelu grafitu a diamantu).

Návodnými otázkami jsem děti přivedla k tématu. Ptala jsem se, proč mají před sebou obrázek nerostu a zda má nějakou souvislost s černým nerostem, který dostaly do skupiny. Společně jsme přišli na to, jaký prvek symbolizují černé kuličky v modelu. Skupiny jsem obcházela a sledovala jejich myšlenkové pochody. Jestliže některá skupina měla dotaz, zodpověděla jsem ho nebo jim trochu napověděla. Práce ve skupině dětem nedělala problém. Diamant poznaly. S grafitem se trochu ušpinily a dobře vyvodily, že má něco společného s tuhou z tužky.

Brainstormingu na tabuli se účastní všechny skupiny. Probíhá kolečko skupin, skupina řekne pouze jednu informaci. Následuje několik koleček tak, aby postupně každý žák řekl nějaký poznatek (z vlastní zkušenosti či z diskuse ve skupině).

Žáci vyvodí, že společné klíčové slovo je „uhlík“.

Klíčové slovo žáci odvodili sami. Hodně k tomu napomohl kuličkový model diamantu a grafitu. V něm každá kulička představovala atom uhlíku.

Žáci využijí periodickou tabulku a zakreslí stavbu atomu uhlíku (procvičují pojmy – protonové číslo, proton, neutron, elektron, elektronový obal, elektronová vrstva, skupina, perioda).

Pokus č. 1 – Každá skupina má třetí miskou, ve které drtí tuhu z tužky.

Pokus č. 2 – Učitel dá tuhu do kádinky s vodou, s hydroxidem a s kyselinou.

Pokusem č. 1 v třetí misce si žáci dokážou, že grafít je měkký. Dlouhé vazby mezi uhlíky v krystalové struktuře se snadno naruší. Něco podobného by rozhodně nebylo možné s diamantem.

Pokus č. 2 dokazuje, že tuha je odolná vůči vodě, kyselině i hydroxidům.

Pokus č. 2 jsem také chtěla zařadit do práce skupiny. Zvážila jsem čas a raději provedla pouze frontálně. Pokusy žáci předem neznali.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Žáci pracují s textem, využijí značek I. N. S. E. R. T.

Nejprve pracuje každý žák samostatně. V textu dělá značky.

✓	tyto informace již znám
+	je to pro mě nová informace
–	této informací nevěřím
?	této informací nerozumím

Po přečtení textu si žák udělá tabulku, do které zaznamená pouze jednu informaci z kategorie znám, pro mě nové, nevěřím a nerozumím.

Metodu I. N. S. E. R. T. žáci znají, přesto některým dělá problém. Někteří žáci čtou velice pomalu, někomu dělá problém z textu vytáhnout pouze určitou myšlenku. Tuto metodu často používám při skupinové práci. Žáci nejprve pracují sami. Společně si pak sdílejí, co již znali, co je nové. Pomalejší spolužáci tak časový handicap doženou.

Uhlík

Uhlík je prvek mnoha tváří. Předměty, které ho obsahují, mají různé vlastnosti. Dá se jimi psát, přiložit je do kamen, nosit je v prstenu, létat v nich do vesmíru, řezat jimi sklo. Bez uhlíku a jeho sloučenin se neobejde žádný živý organismus na Zemi.

Jako čistý (nevázaný ve sloučeninách) se v přírodě vyskytuje ve dvou formách – v nerostech grafitu a v diamantu. Grafít vzniká přeměnou organických zbytků a má vrstevnatou strukturu. Diamant vzniká při vyvěráni magmatu a má jednotlivé atomy blízko sebe propojené stejnými vazbami. Tato struktura má vliv na rozdílné vlastnosti obou nerostů.

Uhlík je odolný vůči vodě, kyselinám i hydroxidům. Je to nekovový prvek, není kujný, tažný. Vzhledem ke své krystalové struktuře však vede elektrický proud.

Přírodní uhlík se využívá jako grafít do tužek, vyrábí se z něj žáruvzdorné kelímky pro tavení kovů. Diamant je nejtvrdší nerost. Jeho broušená forma – briliant – se využívá v klenotnictví, diamanty uměle vyrobené se využívají k řezání skla.

Uhlík je také součástí uhlí. Černé uhlí obsahuje více než 90 % uhlíku. Je využíváno k topení, výrobě elektřiny a k výrobě chemických sloučenin.

REFLEXE (společná)

Žáci ve skupině diskutovali o informacích, jež znali a které byly nové, a rovněž o informacích, jimž nerozuměli nebo nevěřili.

„Zájem o určitý text může znamenat rozdíl mezi studentem, který u čtení vydrží, a tím, který čtení rychle vzdá.“

V případě, že některé skupiny nejsou schopné vysvětlit některou z informací, ptají se ostatních skupin.

Získané informace porovnávají žáci s úvodním brainstormingem na tabuli.

Při návratu k brainstormingu je dobré zapojit opět všechny žáky. Postupně se střídají skupiny a z každé skupiny se střídají žáci tak, aby každý měl možnost promluvit. Vyhledávají, která informace se potvrdila četbou textu a pokusem.

REFLEXE (žáka)

Každý žák napíše na lepicí papírek jednu informaci, která byla pro něho nová či zajímavá.

Žáci chodí postupně k tabuli, svou reflexi přečtou a vylepí na velký papír.

Vyhodnocení hodiny

Jednotlivé aktivity se podařilo v hodině zvládnout. Během hodiny jsem si průběžně sledovala čas, který jsem si při přípravě hodiny rozvrhla. Při sběru materiálu na hodinu jsem využívala informací z internetu a doplňovala jsem je i poznatky z přírodopisu 9. ročníku. Děti pracovaly se zájmem. Při třídění žáků do skupin pěti žákům dělalo problém najít souvislost mezi svým pojmem a pojmem spolužáků. Tito žáci počkali, až skupiny řeknou, co mají společného. Na základě vyslechnutých informací si pak svou skupinu našli.

U brainstormingu získal každý žák možnost promluvit, protože předem o tématu skupina diskutovala. Každý žák tedy znal alespoň nějakou souvislost s tématem.

Čtení textu dělalo některým dětem problémy. Někdo je rychlý čtenář. Ve třídě jsou také děti se SPU a ty potřebovaly delší čas k přečtení. Některé děti nečtou s porozuměním, je pro ně těžší formulovat, co četly. Těmto dětem pak jistě pomohlo společné sdílení skupiny, kdy si nejen říkaly, čemu rozumí, ale vysvětlovaly si vzájemně i to nepochopené. Velmi dobré by také bylo, kdyby si učitel pro některé žáky připravil zkrácené texty.

V hodině jsem musela zaměřit pozornost na skupinu, ve které se sešli dva žáci s poruchou chování. Situaci jsem řešila tak, že jednoho z žáků jsem v závěru hodiny zaměstnala více. Dostal za úkol lepit na velký papír lístečky s reflexí spolužáků.

Cíl, který jsem si pro hodinu stanovila, se mi podařilo splnit. Jistě mi k tomu napomohlo také to, že při plánování hodiny jsem si přesně stanovila čas pro jednotlivé aktivity.

Autorka je učitelka přírodopisu, chemie, koordinátorka EVVO a výchovná poradkyně v ZŠ v Praze-Kunraticích.

Učíme biologii pro život

Veronika Kubaňová

Předkládaný blok hodin jsem realizovala v rámci výuky biologie člověka v tercií na Novém Porgu v Krči. Tento blok seznamoval studenty s tématem jak po stránce teoretické, tak po stránce praktické.

Téma: Oběhová soustava (rozděleno do 6 vyučovacích jednotek + beseda s odborníkem)

Srdce

Zástava srdce + resuscitace

Stavba a vlastnosti cév + první pomoc při krvácení

Funkce a složení krve

Příprava dílen pro žáky ZŠ

Beseda s odborníkem

Realizace výuky v nižším ročníku

Cíle:

Studenti dokážou popsat a vysvětlit srdeční cyklus (umí zjednodušeně nakreslit), rozlišují malý plicní a velký tělní oběh.

Umí správně provádět kardiopulmonální resuscitaci (KPR) neboli ožívování v případě zástavy dechu a krevního oběhu u dospělých i dětí.

Dovedou vysvětlit, čím se liší stěny tepen, tepének vlásečnic a žil a umí popsat postup zásahu při jednotlivých typech krvácení (jsou schopni demonstrovat).

Jsou informováni o cévních onemocněních a prevenci, jak jim předcházet.

Orientují se v terminologii (viz klíčové pojmy).

Klíčové pojmy:

- oběh velký tělní
- oběh malý plicní
- cévy
 - tepny (arterie)
 - žil (veny)
 - vlásečnice (kapiláry)
- činnost srdce
- srdeční cyklus
- pohyb krve v cévách
- krevní tlak
- složení a funkce krve
- krevní skupiny
- obranný (imunitní) systém

Popis lekcí s komentářem

1. lekce – srdce

Na úvod první lekce jsme si řekli, co nás v rámci tohoto bloku čeká, co se budeme učit a dělat. Poté jsem

studentům položila několik otázek týkajících se oběhové soustavy. *Víte, co je funkcí oběhové soustavy? Co ji tvoří? U koho jsme mluvili o otevřené cévní soustavě? Čím se liší ta naše...?*

Když jsme si na některé otázky odpověděli, rozdala jsem všem klíčové pojmy, s kterými budeme v následujících lekcích pracovat.

Dále jsem použila prezentaci, která je studentům k dispozici a obsahuje všechny lekce, včetně animací a různých ukázek.

Ukázku z dokumentu *Člověk neuvěřitelný stroj* jsem použila jako motivaci a využila ji k dalším otázkám. Po zodpovězení otázek následoval krátký výklad, obsahoval to, co všechno už o srdci víme z hlediska jeho stavby. Aby si studenti mohli srdce lépe představit, rozdala jsem jim kopii obrázku, kterou si vybarvili, poté dokončili zápis do sešitu.

Když už jsme věděli vše potřebné o stavbě srdce, zajímali se studenti, jak v srdci krev koluje. K tomu nám opět posloužila kopie se stavbou srdce. Měli za úkol podívat se na obrázek a pokusit se popsat vlastními slovy, odkud kam podle nich krev teče, a uvést, je-li okysličená, či ne. Postupně jsme dospěli k tomu, že máme malý plicní a velký tělní oběh. Po vysvětlení jsme se podívali na animaci, kde bylo srdce ještě jednou podrobně popsáno a cirkulace krve byla názorně vidět. Samozřejmě studenti poznamenali, že během srdečního cyklu vnímáme i srdeční pulz. Proto jsme si určili jednoho časoměřiče a všichni jsme si změřili pulz (předtím jsme si názorně ukázali, kde si pulz můžeme snadno nahmatat). Po minutě měření jsem vypsala údaje většiny studentů na tabuli a porovnávali jsme si, kolik pulzů za minutu máme a o čem by to mohlo svědčit. A protože jsme chtěli dokázat platnost vlastní úvahy, že při zvýšené tělesné aktivitě se pulz zvyšuje, změřili jsme si ho ještě jednou. Tentokrát ale měření předcházelo krátké cvičení. Každý podle mého počítání udělal dvacet dřepů a pak jsme opět na povel časoměřiče počítali.

Po krátkém vzružení jsem vyzvala pět dobrovolníků, zda by zahráli krátkou scénku. Vylosovali si kartičky, kde měli napsáno, jakou bolest mají předstírat (pálivá bolest za prsní kostí, bolest břicha, intenzivní bolest v čelisti, intenzivní pocení, bolest horních končetin). Všichni s nadšením předváděli své neduhy a ostatní hádali, co jim asi je. Na úplný závěr jsem se zeptala, kdo z figurantů podle nich měl projevy infarktu? Společně jsme se shodli na tom, že všem pěti figurantům mohl infarkt hrozit a že všechny uvedené příznaky byly typické (s tímto jsme se rozešli).

2. lekce – zástava srdce + resuscitace

Cílem této hodiny bylo zopakovat si veškeré informace o srdci a jeho stavbě, srdečním cyklu a vrátit se k otázce, co může být příčinou zástavy srdce.

Proto měli studenti hned na začátku za úkol nakreslit si do sešitu srdce a popsat ho (k této otázce se budu vracet opakovaně i v dalších lekcích). Na obrázku měli vyznačit: **levou a pravou síň, levou a pravou komoru, horní a dolní dutou žílu, plicní tepnu, aortu, chlopně**. Poté jeden ze studentů nakreslil srdce na

tabuli a studenti si opravovali chyby, případně se ptali na to, co jim ještě nebylo zcela jasné. Pro popis cirkulace krve jsem využila animaci z minulé hodiny, kdy jeden dobrovolník vlastními slovy popisoval, co ve filmu viděl (po spuštění animace jsem vypnula zvuk).

Po ověření našich znalostí jsme přistoupili k otázce zástavy srdce. Vrátili jsme se k lokalizaci bolesti infarktu a zopakovali si typické příznaky této nemoci. Vše jsme si zapsali a pokračovali v diskusi, co všechno podle nich může být příčinou nedokrevnosti srdečního svalu. Po zapsání důležitých informací do sešitu jsme přistoupili k demonstraci resuscitace. Vyzvala jsem dobrovolníky, zda by nám dokázali předvést, jak poskytnout na ulici první pomoc člověku se zástavou srdce. Dva studenti se toho ujali a předváděli nám, jak by postupovali. Na závěr demonstrace jsme diskutovali o tom, zda vše udělali dobře. Zvláštní pozornost jsem věnovala telefonování. Kam voláme, co sdělujeme, zda voláme před zahájením resuscitace nebo v průběhu... Následovala ukázka ze záznamu, kde první pomoc předvádějí profesionálové (demonstrační videa jsem použila ze stránek Zdrsemu – www.zdrsem.cz).

Po zhlédnutí a zopakování resuscitace dospělého člověka jsem se zeptala, zda stejně postupujeme při záchraně dítěte. *Je něco, co bychom dělali jinak? Proč?* Studenti bez nápovědy dospěli k tomu, že u dítěte není třeba vynaložit při masáži srdce takovou sílu, a proto srdce masírujeme jen jednou rukou. Zároveň se u dětí často jedná o zástavu dechu, a proto resuscitaci zahajujeme dvěma vdechy a až poté masírujeme. Na závěr hodiny jsem pro zajímavost pustila ještě ukázku resuscitace kojence.

3. lekce – stavba a vlastnosti cév

Tuto hodinu zahajují krátkým tvrzením: Aby byla krev dopravována ke všem orgánům, potřebujeme dobré potrubí. *Co je podle vás v našem těle potrubím, z čeho se skládá?* Studenti se hlásí a jmenují žíly, tepny. *Je ještě něco menšího než tyto dva typy?* Jako důkaz jim pouštím ukázku opět z dokumentu *Člověk neuvěřitelný stroj*, kde se dozvídají i o vlasečnicích. Následně si vše zapisujeme do sešitu (využívám již zmiňovanou prezentaci s obrázky a připraveným zápisem).

Když jsou studenti hotovi se zápisem, zabýváme se otázkou první pomoci při krvácení. Ptám se jich, zda by dokázali vyjmenovat, jaké rozlišujeme druhy krvácení. Většina studentů jmenuje krvácení tepenné a žilní. Dostávám se tedy také k odřeninám a snažíme se tento typ krvácení pojmenovat. Protože s odřeninou má každý zkušenost, popisují, jak bychom ji ošetřili. Na tabuli přitom kladu karty s popisky vlasečnicové krvácení a způsobu ošetření. Postupně přikládám ostatní možné druhy krvácení (jak vypadají a co je nutné udělat). Z popisu jasně vyplývá, že nejzávažnější je krvácení tepenné. Proto přistupujeme k demonstraci. Vybírám si opět dva dobrovolníky, z nichž jeden předstírá tepenné krvácení a druhý mu má poskytnout rychlou pomoc. K dispozici mají studenti malou lékárníčku, ze které si mají vybrat, co by použili. V lékárníčce jsou náplasti, chirurgické rukavi-

ce, obvazy, gáza, obinadla, škrtidlo.

Jedna ze studentek přistupuje k „zraněnému“ figurantovi a snaží se zjistit, co mu je. Správně telefonuje na 155 a postupuje podle instrukcí, které jsme se učili během resuscitace. Dále si neví moc rady, a tak žádá spolužačku o pomoc. Ta přistupuje k lékárnice a pohotově vybírá potřebný materiál. Vysvětlí jí, co bude potřeba dělat, zdvihne zraněnému ruku a snaží se tlakovým obvazem zastavit krvácení. Protože si nevezala rukavice, zastavuji demonstraci a ptám se, zda by ostatní udělali něco jinak, jestli s postupem souhlasí. Několik žáků se hlásí a připomíná nutnost použití rukavic. Studentky si tedy nandají rukavice a pokračují v zástavě krvácení. Po dokončení jejich zákroku si vše zopakujeme a zapíšeme do pracovního listu, kde mají studenti také srovnat všechny typy krvácení a dopsat postup při ošetření. Zároveň je v pracovním listu úkol na příští hodinu, a to změřit si tep v klidu a po dvaceti dřepích a pak vypočítat, kolik jejich srdce vykoná stahů za jednu hodinu, den, rok.

Po zapsání všech údajů si pouštíme demonstrační ukázkou zákroku při zranění na cirkulárce.

4. lekce – funkce a složení krve

Tuto hodinu zahajují krátkým opakováním v podobě práce s textem. Studenti mají za úkol přečíst si text a najít v něm chyby. Pět nejrychlejších bude ohodnoceno. Protože všichni chtějí získat A (hodnotíme přístup od A–F, A je nejvyšší hodnota) nechávají se zmást a chybu nejčastěji hledají v číselných údajích. Několik z nich se plete a odchází s nepořízenou. Chyba v textu je hned v prvním odstavci a týká se záměny síní v komory. Záměrně jsem oběh začala popisovat vypuzením krve levou komorou do tzv. velkého oběhu (obvykle jsem začínala malým plicním oběhem). Studenti tedy museli text číst pozorně a prokázat, že látce rozumí. Nakonec pět studentů získalo A a prozradilo ostatním správné znění textu.

Protože se text v druhém a třetím odstavci zabýval krví, přečetli jsme si ho nahlas a dozvěděli se několik zajímavých informací, které úzce souvisely s tématem hodiny. Poté jsem volně přešla k otázce funkce a složení krve. Následoval výklad a zápis do sešitů.

Hodinu jsme zakončili tím, že si studenti vylosovali zadání a rozdělili se do čtyř šestičlenných skupin, ve kterých budeme pracovat v následující lekci.

Studenti s žáky diskutují o množství krve v těle.

Foto: z archivu autorky.

Text si pozorně přečtěte a odhalte chybu, která se v něm nachází.

Malý a velký krevní oběh

Srdce vypuzuje krev levou komorou přes aortu do tzv. velkého oběhu, kterým je krev rozváděna do jater a trávicího ústrojí, ledvin, kosterního svalstva, mozku, kůže a ostatních tkání kromě plic. Žilami se pak vrací do pravé komory srdce a odtud je čerpána malým oběhem do plic. Z plic se opět vrací do levé komory.

Krev se rozděluje ve velkém oběhu do jednotlivých tkání. Vyjdeme-li z 5,5 l minutového srdečního výdeje, pak mozkem projde za minutu asi 0,72 l krve, játry a trávicím ústrojím asi 1,32 l, kosterním svalstvem asi 1,2 l, ledvinami asi 1,1 l, srdečním svalem asi 0,28 l a kůží a ostatními tkáněmi asi 0,88 l. Zásobování mozku je zajišťováno přednostně, protože mozková tkáň je mimořádně citlivá na dostatečný přívod kyslíku. Stejně tak i zásobování srdečního svalu nesmí poklesnout, protože by při selhání srdce přestal fungovat celý krevní oběh. Při šoku může být prokrvování ledvin a trávicího traktu potlačeno ve prospěch srdce a mozku.

Při aktivní fyzické zátěži výrazně stoupá prokrvení kosterního svalstva na úkor trávicího ústrojí. Pozorný čtenář jistě zaregistroval, že plícemi prochází za minutu celý objem 5,5 l. Nejzajímavější je údaj průtoku krve u ledvin. Ledviny jsou poměrně malé, jejich hmotnost činí asi 0,5 % hmotnosti těla, a přesto jimi protéká největší podíl krve ve vztahu k hmotnosti tkáně. Za den ledviny přefiltrují více než 1500 l krve. Má to souvislost právě s regulačními a vylučovacími funkcemi ledvin.

5. lekce – příprava dílen pro žáky ZŠ

Vyzvala jsem studenty, aby si dali vždy dvě lavice k sobě a shromáždili se kolem nich do skupin, které jsme si vylosovali v předešlé lekci. Protože jsou studenti na přeskupování v hodinách zvyklí, netrvalo jim to dlouho a během dvou minut byli připraveni. Ujistila jsem se, že každá skupina ví, jaké téma si vybrala. Poté jsem všem rozdala záznamové pracovní listy, kde byl uveden cíl naší aktivity a úkol. Zároveň do tohoto listu měli zapsat složení skupiny, téma, název dílny, popis aktivity (zde jsem ještě poznamenala, že je třeba vytvořit si časový plán, který by v zápise neměl chybět). Na konci pracovního listu měli prostor pro vypsání případných pomůcek a potřeb, které budou pro realizaci vlastní dílny potřebovat. Této práci jsme věnovali třicet minut. Celá aktivita vypadala takto: studenti ve skupinách diskutovali, co by rádi do dílny zařadili, snažili se najít klíčová slova i sdělení a podle toho vymýšleli aktivitu tak, aby druháky zaujala a zároveň pobavila. Ve třídě po celou dobu panovala velmi tvořivá a pozitivní nálada. Z každého koutu se ozývaly nápady a řešení, jak to udělat, aby se vešli do časového limitu deseti minut.

Postupně jsem s každou skupinou strávila určitý čas, ptala se jich, jak dlouho co bude trvat, jakým způsobem to vysvětlí apod. V případě, že se jejich nápad rozvíjel nerealisticky, jsem zasáhla a snažila se jim poradit, jak to udělat, aby splňovali zadaná kritéria a úkol byl přiměřený věku žáků druhé třídy.

Po uplynutí třiceti minut jsme si dílny představili. Každá skupina si vybrala svého mluvčího a ten v krátkosti popsal úkoly a aktivity, které si pro druháky zvolili. Tím jsme hodinu ukončili a těšili se na následující, kdy nás měl navštívit kardiolog. Studentům jsem doporučila se na některé věci, které se chystali použít v rámci dílen, zeptat pana doktora.

6. lekce – realizace výuky v druhé třídě

Hodina v druhé třídě byla organizována následujícím způsobem: paní učitelka děti předem rozdělila do skupin, které očíslovala. My jsme se ve třídě shromáždili a představili se. Pak jsme vyzvali první dvě skupiny, aby s námi odešly do jiné přilehlé učebny a dvě zbývající skupiny zůstaly ve své učebně s paní

Foto: z archivu autorky

Studenti a žáci porovnávají symbol srdce a skutečnou podobu srdce.

učitelkou. Tam se po deseti minutách skupiny vystřídaly. Všechny skupiny si postupně vyzkoušely všechny aktivity. Poté jsme se přemístili ze třídy do třídy a postup jsme opakovali.

Popis aktivit

dílna č. 1 Krev	tato dílna zahrnovala klíčová slova v podobě kartiček „pexesa“ a poté aktivitu, kdy si děti míchaly „vlastní krev“
	<ul style="list-style-type: none"> a) studenti si připravili kartičky s pojmy, které k sobě přiřazovali („pojmové pexeso“) b) zopakovali si s dětmi pojmy z pexesa c) na závěr si děti mohly namíchat „vlastní krev“ – studenti připravili džusy, které popsali, a děti měly rozhodnout, co všechno do krve patří a z čeho si krev namíchají
dílna č. 2 Zástava krvácení	tato dílna byla převážně demonstrativní – zranění vypadalo opravdu reálně, protože studenti si nachystali vodu obarvenou potravinářským barvivem a pipety, které krev stříkaly v pravidelných intervalech
	<ul style="list-style-type: none"> a) na úvod studenti použili obrazový materiál, který dětem ukázali, a společně se dostali k tomu, že se mohou odřít, krváčet žílou či tepnou b) poté, co si definovali tepenné krvácení jako nejzávažnější stav, zeptali se dětí, co by dělaly, kdyby byly u takto zraněného c) v této fázi učili studenti děti správně telefonovat (během demonstrace telefonování se jich ptali, kam mají volat a co mají říkat) d) na závěr dětem ukázali, jak poskytnout první pomoc – upozornili na nutnost použití rukavic
dílna č. 3 Srdce	při seznamování se srdcem studenti používali obrazový materiál, animaci tlukotu srdce a pracovní list (omalovánka srdce), měřili si pulz
	<ul style="list-style-type: none"> a) na úvod studenti děti nechali nakreslit srdíčko a zeptali se jich, zda podle nich opravdu tak vypadá (dále používali obrazový materiál) b) poté ukázali žákům opravdovou podobu srdce – použili animaci tlukotu srdce c) následovalo vlastní zjišťování a počítání pulzu (všichni se naučili nahmátnout si tep) d) na závěr si děti vybarvily vlastní srdce, kde znázornily okysličenou a neokysličenou krev
dílna č. 4 Resuscitace	součástí této dílny byla část demonstrativní i praktická, zahrnovala ukázkou telefonování, resuscitace a poté nácvik
	<ul style="list-style-type: none"> a) studenti hned na úvod dětem položili otázku, co by dělaly, kdyby na ulici uviděly ležet člověka b) učili děti zraněného oslovit, zjistit, zda reaguje na bolestivý podnět, otočit si ho, zjistit, zda dýchá c) dále telefonovali (děti si to zkoušely) d) po ukončení telefonu je seznamovali s tím, jak se dělá masáž srdce a dýchání z úst do úst (studenti jim záchranu demonstrovali) e) následovala praktická aktivita – děti si masáž srdce zkoušely na polštáři (ne na figurantovi, aby mohly dostatečně mačkat)

Po skončení dílen se všichni opět sešli ve třídě druháků, poděkovali jim a dali jim prostor k tomu, aby nám řekli, co se naučili a co se jim líbilo. Žáci se s nadšením hlásili a chválili všechny aktivity. Abychom měli opravdovou zpětnou vazbu, nechali jsme jim ve třídě hodnoticí listy, do kterých nám mohli napsat své dojmy.

Podobně měli svoji práci zhodnotit i studenti. V jejich hodnoticím listu měli za úkol ohodnotit i vlastní práci a zároveň práci svých kolegů.

Při této práci jsem si opět ověřila, jak je důležitá smysluplnost učení, která vychází z praktických dovedností rozvíjených teoretickými znalostmi. Pří-

prava dílen pro žáky nižších ročníků se ukázala jako dobrý prostředek k zopakování. Studenti museli nad tématem a výběrem formy sdělení přemýšlet. K tomu, aby látku vysvětlili, museli dané problematice opravdu porozumět. Těžké pro ně bylo, že měli používat přiměřený jazyk a terminologii, což se ne vždy povedlo na 100 %. Přesto dokázali žáky druhé třídy zaujmout a naučit je mnoha novým věcem.

Autorka je učitelka biologie na gymnáziu Nový PORG v Praze.

Julie p 2.B

HODNOCENÍ AKTIVIT - DÍLNY NA TÉMA SRDCE A KREV

Pojďme se teď každý poohlédnout, jak se nám dařilo spolupracovat během dílen na téma srdce a krev a pokuste se napsat, co jste se všechno naučili a co vás nejvíce bavilo. Stupnice hodnocení je od 1 – 5 (jako známkování ve škole ☺
1 = nejvyšší hodnocení, 5 naopak znamená že se nám aktivita nelíbila, neporozuměli jsme jí).

Do tabulky dopište známku - stupeň hodnocení pro každou z aktivit.

Aktivita	1	2	3	4	5
1. Krev – životodárná tekutina	✓				
2. První pomoc při krvácení	✓				
3. Srdce „výkonná pumpa“ našeho těla	✓				
4. První pomoc při zástavě srdce – resuscitace		✓			

Nejvíce se mi líbilo (můžeš vybrat a popsat max. 2 aktivity):

Nejpovedenější aktivita	Co se ti na této aktivitě líbilo (proč sis ji vybral/a)?	Co si se během této aktivity dozvěděl/a a naučil/a?
1.	Protože jsme tam míchali krev. A taky jsem se dověděla něco nového.	Že krevní destičky dělají krev červenou. A co je plazma.
3.	Protože se mi líbilo měřit si tep.	Že srdce má komory.

CO SE DĚJE U NÁS V KM

Domácí mazlíčci

Kateřina Vrtišková

Předmět: Přírodověda
Čas: 90 minut
Třída: 4. nebo 5.

Cíle z oblasti průřezového tématu Environmentální výchova:

- žák přizpůsobí své chování k živým organismům na základě vyhodnocení jejich základních potřeb
- nalezne vztah mezi příčinou a následkem běžných činností a zdůvodní nezvratnost některých rozhodnutí a chyb
- zamýšlí nad tím, co by měl všechno dělat před tím, než začne chovat domácího mazlíčka, i ve chvíli, kdy ho už má
- formuluje pravidla zodpovědného chovu domácích mazlíčků

Cíle z oblasti čtenářství:

- žák při četbě věcného textu shrnuje a upřesňuje svá shrnutí

- čte s jasným cílem a neustále sleduje a posuzuje, zda text daným cílům vyhovuje
- čte článek se záměrem vybrat z něj důležité informace a předat je svým spolužákům

Popis lekce

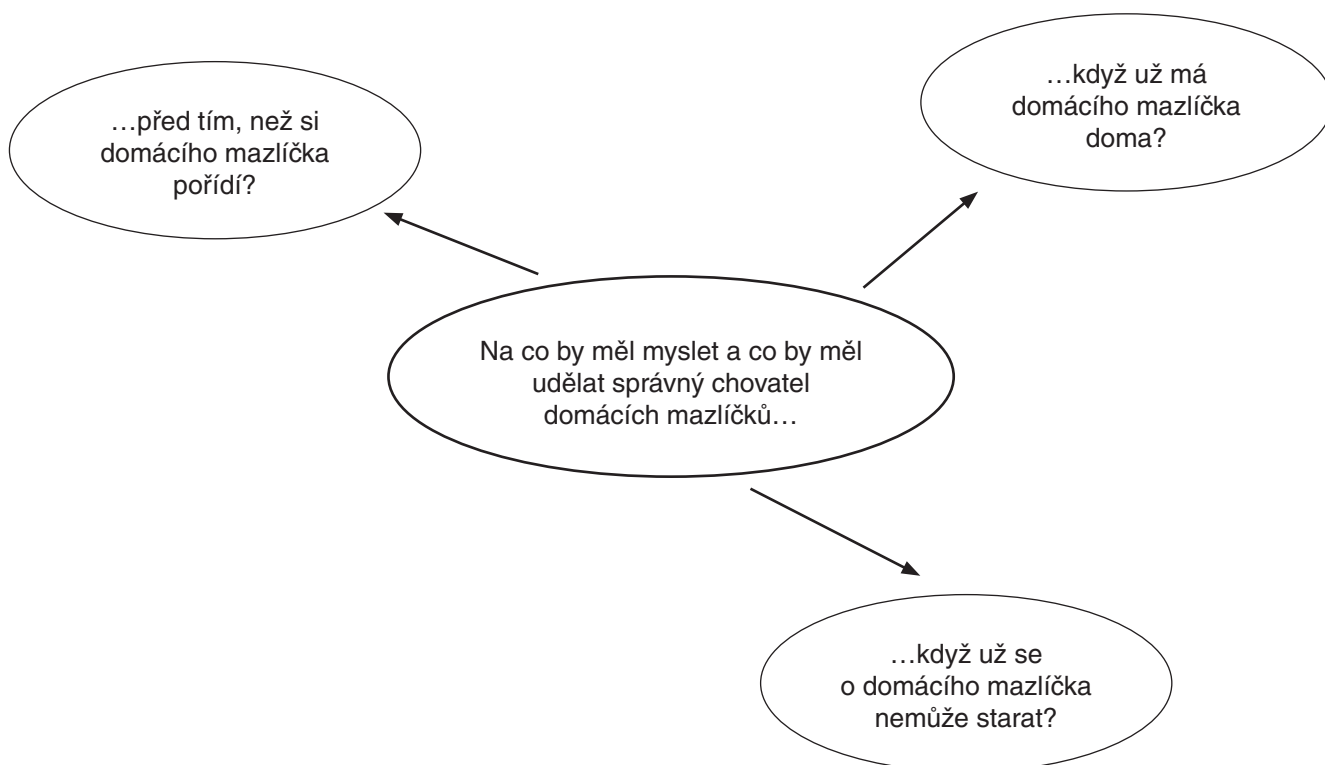
Úvodní motivace

Připravíme si nejrůznější obrázky domácích mazlíčků, které dětem promítneme a necháme je hádat, co bude asi naším tématem. Bezpochyby uhodnou hned a budou mít radost.

EVOKACE – myšlenková mapa

Rozdáme žákům pracovní list se základem myšlenkové mapy a požádáme je, aby se zamysleli nad tím, co všechno je k jednotlivým „cedulkám“ napadá, své myšlenky zapisovali a propojovali mezi sebou, pokud naleznou nějaké vztahy.

Po dokončení děti vyzveme k sdílení ve dvojicích.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ – skládkové učení

Rozdělíme děti do skupin a pomocí skládkového učení se věnujeme problémům, které se chovu domácích mazlíčků týkají.

Příklad jednoho pracovního listu (ostatní listy najdete na: www.kritickemysleni.cz)

Domácí mazlíčci

Téma domácích mazlíčků zahájíme dnes pomocí skládkového učení. Připomeneme si proto pravidla, která budeme dodržovat.

1. domovská skupina

- samostatně úvodní zamyšlení do pracovního listu (3 minuty)
- společně sdílení myšlenek a případné doplnění zajímavých postřehů (3 minuty)

2. expertní skupina

- samostatně čtení textu (3 minuty)
- samostatně výběr nejdůležitějších informací (3 minuty)
- společně domluva nad výběrem nejdůležitějších informací (4 minuty)
- příprava nejdůležitějších informací – psaní, kreslení... a domluva nad způsobem předání v domovských skupinách (10 minut)

3. domovská skupina

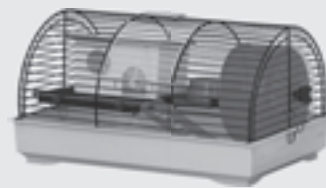
- předávání informací v určeném pořadí, jejich záznam zbývajících členy skupiny do pracovních listů (10 minut)
- po záznamu kladení a zodpovídání doplňujících otázek (4 minuty)
- samostatné shrnutí získaných informací – porovnání s úvodním zamyšlením (5 minut)

Co si myslím, že se dnes dozvím o chovu domácích mazlíčků?

(piš, kreslí, ...)

Můj text

Chov domácích zvířat, pro něž je v angličtině vžitě označení „pet“ a české „domácí mazlíček“, je přílehlavý u přítulného morčete, ale poněkud zvláště působí u hroznýše.

V současnosti se chovu domácích mazlíčků věnuje celé obchodní odvětví, vyrábějící a prodávající chovatelské potřeby i zvířata samotná.

S tím je spojeno i velké množství problémů, a to především u exotických druhů zvířat. I dnes jsou jich miliony odchyťovány z volné přírody. Odchyť a následný převoz přes půl planety přežije jen malá část zvířat, a to i když se jedná o zákonem povolený obchod.

Můj výběr nejdůležitějších informací:

Záznam společně vybraných nejdůležitějších informací, podle kterých budu učit ostatní členy své domovské skupiny:

Místo pro záznam informací od ostatních členů mé domovské skupiny:

Porovnání mých úvodních představ (co se o chovu domácích mazlíčků dozvím) s tím, co jsem se dozvěděl/a v průběhu dnešní hodiny:

Foto: M. Kubešová.

Foto: M. Kubešová.

Texty k ostatním pracovním listům

2. Zvířata, která chováme jako domácí mazlíčky, bývají také často odchovávána v zajetí. I zde však vznikají problémy, například tím, že se na trh rozšiřují stále nové a nové druhy. V dobré víře si je potom koupí lidé, kteří nevědí, jak je chovat, a zvířata strádají, až umřou. Mohli bychom čekat, že v dnešní době přeplněné informacemi je snadné všechno vědět, ale není tomu tak. Dokládají to nedávné módní vlny, kdy si mnoho novopečených chovatelů pořizovalo například psouny prériové. Tento hlodavec vypadá sice roztomile, ale chovat jej jako osamoceného domácího mazlíčka v bytě je nesmyslné. V přírodě žije v milionových koloniích, obývá podzemní labyrinty chodeb připomínající rozsáhlá města. Když lidé chovali psouny v bytech, potom také psouni se v bytech chovali po svém a hlavní vlna brzy opadla.

3. V současné době nastupuje například obliba leguánů zelených, kteří však dorostou přes metr délky, domů se nevejdou a lidé potom nevědí, co s nimi. Pro mnoho lidí je přítom problém, i když vyroste na desetinasobek malá vodní želvička.

Poskytnout těmto druhům vyhovující podmínky je přítom finančně nákladná, náročná a nijak jednoduchá záležitost. U řady plazů se na jejich nárocích a optimálních podmínkách neshodnou dokonce ani zkušení specialisté. A někteří rodiče je dětem pořídí místo pejska, protože se prý nemusí venčit! Želva však není hračka, a metrový leguán zelený už vůbec ne.

4. Lidé se často domnívají, že obchody se zvířaty jim poskytují záruku v koupi vhodných zvířat a spoléhají se na rady personálu. Skutečnost je bohužel taková, že obchody neposkytují záruku naprosto žádnou – ani zákazníkům, ani zvířatům. Neexistují zákony, které by jim ukládaly jasné podmínky pro chov jednotlivých druhů. Velkým nedostatkem jsou však i nedostatečné veterinární kontroly. Existují zverimexy celkem kvalitní, které zvířatům poskytují celkem dobré podmínky a úroveň poskytovaných rad je dostačující. Vedle nich je však mnoho, z nichž si můžete odnést nemocné (nejen fyzicky, ale též psychicky) zvíře s žádnými, či špatnými radami. Problematický je prodej velkých papoušků, kteří zde o samotě velice strádají, dále opic či krokodýlů.

REFLEXE – desatero správného chovatele

Metodou *řeka* se pustíme do tvorby *Desatera správného chovatele*.

Každý sám za sebe formuluje a na papír napíše deset pravidel, která by měl dodržovat každý zodpovědný chovatel domácích mazlíčků. Dětem metodu představujeme tak, že jejich nápady jsou pramínky, které se budou dále slévat v jednu řeku.

Foto: M. Kubešová.

Se svými desateri se děti sejdou ve dvojicích, vytvoří tak potůčky a je jejich úkolem ze svých dvou desater vytvořit jedno společné. Diskutují, argumentují, snaží se o co nejlepší společný výsledek.

Další v pořadí budou z potůčků potoky, dvojice pospojujeme do čtveřic a zadáme stejný úkol – ze dvou desater dvojic vytvořit jedno desatero čtveřice.

Poslední částí je vytvoření řeky – sejde se celá třída a z připravených desater jednotlivých skupin vytvoří jedno společné za celou třídu.

Moje sebereflexe

Úvodní motivace vzbudila u dětí velký zájem o další práci. Při skládkovém učení byla potřeba slabším čtenářům pomáhat s výběrem podstatných informací, se zobecněním myšlenek, formulacemi.

Nad očekávání dopadla reflexe metodou řeky, děti vytvořily velmi kvalitní desatero, samy pozitivně hodnotily přínos metody, v průběhu práce od pramínků k potokům nepotřebovaly téměř žádný zásah z mé strany. Pomohla jsem dětem pouze u poslední fáze – když se sešla celá třída dohromady – s moderováním diskuse.

Autorka je učitelka 1. stupně v ZŠ Vrané nad Vltavou, koordinátorka EVVO.

Tato učební jednotka vznikla v rámci projektu Jak efektivně vyučovat průřezová témata a zároveň rozvíjet čtenářství.

Další učební jednotky najdete na: www.ptac.cz.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Co je u nás nového

H. Košťálová

Projekt Průřezová témata a čtenářství

Od počátku spolupracujeme v projektu PTAČ se šesti laboratorními školami, k nimž se přidalo letos dalších dvanáct síťovaných škol. Jejich zástupci se mohli zúčastnit exkurzí do škol laboratorních a mohli využít nabídky kurzů zacílených na výuku některého průřezového tématu nebo na rozvoj čtenářství. Největší ohlas měly kurzy zaměřené na čtenářství a na osobnostně sociální výchovu. Pro exkurzi si každá laboratorní škola připravila několik otevřených vyučovacích hodin, které mířily na rozvoj některého z průřezových témat. Hospitující učitelé měli možnost poskytnout vyučujícím zpětnou vazbu a diskutovat o shlednuté hodině. Součástí exkurze byla prohlídka školy a diskuse o dosahování cílů v oblasti průřezových témat.

Učitelé z laboratorních škol společně s vedoucími metodiky z jednotlivých organizací spolupracujících v projektu dokončují přes dvě stě učebních jednotek, z nichž většina je již vystavena na webu www.ptac.cz. Jednu z učebních jednotek, lekci Katky Vrtiškové ze ZŠ Vrané nad Vltavou, si můžete přečíst také v tomto čísle Kritických listů na str. 37. Na podzim proběhne závěrečná konference projektu, která představí všechny výstupy projektu včetně metodiky pro rozvíjení čtenářství.

Stálá konference asociací ve vzdělávání (SKAV)

SKAV, jíž je Kritické myšlení členem, pokračuje ve spolupráci s o. p. s. EDUin na pořádání *kulatých stolů* ke vzdělávací politice. Kulaté stoly se konají pravidelně každý třetí čtvrtek v měsíci, pozvánky s tématy a panelisty zveřejňují SKAV a EDUin na svých stránkách se zhruba týdenním předstihem (www.skav.cz, www.eduin.cz). Kulaté stoly bývají přenášeny on-line jako webináře a videonahrávky lze dohledat v archívech webů obou organizací. Na září připravuje SKAV kulatý stůl, který se bude věnovat tématu mezigene-

račního vzdělávání a uskuteční se v rámci Evropského roku aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012 za podpory Francouzského velvyslanectví v ČR a MŠMT. Kulatý stůl se bude konat 20. září ve Francouzském institutu.

SKAV vydává svůj internetový *Zpravodaj SKAV*, v němž představuje aktuality ze své činnosti a také jednotlivé členské organizace. Kritické myšlení dostalo prostor ve Zpravodaji číslo 1. V čísle 3, které bylo vystaveno v květnu, najdete rozhovor s ředitelem AISIS Milanem Kotíkem a podrobnější informace o tom, co AISIS dělá.

SKAV na konci května uspořádala opět ve spolupráci s Výborem pro vzdělání, vědu, kulturu, lidská práva a petice Senátu PČR a s o. p. s. Pomáháme školám k úspěchu každoroční *výroční konferenci* na téma Rozdílné koncepce vzdělávání a jejich důsledky: kterou cestou se chceme vydat? Jako hlavní spíkr v dopolední části promluvil prof. Z. Helus. Odpoledne proběhly diskuse účastníků v menších skupinách. Výstupy z konference najdete na stránce SKAV.

SKAV zamýšlela přispět konferencí k významnému tématu, jímž je ujasnění a formulace vzdělávacích cílů a cílů vzdělávací politiky a hledání cest, jak cílů dosahovat. Spolupracující organizace EDUin získala od OSF grant na projekt *Dejme českému školství vízi a stabilitu*. Jedním z jeho výstupů bude návrh na to, jak zorganizovat a realizovat veřejnou diskusi o tom, jaké vzdělávání v ČR chceme a jak ho dosáhneme.

Ve SKAV probíhá ještě jedna zajímavá aktivita: zástupci členských organizací se snaží domluvit na *sadě principů*, které by vyjádřily to, v čem se pohledy členských organizací na vzdělávání shodují. Již několik měsíců tak probíhá zajímavá diskuse, která umožňuje všem zúčastněným lépe se navzájem pochopit. Jakmile bude toto „desatero“ hotovo, nabídneme ho i čtenářům Kritických listů.

Připravované kurzy

Ve školním roce 2012 / 2013 budeme pořádat běžné základní kurzy. Vedle nich budeme pokračovat s kurzy, které již mají také svoji tradici – pro češtináře (základní a pokračovací) a kurzy zaměřené na práci s nečtenáři pro učitelky mateřských škol, maminky z mateřských center a učitele prvních ročníků školy. Nově chceme nabídnout kurzy zabývající se čtenářskou gramotností a kurzy pro druhý a třetí stupeň, v nichž bude posíleno předmětové zaměření. Nabídku budeme zveřejňovat na našem webu.

Foto: K. Šatránková.

Exkurze v ZŠ Lesní v Liberci.

CO SE DĚJE JINDE

Učíme se navzájem mezi školami

Monika Olšáková

V minulém čísle *Kritických listů* vyšel článek T. Otiska *Čtení s předvídáním a psaní*. Touto aktivitou jsme se inspirovali a na sklonku kalendářního roku jsme jako dárek k Vánocům nabídli dětem ZŠ Janovice možnost prožít den formou celodenního projektu napříč ročníky. Do rukou se nám dostal zajímavý a ambiciózní počin ZŠ Koperníkova v Třinci, který měl prostý název *Napříč 2*.

Projekt *Napříč 2* je environmentální projekt, který naplňuje několik cílů:

- Propojení ekosystémů s typickým živočichem dané oblasti, o kterém je vykládáno zajímavým a čtivým příběhem.
- Využití strategií (předvídání, hledání a nalézání souvislostí, shrnování aj.) a metod *RWCT* (*rybí kost, čtení s předvídáním*) pro práci s příběhovým textem.
- Využití možnosti volby pro závěrečnou reflexi a prezentaci práce ve skupině, kdy si žáci vyberou úkol intuitivní (tvorba básně, citátu) nebo smyslový (vizualizace, frotáž, křížovka).
- Spolupráce žáků mezi jednotlivými ročníky v heterogenních skupinách, vytvoření nových kamarádských vztahů mezi žáky.

Průběh samotného projektového dne byl plný zajímavých informací jak pro nás učitele, tak i pro žáky.

Deváťáci si ráno přišli pro své prvňáčky do třídy a věnovali se jim po celý den. První hodinu, kdy proběhlo mnoho aktivit na seznámení a zapamatování si jmen, hodnotím jako nesmírně nutnou a důležitou pro odbourání ostychu, zábran a nedůvěry. Po jejím skončení bylo už pouze málo dětí nedůvěřivých.

Druhá hodina se nesla v duchu seznámení s konkrétním ekosystémem. Formou rybí kosti si žáci kladli otázky k jednotlivým obrázkům, znázorňujícím například pobřeží, savany, moře či deštný prales. Následovalo seznámení s konkrétní hlavní postavou – s živočichem, který nás provázel celým, často napínavým a velice čtivým autorským příběhem. Všichni pracovali s textem metodou *čtení s předvídáním* (učitelé dostali přesný popis aktivity pro připomenutí předem). Někteří volili zápis informací do tabulky, někteří do jiných záznamových schémat. Děti často události a informace v příběhu vztahovaly k vlastním zkušenostem.

Po přečtení následovalo hledání informací o zvířeti i ekosystému „lístečkovým způsobem“, kdy děti do tabulky s otázkami zapisovaly informace, které byly nalepeny na barevných lístečcích po třídě. Velmi lákavé bylo pro děti příběh dokončit a dopsat ho dle vlastní úvahy. Tyto samostatně napsané příběhy jsme nejdříve četli ve dvojici a pak na základě doporučení spolužákem před celou třídou.

Společné aktivity završila prezentace informací z textu formou puzzle. Každá skupina měla za úkol vytvořit do předem připravené zeměkoule dva díly, které znázorňovaly daný ekosystém s živočichem. Ve 14členné skupině by byl problém zaměstnat všechny děti, kdyby pouze čtyři kreslily puzzle. Proto jsem do závěrečné fáze zařadila možnost volby a výběr mezi kresbou, tvorbou básničky, sestavením křížovky či zhotovením frotáže s obrysy zvířete doprovázené citátem.

Pro zjištění toho, jak se den vydařil, nám mnohé napověděly tzv. nedokončené věty, do nichž žáci zapisovali své dojmy, co nového a zajímavého se dozvěděli atd.

Foto: z archivu autorky.

Společné čtení.

Foto: z archivu autorky.

Čtení s předvídáním.

Z projektového dne mám nejen já, ale i učitelé naší školy mnoho poznatků:

Mít namíchané děti napříč ročníky byla zajímavá i důležitá zkušenost. Zajímavá v tom, že bylo vidět, jak děti spolupracují navzdory různým čtenářským zkušenostem a dovednostem. Devátáci potichu předčítali malým prvňákům a ti naslouchali a na nesrozumitelné části se doptávali.

Tyto heterogenní skupiny byly důležité i proto, že v následné třídnické hodině pak děti v jedné třídě mohly ostatní informovat o dalších živočišných druzích, zážitcích a zkušenostech z práce v jiných třídách.

Pro prezentaci mi přišlo užitečné děti nechat zvolit si úkol dle jejich výběru. Děti se rozvrstily dle své volby na čtyři předem připravená stanoviště a bylo velmi zajímavé vidět, že si každý vybral nějaký úkol a žádný nezůstal neobsazen.

Metoda *čtení s předvídáním* byla přijata s povděkem jak mezi žáky, tak mezi učiteli. Nutila žáky číst text pozorně a soustředit se i na detaily, aby byli schopni odhadnout a zdůvodnit další vývoj příběhu. Žáci se tak ocitli v roli detektivů, kteří měli čtení opředené tajemstvím, jak bude dále příběh pokračovat.

Jako liché se nakonec projevíly moje obavy, jak budou děti spolupracovat. Dva dny po skončeném projektu se malí spolužáci vydávali za většími a mávali na ně od dveří a dotazovali se, jak se mají a co je u nich nového.

Ráda bych poděkovala Tomáši Otiskovi a Kateřině Gaszkové ze ZŠ Koperníkova v Třinci za předání jejich zkušeností, nápadů a informací, které jsme beze zbytku využili. Doporučuji ostatním školám se o projektu informovat a podle vlastních možností ho vyzkoušet. Kde jinde propojíte čtenářství, environmentální téma, práci různorodých skupin a možnost volby vlastní práce? Zatím nevzniklo mnoho podobných zajímavých projektů.

Autorka je učitelka chemie, přírodopisu a angličtiny v ZŠ Janovice, lektorka KM.

Foto: z archivu autorky.

Plakát zachycuje různé ekosystémy.

Sedm miliard na krku

Kateřina Sobotková

Co potřebujeme: flip s titulky z novin, barevné lístečky na rozlosování do skupin, grafy, mapy, kopie textů

Předpokládaný čas: 90 minut

Cíle:

- Žáci vysvětlí rozdíly v populačním chování obyvatel rozvojových a rozvinutých zemí.
- Žáci pojmenují problémy vyplývající z populačních trendů s důrazem na problematiku potravinové bezpečnosti.
- Žáci diskutují o opatřeních souvisejícím s populačním růstem.
- Žáci napíší zprávu či komentář reflektující souvislost mezi růstem počtu obyvatel a zajištěním potravinové bezpečnosti.

1. krok (čas 15 min.)

Vyzvěte žáky, aby zkusili odhadnout, co znamenají data napsaná na flipu:

16. října

31. října 2011

16. října – Světový den výživy

Proč právě 16. říjen je Světovým dnem výživy? Toho dne v roce 1945 bylo založeno FAO usilující o soustavný a trvalý rozvoj zemědělství, které je jedním ze základů

dobře prosperujícího světa. Jako připomínka této události se od roku 1981 v tento den slaví Světový den výživy. Je tradičně důležitý pro zviditelnění a připomenutí problému hladu a výživy ve světě.

31. října 2011 svět dosáhl počtu sedmi miliard obyvatel.

„Vytvoření čtenářské komunity pomáhá žákům vybírat si knihy, které si chtějí přečíst, získat si důvěrný vztah ke knihám, které jsou ve třídě k dispozici a dosáhnout nezávislosti ve výběru knih.“

Potom je požádejte, aby hledali souvislost mezi těmito skutečnostmi.

Dejte žákům čas, aby si na flipu přečetli titulky článků z novin, které vyšly v souvislosti s dosažením počtu sedmi miliard obyvatel. Položte jim otázku: *O čem se asi píše v těchto člancích?*

Důvod k jásotu, či obavám z katastrofy?

Je možné takové množství lidí nasýtit?

Čínská noční můra

Tikající africká bomba

Množit se, nebo konzumovat?

Kritická hranice

Uživí nás Země?

Politický dopad

Alternativní zdroje potravin i energie

Požádejte žáky, aby se pokusili přiřadit k počtům obyvatel na zeměkouli data, kdy si myslí, že bylo nebo bude tohoto počtu dosaženo. Některá data můžete žákům nabídnout jako vodítko:

500 milionů – 1650 *** 5 miliard – ?

1 miliarda – ? *** 6 miliard – ?

2 miliardy – ? *** 7 miliard – 2011

3 miliardy – 1960 *** 8 miliard – ? (odhad)

4 miliardy – ? *** 9 miliard – ? (odhad)

Správné řešení:

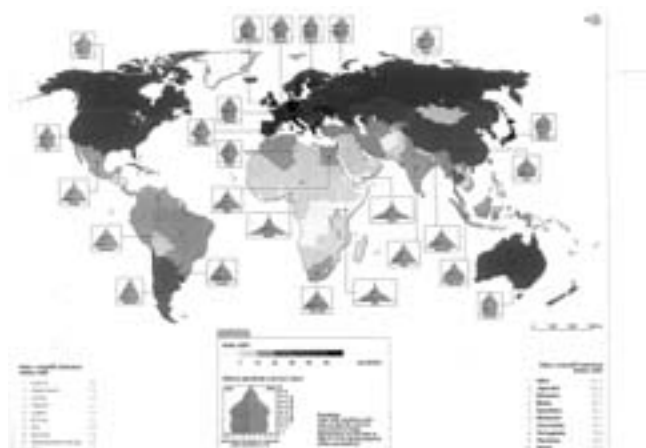
500 mil. – 1650, 1 mld. – 1800, 2 mld. – 1930, 3 mld. – 1960, 4 mld. – 1975, 5 mld. – 1987, 6 mld. – 1999, 7 mld. – 2011, 8 mld. – 2025 (odhad), 9 mld. – 2050 (odhad)

Diskutujte o rychlosti růstu počtu lidí na Zemi.

2. krok (čas 30 min.)

Rozdějte žákům barevné lístečky, podle kterých se rozdělí do dvou skupin – *rozvojové země* (např. Nigérie) a *vyspělé země* (např. Česko) a dále ještě do tří podskupin na základě věkové struktury: *děti a mládež* (do 20 let), *dospělí* (do 65 let), *senioři* (nad 65 let). Vznikne tedy šest skupin.

Rozdějte žákům tematickou mapu obsahující index stáří v jednotlivých zemích a věkové pyramidy u vybraných zemí. Zároveň jim dejte i vytištěné grafy hlavních typů věkových pyramid. Obojí je převzato ze

Školního atlasu dnešního světa. (Materiály najdete na: www.kritickemysleni.cz.)

Každá podskupina odpoví na svou sadu otázek na základě zjištěných informací z věkových pyramid, tematické mapy a svých domněnek.

Děti a mládež

- *Jaký podíl obyvatel v celé populaci vaší země tvoříte (v %)?*
- *Jaký je pravděpodobně váš denní program?*
- *Kolik máte sourozenců?*

Dospělí

- *Jaký podíl obyvatel v celé populaci vaší země tvoříte (v %)?*
- *Čím se většina z vás nejčastěji živí (v jakém sektoru pracujete)?*
- *Jak trávíte volný čas?*

Senioři

- *Jaký podíl obyvatel v celé populaci vaší země tvoříte (v %)?*
- *S kým a kde pravděpodobně žijete?*
- *Kolik máte vnoučat ve věku do 20 let?*

Do připraveného T-grafu zapisujeme odpovědi jednotlivých podskupin tak, aby bylo patrné srovnání stejných věkových skupin v odlišně rozvinutých zemích. Ptáme se přitom na zdůvodnění odpovědí.

T-graf

rozvojové země	rozvinuté země
<i>děti a mládež</i>	<i>děti a mládež</i>
<i>dospělí</i>	<i>dospělí</i>
<i>senioři</i>	<i>senioři</i>

Zeptejte se: *Jaké jsou rozdíly v populačním chování obyvatel mezi oběma skupinami? Jaké jsou příčiny a důsledky jejich populačního chování? Jak populační chování ovlivňuje růst počtu obyvatel? Jaké to může přinášet problémy?* Vyzvěte žáky, aby uvedli souvislosti mezi populačním chováním obyvatel a ajištěním potravin, pokud je dosud nezmiňovali. Případně jim položte i otázku, zda může platit nějaký vztah mezi produkcí potravin na osobu a podílem počtu hladovějících.

Foto: z archivu autorů.

3. krok (čas 30 min.)

Rozdejte texty *Demografický práh* a *Regulace populace a potraty*. Úkolem pro žáky bude pracovat s textem metodou *podvojného deníku*.

Pravidla metody

Čteme text a děláme si poznámky do deníku. Základem deníku je čistá stránka rozdělená uprostřed vodorovnou čarou.

Na levou stranu si vypíšete **doslova** z textu nějakou pasáž, která vás zaujala nebo vás zmátla, anebo je v ní něco, s čím nesouhlasíte. **Výpisky si dělejte hned při prvním čtení textu.**

Napravo od čáry byste si měli napsat souvislým textem komentář ke zvolené pasáži: *Čím byla pro vás tak zajímavá, že jste si ji poznamenali? Jaké myšlenky ve vás vyvolala? Na co byste se chtěli zeptat?*

Měli byste si v průběhu četby zaznamenat alespoň jednu citaci z každého textu a komentáře k nim. Až skončíte, projděte text ještě jednou a případně zaznamenejte své další postřehy.

Demografický práh

V souvislosti s vyššími příjmy se mluví o tzv. demografickém prahu. Při hodnotě hrubého domácího produktu někde mezi 1000–2000 USD nastává zlom, kdy výrazně klesá počet dětí na ženu. Jak společnost bohatne, stát začíná poskytovat alespoň nějaké zdravotní, sociální a důchodové zajištění, děti více chodí do školy a nejsou jedinou životní pojistkou rodičů.

Jak společnost postupně bohatne, nastává období rostoucích očekávání. Rodiče chtějí dopřát dětem lepší vzdělání a život, než měli oni sami, a je jim jasné, že s mnoha potomky se z bludného kruhu chudoby nevymaní. Paradoxně lze tedy zjednodušeně říct: „Čím více chudoby, tím více dětí, a čím více prosperity, tím méně dětí...“

Na co však dosud nemáme odpověď, je otázka, jak napomoci k prosperitě lidem v nejchudších zemích. A jak to udělat, aby z toho vyplývající nároky na zdroje nezničily ekosystémy a životní prostředí na této planetě?

Regulace populace a potraty

Je známo, že v sedmdesátých letech 20. století si Čína dala za cíl snížit rychlý nárůst obyvatel prostřednictvím ekonomických opatření, plánovaného rodičovství, ale také pomocí sterilizací a potratů. Cílem bylo stabilizovat populaci na 1,2 miliardy lidí. Mezi lety 1972–1982 opravdu roční přírůstek významně klesl, z 23,4/1000 obyvatel na 12,1/1000 obyvatel. Přesto však má dnes Čína již 1,3 miliardy lidí a populace se pravděpodobně v polovině 21. století stabilizuje na 1,5 miliardy lidí. V roce 2020 bude mít Čína 30 milionů mužů ve věku 15–30 let, kteří si nebudou moci najít partnerku.

Způsob regulace populace potraty je velmi kontroverzní a přijmeme-li argument, že život začíná splnutím spermie s vajíčkem při početí, jedná se vlastně o zabití. Potraty jsou běžné také v Japonsku a prakticky ve všech rozvinutých zemích euroamerického kulturně-civilizačního okruhu (s výjimkou Irska a Polska).

Je zajímavé, že i v Hippokratově slibu lékařů se výslovně mluví o nepřipustnosti potratu, ale ve slibu dnešních mladých lékařů už je formulace týkající se potratu vynechána. Hippokratova přísaha je upravena, jak se nám to hodí, a člověk stanovuje sám svoje pravidla.

Před 150 lety bylo ještě ve Spojených státech amerických legální otroctví a většinou lidí bylo považováno za normální. Těžko předvídat, ale dost možná budou za dalších několik generací naši potomci považovat zhruba 30 milionů potratů na světě ročně za největší barbarství naší doby.

(Upraveno podle Nováček, P.: *Udržitelný rozvoj*. Univerzita Palackého, Olomouc 2010, s. 81–82.)

Po četbě s poznámkami následuje diskuse.

Chce se někdo o své názory, pocity podělit s celou skupinou? Začněte těmi názory, které se týkají úvodních částí textu. Na komentáře navazujte a ptejte se i ostatních, jestli si dané pasáže také všimli, a pokud ano, jaký je jejich komentář.

Můžete také položit několik dalších otázek k textu:

- *Co si z tohoto textu zapamatujete?*
- *Co jste si při jeho čtení mysleli?*

Foto: z archivu autorů.

- *Co považujete za nejdůležitější poselství celého textu?*
- *Které otázky nechal text nezodpovězené?*

4. krok (čas 15 min.)

Nechte žáky vybrat si jeden z úvodních novinových titulků a k němu napsat krátkou zprávu nebo komentář, která/ý bude reflektovat nejen růst počtu obyvatel, ale i jeho vztah k zajištění potravinové bezpečnosti. Několik zpráv/komentářů může být poté v celé třídě společně sdíleno.

Autorka je koordinátorka GRV ve vzdělávacím projektu Varianty.

Zdroje:

Hanus, M. – Šídlo, L.: *Školní atlas dnešního světa*. Terra, Praha 2011.

Nováček, P.: *Udržitelný rozvoj*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2010.

Novák, Jan A.: Na Zemi žije už sedm miliard lidí. Důvod k jáso- tu, či obavám z katastrofy? Dostupné [on-line] na: <http://zpravy.ihned.cz/svet/c1-53441570-na-zemi-zije-uz-sedm-miliard-lidi-duvod-k-jasotu-ci-k-obavam-z-katastrofy> [cit. 22. dubna 2012].

Temple, Ch. – Steelová, J. – Meredith, K.: *Čtení, psaní a diskuse ve všech předmětech. Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka III. Kritické myšlení*, Praha 2002.

Tato lekce je součástí příručky *Bohouš a Dáša na stopě hladu*, kterou vydala o. p. s. *Člověk v tísní v roce 2012*.

Příručka je určena pro učitele zabývající se globálním rozvojovým vzděláváním. Její obsah je v souladu s požadavky průřezového tématu *Výchova k myšlení* v evropských a globálních souvislostech na SŠ i ZŠ. Pomocí komiksových příběhů, textů a výukových aktivit přibližuje téma potravinové bezpečnosti. Jednotlivými kapitolami provází čtenáře tradiční komiksově postavičky Bohouš a Dáša, kteří se v komiksech věnují jednotlivým tématům odlehčenou formou. Zároveň texty kapitol slouží jako přehledné shrnutí základních informací o potravinové bezpečnosti pro samotného učitele. Metodické listy související s tématy kapitol nabízejí inspiraci do hodin.

Příručku *Bohouš a Dáša na stopě hladu* si můžete objednat prostřednictvím elektronického formuláře na stránkách: www.varianty.cz, nebo ji můžete zdarma získat na našich seminářích. Kromě naší nabídky seminářů na webu pořádáme také několikrát do roka semináře otevřené. Sledujte novinky Variant.

Materiál vznikl v rámci projektu Světová škola 2 (Global Action Schools 2 Communities). Jak se stát Světovou školou se dočtete v Průvodci projektem Světová škola, který je také ke stažení na našich stránkách, případně vám ho můžeme zaslat společně s příručkou.

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

„Samostatné čtení znamená posilu, kterou všichni žáky potřebují, aby se stali co nejlepšími čtenáři. Díky samostatnému čtení se posiluje plynulost čtení, zlepšuje se porozumění, rozšiřuje se slovní zásoba a vytváří se sebedůvěra.“

Brána ke vzdělávání – školní čtenářské kluby

Irena Poláková

Vítejte na palubě... na palubě lodi *Školní čtenářské kluby*. Paluba je nám metaforou společně trávené cesty stejným směrem.

O co jde? O dobrodružnou výpravu plnou neočekávaných zvratů... Naší snahou je přenést do českého prostředí čtenářské kluby jako prostor pro scházení se dětí nad knihami, a to konkrétně: jako volnočasový kroužek nabízený školou žákům 1. stupně, ale i mladším sourozencům a kamarádům.

Že to není nic nového? Máte pravdu, to skutečně není. Už Mladý hlasatel za první republiky vyzýval své čtenáře, aby si na klubových schůzkách povídali o knihách. Snažíme se navázat na dávno a přirozenou tradici, inspirováni zahraničními zkušenostmi. Díky podpoře operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost administrativou ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy jsme v dubnu 2012 otevřeli ve 13 školách po celé České republice celkem 21 čtenářských klubů – volnočasových kroužků.

Pro koho jsou kluby určeny? Část oficiálního názvu našeho projektu je *Brána ke vzdělávání*. Četba je touto branou. Některým ale z nejrůznějších důvodů zůstává celoživotně uzavřena. A právě na ně se chceme soustředit – na děti z nepodněného prostředí, z rodin sociálně slabých, kde na knihy již nezbyvají finanční prostředky, na děti se specifickými poruchami učení. Do klubu jsou pozváni děti od věku předškoláků do 4. třídy.

Jak chceme dosáhnout, aby děti do klubu chodily? „Nemůže zapalovat, kdo sám nehoří...“ – rádi čteme a čtení považujeme za zvláštní příležitost k zábavě i poučení. Jsme učitelé a knihovníci, tedy ti, kteří mají dlouholetou zkušenost s předáváním vztahu k četbě. Snažíme se vzdělávat, a hlavně sdílet své zkušenosti a využívat rady těch, kteří to nabízejí. A o tom, zda to funguje, se na těchto stránkách můžete postupně přesvědčovat.

Jak to v praxi vypadá? Každý týden odpoledne se s dětmi scházíme v klubové místnosti, povídáme si

o knížkách i o životě, čteme, doporučujeme si četbu, hrajeme hry, pojídáme sušenky... a jednou za pár měsíců klub otevřeme a pozveme všechny, kdo se chtějí přijít podívat, případně nás čímkoli podpořit. Do klubu chodí i děti, které ještě neumějí číst a psát.

Shrnutí a podtrženo – Co je cílem projektu?

Posílit příležitosti ve vzdělání u dětí z MŠ a 1. stupně, které mají specifické vzdělávací potřeby, protože pocházejí z nepodněného či sociálně slabého prostředí nebo mají nějakou specifickou poruchu učení.

Přenést v zahraničí úspěšné čtenářské kluby do ČR, tedy i obnovit naši českou tradici.

Odpilotovat čtenářský program zaměřený na děti-nečtenáře a na závěr požádat MŠMT ČR o jeho akreditaci.

Vytvořit pracovní skupinu, v níž jsou učitelé, knihovníci, teoretici dětského čtenářství, speciální pedagogové – společně. Vyzkoušet si koučování a mentoring v pedagogické praxi.

Publikovat příklady dobré praxe na webu a na konci projektu je s velkou slávou a za účasti odborné veřejnosti připravit i v knižní podobě.

Brána ke vzdělávání... Kdo ji otevře?

Janua linguarum reserata – Komenského *Brána jazyků dokořán* naznačuje, že snad existuje někdo (nebo něco), kdo pomůže otevřít bránu a umožní nám snáze projít. S představou otevřené brány jsme vstupovali do projektu *Školní čtenářská kluby*, a to nikoli jen brány jazyků, ale brány vzdělanosti, celoživotní, zábavné a zajímavé... Cílem projektu je otevřít brány, dveře i okna těm, kterým by zřejmě zůstaly zavřeny, protože sami nemají sílu je otevřít. Pokud jim ale někdo pomůže, mohou projít – chtělo by se mi říct: bez velké námahy a těžkostí. Nebo alespoň: s užitečně vynaloženou námahou.

Foto: O. Polák

Václav Mertin hovoří o čtenářství.

Část z nás se již několik let zabývá dětským čtenářstvím v běžných a někdy spíše až výběrových třídách. Někteří z našeho současného projektu se dlouhodobě věnují dětem, které mají ztížené vzdělávací možnosti. Tyto zkušenosti jsme se rozhodli propojit a rozšířit svou profesní oblast o rozvoj čtenářství dětí, které jsou ve vzdělávacím společenství spíše na okraji – pocházejí ze sociálně nepodnětného prostředí, z rodin sociálně slabých, mají specifické poruchy učení. Právě u těchto dětí bychom chtěli být nápomocni v jejich vzdělávací i životní cestě. Bránou je nám kniha. Kniha ne jako zdroj znalostí a poučení, ale kniha jako zřídlo radosti, útěchy, napětí, dobrodružství... a také: zdroj znalostí a poučení.

Když jsme se loni v říjnu dozvěděli, že MŠMT náš projekt *Školní čtenářské kluby* podpoří, radost mnohých z nás byla kořeněna obavami – chceme založit čtenářské kroužky ve školách, to samo o sobě není nic tak zvláštního, ale my navíc budeme usilovat o to, aby do těchto kroužků chodily dobrovolně hlavně děti, které knihy spíše nezajímají. A to nejen školáci, ale i předškoláci. A v těchto dětech chceme probudit lásku ke čtení.

Bylo – a je – zřejmé, že alfou i omegou úspěchu projektu jsou ti, kteří čtenářské kroužky povedou. Velký důraz jsme kladli právě na to, aby všichni, kteří se do projektu zapojí, se na práci (i přes pochopitelné obavy) těšili. V ideálním případě povede klub učitel či učitelka ze školy a knihovník či knihovnice z okolí.

V polovině února jsme se sešli v pražském hotelu Olšanka a tři dny se vzdělávali. Na závěr jsme se rozdělili do regionálních týmů a společně s tzv. regionálním koordinátorem promýšleli, jak bude klubová činnost vypadat. Regionální koordinátor má být v průběhu celého projektu svému týmu nápomocen – pravidelně kluby navštěvovat, mluvit s vedoucími klubu o jejich potřebách, dávat jim zpětnou vazbu. Beta celého projektu. Další písmenko abecedy.

Díky grantové podpoře můžeme kluby vybavit knihami, čtenými knihami, CD přehrávačem i drobným nábytkem, který pomůže prostor zútulnit. Děti budou v průběhu školního roku dostávat knihy i drobné předměty, jako je průkazka, odznak...

Celkem se do projektu přihlásilo 13 škol, ve kterých vzniklo 21 klubů. V době, kdy čtete tyto řádky, proběhlo již několik vstupních schůzek a chystají se dny otevřeného klubu, tedy setkání, na něž mohou přijít i ostatní děti ze školy, rodiče, ale např. i představitelé obce.

Těšíme se, že vás v průběhu následujících tří let budeme pravidelně na těchto stránkách informovat o tom, kam naše práce postoupila. Více informací o projektu najdete na: www.novaskola.org.

Čtenářské kluby – ano či ne?

Dostala jsem možnost vstoupit do projektu Nová škola zabývající se čtenářskou gramotností v rámci čtenářských klubů určených hlavně pro nečtenáře nebo děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Na vstupní setkání projektu, které se konalo v Praze v hotelu Olšanka, jsem jela plna očekávání. Tuto práci jsem si

Čteme s nečtenáři.

dost dobře nedovedla v realu představit. Zde se však sešlo mnoho lidí, kteří mě velmi obohatili – ať už pracovní, nebo osobním setkáním. Snažili se nám ukázat cestu, kterou se máme vydat. Nezapomenutelná pro mě je tvůrčí dílna s Květou a Kateřinou, lektorkami kritického myšlení. Bylo nám nabídnuto mnoho inspirací, nápadů. Víím, že je před námi dlouhá cesta a dnes nedokážu říct, jestli bude úspěšná, ale jsem plna nadšení a odhodlání na ni vstoupit.

A mým přáním je alespoň několika dětem přiblížit kouzelný svět knížek a ukázat jim k nim cestu, třeba získat k nim lásku na celý život. Co dodat: „Vyplouváme...“

(Petra Řehořková,
knihovnice v Chlumci nad Cidlinou)

Postřehy z Olšanky

Představa, že tři dny sedíte v nevládném konferenčním sále a někdo do vás vkládá svoje moudra, není zrovna příjemná. Všechno ale bylo jinak. Hned na začátku jsem byla příjemně překvapena tím, jak snadno jsme vše našli, a také vřelou vstřícností všech organizátorů. Ještě víc mě ale překvapilo, že probíraná témata byla převážně směřována do praxe. Čas tak příjemně a rychle ubíhal. Bylo vidět, že v projektu nejsou lidé zapojeni z povinnosti, ale z nadšení udělat něco pro věc a přiblížit dětem knížky příjemnou a nenásilnou formou. Jdu do toho s přesvědčením, že pomáhám dobré věci.

(Martina Drtinová,
školní koordinátorka v Chlumci nad Cidlinou)

Poslední slovo patří mně.

Co je cílem při klubových setkáních...

- ...aby si děti samostatně a rády četly: jedna z cest je, že v průběhu klubových setkání budou mít možnost číst nebo si prohlížet knihu dle svého výběru
- ...aby každé dítě odcházelo z klubového setkání s knihou – s tou, kterou má rozečtenou již dlouho, či s tou, kterou si půjčí z klubové knihovny
- ...aby si děti doporučovaly knihy navzájem

Inspirace z hotelu Olšanka

V průběhu tří denního setkání jsme absolvovali přednášku PhDr. Václava Mertina na téma učení se čtení.

Celodenní dílnu Kateřiny Šafránkové a Květy Krüger *Čteme s nečtenáři*, dílnu Heleny Polákové a Josefa Rosena, při níž jsme se zabývali specifiky vzdělání romských dětí a prokládali to nejrozličnějšími hříčkami, jimiž klubovou práci můžeme obohatit. Skládali a šli jsme si sešitky, které si mohou vyrobit i děti a používat je jako své čtenářské zápisníčky. Každý večer jsme si v knižní vinárně při sklence vína a dortu představovali knížky pro děti a na závěr třetího dne se v menších týmech věnovali tomu, co vlastně v klubech dělat.

Představení knih pro děti.

Naše nejdůležitější momenty Přednáška Václava Mertina

Ze setkání si odnáším dvě podstatné věci: za prvé, pro mne převratnou informaci z úst dětského psychologa Václava Mertina, že pro dítě je každé čtení učení. Tedy opravdu žádná kniha není ztrátou času. A za druhé, ten pocit... jak jednoduše dobře mi bylo mezi tolika knihami a „jejich“ lidmi. Jako důkaz smysluplnosti celého projektu jsou pro mne tyto dvě skutečnosti zcela dostačující.

(Tereza Nakládalová,
vedoucí klubu v ZŠ Hlavečnick)

Majákem na rozbouřeném moři plavby ke čtenářství jsou pro mne myšlenky z úvodní přednášky PhDr. Václava Mertina: „Pro dítě je **každé** čtení učení. – Základy postoje ke čtenářství se vytvářejí již v předškolním, ba dokonce batolecím věku.“

Od té doby vždy, když se mi usazuje mé vlastní batole s knihou v ruce na klíně, snažím se prožít tento okamžik co nejkrásněji. Víím, že se pro mé dítě děje něco velmi důležitého. Je mu dobře s blízkou osobou a s ní navíc sdílí zážitky z prohlížení obrázků, z dětsky jednoduchého příběhu, který i malé leporelo obsahuje. Tak se v jeho podvědomí vytváří vztah ke knížkám přes vztah k člověku. Doufám, že až se batole přehoupne do předškolního a školního věku, bude už základ položen. I starší děti těží ze semínka, které pan V. Mertin zasel. Když každé čtení, tak i čtení komiksů, čtení méně „duchaplňé“ literatury, než kterou preferují učitelé a mnohdy i rodiče, je učení. Dávám si pozor na věty: „Zavři Čtyřlístek! Už zase čteš toho Brezinu... nech toho, teď je čas na učení!“ Stačí Čtyřlístek na chvíli odložit, četbu přerušit a věnovat se určitý čas zase třeba násobilce. A pak hurá s Bobíkem a Fifinkou na výlet...“

(Hana Svobodová,
regionální koordinátorka pro město Slaný)

Foto: O. Polák.

Tvoření čtenářského zápisníku.

Čteme s nečtenáři

Pokud zadáte do vyhledávače Google K+K, objeví se ledacos, jen ne to, co bych tam napsala já. Pod těmito písmeny si vybavím dvě úžasné lektorky kritické myšlení Květu Krüger a Katku Šafránkovou. Když jsem se setkala poprvé v Rokycanech s prvním K – Květou, ještě jsem netušila, že se také dočkám setkání s druhým K – Katkou. Moje první setkání bylo ohromující a poměrně zásadní. Započala jsem svoji cestu seznamování s kritickým myšlením. Obě se několikrát staly mými inspirujícími průvodkyněmi na Čtenářské gramotnosti v hotelu Krystal. Získala jsem od nich úžasné nápady, rady, náměty, odhodlání, jak dobře se dá pracovat s textem. Pro mě je značka K+K tou nejlepší, kterou můžete na své objevné cestě potkat. Květo a Katko, děkuji za každé milé setkání s vámi a přeji i dalším, aby měli stejné štěstí jako já.

(Libuše Hrušková,
koordinátorka klubů v ZŠ Mrákov)

Večerní knižní vinárna

Večerní povídání nad přivezenými dětskými knihami mi ukázalo spousty knižních titulů, které v knihovně máme, ale samotnou by mě nenapadlo, jak moc jsou vhodné pro čtení s nečtenáři – např. *Jakub a Jáchym* J. Clevina (Praha, Albatros 1981).

(Mirka Jouzová, knihovnice v Kolíně)

Každé z vytipovaných dětí dostalo osobní pozvánku. Mnohé z nich posléze donesly i vyplněnou přihlášku. Jsme si vědomi toho, že je to jen začátek, ale i tak to považujeme za úspěch.

Projekt očima člena realizačního týmu

Takzvaná náhoda se v mém pracovním životě objevuje poměrně často. Prostě se nějak u něčeho vyskytnu a na delší nebo kratší dobu se to stane mou prací. Takto jsem se stal hercem, osvětlovačem, zdravotním klaunem, lektorem v lesní školce a v poslední řadě i regionálním koordinátorem v rámci projektu *Čtenářské kluby*. Nad nabídkou této práce jsem moc dlouho neváhal. Věřím, že tento projekt je kvalitně připravený a že přinese spoustu zlepšení pro úroveň čtení v českých školách. Zároveň je to pro mě výzva vyzkoušet

Foto: O. Polák.

Hříčka pro práci v klubech.

si něco úplně nového a samozřejmě mě moc těší důvěra ve mě vložená na základě pouhých dvou večerních setkání v kavárně. Do projektu jsem přizván jako tzv. pohled zvenčí, a snad i jako mužský element. Tak to alespoň vypadalo na prvním společném setkání, kde to bylo ženy – muži 50 : 3. Když jsem se blížil na první společné setkání všech účastníků projektu, mé sebevědomí samozřejmě kolísalo. Říkal jsem si, že budu pozorovat, abych se neztrapnil nějakou hloupou poznámkou hned na začátku. Samozřejmě mě obličilo teplo při vstupu do místnosti s padesáti a něco ženami-učitelkami. Nedal jsem, myslím, nic najevo, a dokonce i nahlas pozdravil, ale přiznám se, začaly mi naskakovat dávno zasutá slova jako písemka, diktát, vyjmenovaná slova po p. Přece jen

padesát učitelek je padesát učitel. Během setkání jsem nabyt dojmu, že to půjde a že budu mít co říct. Mnohem zásadnější však pro mě bylo vidět, jak vlastně působí typické české paní učitelky prvního stupně. A řekl bych, že působí nedoceneně. Působí, že jejich práce není lehká. Působí, že se musí často prokousávat nejrůznějšími překážkami, nařízeními, normami a kdo ví čím vším. Některé vlastně působí i dost skepticky – pravděpodobně důsledek let bojů. Ale právě to, že se vše bude odehrávat ve skutečném prostředí typických škol je, myslím, na celé věci to nejpříznivější. Jedině takhle se dozvíme, jestli budou čtenářské kluby v Česku životaschopné. Těším se na to všechno a myslím, že zvítězíme.

(Robert Janč, herec, zdravotní klaun a učitel MŠ, regionální koordinátor pro Kolín)

Na jakékoli vaše dotazy, připomínky, podněty, vyjádřené pochybnosti... se těším na adrese: irena.polakova@novaskola.org.

Tento projekt je financován z prostředků ESF a státního rozpočtu ČR prostřednictvím operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

reg. č. CZ.1.07/1.2.00/27.0003

„Samostatné čtení tvoří v puzzle výuky ke čtenářství podstatný díl. Nemělo by být zaváděno nahodile, ale mělo by být, jako všechny části výuky ke čtenářství, plánováno, strukturováno a mělo by tvořit součást každodenního čtenářského zážitku.“

ŠKOLA V LITERATUŘE

Spratek

Torey L. Hayden

„Ukaž mi, kolik kostek je dvě a dvě.“ Bez zaváhání se objevily čtyři kostky. Chvilí jsem si ji prohlížela. „Co takhle tři a pět?“ Vyrovnala přede mne osm kostek.

Nedovedla jsem posoudit, jestli skutečně zná odpovědi, nebo jestli úlohy řeší za pochodu. Bylo ale zřejmé, že jasně chápe, v čem sčítání spočívá. Nechtěla jsem vytáhnout tužku a papír, jelikož jsem věděla o jejím sklonu papíry ničit. Nechtěla jsem zničit náš křehký, čerstvě vybojovaný vztah. Rozhodně jsem ale chtěla vědět, jak příklady řeší. Rozhodla jsem se tedy přejít na odečítání, které by mi mělo napovědět víc. „Ukaž mi tři bez jedné.“

Sheila převrátila dvě kostky. Usmála jsem se. Tohle řešení bezpochyby znala, aniž musela vytahovat tři kostky a pak jednu odebírat.

„Udělej šest bez čtyř.“

Znovu dvě kostky.

„Hele, ty jsi náramně mazaná. Ale teď mám pro tebe něco extra. Tentokrát tě dostanu. Ukaž mi dvánáct bez sedmi.“

Pohlédla na mne a v očích se jí mihl nepatrný náznak úsměvu, který ale nedorazil až k ústům. Poskládala jednu, dvě, tři, čtyři, pět kostek jednu na druhou. Udělala to, aniž se na kostky vůbec dívala. Je to dračice, pomyslela jsem si. Ať už těch posledních pár let strávila kdekoli a dělala cokoli, taky se při tom učila. Měla schopnosti vyšší než průměrné dítě jejího věku. Než kostky vyskládala, nebyla na ní znát ani stopa nějakého váhání. Srdce mi poskočilo v naději, že se pod vzdorem a špínou skrývá bystré dítě.

Vyřešila ještě pár dalších úloh, než jsem řekla, že to stačí a že může kostky odnést. Měli jsme teď čtení a já jí ráno řekla, že se téhle činnosti nemusí zúčastnit. Vstala jsem, abych zkontrolovala ostatní děti, a Sheila se zvedla se mnou. Šla za mnou, krabici kostek stále v rukou.

„Broučku,“ řekla jsem a otočila se k ní, „můžeš je uklidit, jestli chceš. Nemusíš je nosit s sebou.“

Avšak Sheila měla jiné plány. Když jsem vzhledla příště, seděla na své oblíbené židli na druhé straně stolu s kostkami vysypanými před sebou. Něco s nimi usilovně prováděla, nepoznala jsem ale, co to bylo.

Oběd jí znovu utlumil a ona se opět stočila na židli. Když ale přišel čas vaření, celkem snadno jsem jí nalákala na banán na špejli.

Každou středu jsme si připravovali něco k snědku. Dělala jsem to z několika důvodů. Zralejší děti si mohly dobře procvičovat počítání a čtení. U všech se podporovalo sociální chování, sdílení, konverzace a manuální činnost. Vaření byla navíc legrace. Jednou za měsíc jsme opakovali některý oblíbený recept, který děti vybraly, a tentokrát to byly banány v čokoládě, upat-

laná záležitost, v níž figuroval banán napíchnutý na špejli, namočený v čokoládě, obalený ve směsi dobrot a pak zmražený. Pro zjednodušení jsem se rozhodla, že se první Sheilin den nebudeme pouštět do nového receptu, a banány v čokoládě byly sázkou na jistotu. Skoro všechny děti zvládaly všechny části samostatně. Dokonce i Susannah dokázala většinu z toho, a tak zbývalo jen opatrně dohlížet na Maxe a Fredieho. Čokoláda byla přirozeně všude a dobroty na posypání se z větší části snědly, než se našel banán, na který je dát, ale všichni jsme se báječně bavili.

Sheila váhala, jestli se má přidat, křečovitě svírala svůj banán a pozorovala zpovzdálí veselé žvatlání ostatních. Nebyla ale ve vzdoru a Whitney ji přilákala k nádobě s čokoládou, když u ní všichni ostatní skončili. Jakmile Sheila začala, úplně ji to pohltilo a zkoušela nabalit na svůj lepkavý banán všechny čtyři druhy posypu. Sledovala jsem ji z druhé strany stolu. Ani jednou nepromluvila, bylo ale vidět, že má jasnou představu o tom, jak to všechno na banán dostat, protože ho po každém obalení vždycky znovu namočila do čokolády. Ostatní děti jedno po druhém všeho nechaly a sledovaly, jak Sheila experimentuje se svým nápadem. Hlasy se ztišily, jak je přemohla zvědavost. Obalila tu mohutnou lepicí hmotu v poslední vrstvě a opatrně ji zvedla. Vzhledla, podívala se mi do očí a pomalu se jí po tváři rozlil úsměv, až byl široký, s otevřenými ústy, odhalující mezery po chybějících zubech ve spodní řadě.

Na konci každého dne jsme dělali závěrečná cvičení, která měla podobně jako ranní téma za úkol sjednotit nás a připravit na čas, který strávíme každý zvlášť. Jednou z těchto činností byla trpaslíkova krabice. Moc ráda jsem pro děti vymýšlela příběhy a jednou hned na začátku školního roku jsem jim vyprávěla, že trpaslíci jsou jako víly, že ale žijí v lidských příbytcích, střeží je a starají se o bezpečí, zatímco lidé spí. Petr usoudil, že možná i my máme v naší třídě nějakého trpaslíka nebo skřítku, který se nám stará o všechny věci a dělá v noci společnost Bennymu, Karlíkovi a nepříteli přátelskému králíku Cibulákovi. Z toho se zrodila řada příběhů o našem trpaslíkovi. Proto jsem jednoho dne přinesla velkou dřevěnou krabici a řekla dětem, že v ní nám bude trpaslík nechávat zprávy. Řekla jsem, že nás všechny pozoruje při práci a má ohromnou radost z toho, jak začínají být všichni v téhle místnosti laskaví a ohleduplní. A tak pokaždé, když uvidí nějaký laskavý skutek, nechá o tom v krabici zprávu. A tak jsem každý den během závěrečných cvičení četla poznámky z trpaslíkovy krabice. Po několika dnech jsem jim řekla, že trpaslík dostal z psaní křeč do ruky, protože se tolik lidí chová laskavě, že tedy potřebuje pomoc. Požádala jsem děti, aby si všimaly toho, když ostatní udělají něco laskavého, a aby o tom napsaly poznámku a vložily ji do krabice,

anebo, když neumějí psát, aby přišly za mnou a já to napíšu za ně. Tak vzniklo jedno z našich nejoblíbenějších a nejučinnějších cvičení. Každé odpoledne tam bylo nějakých třicet poznámek, v nichž děti navzájem popisovaly laskavost, které si všimly. Nejenže to děti povzbuzovalo k tomu, aby si všimaly pozitivního chování u druhých, ale mohly se také přetrhnout ve vzájemných projevech laskavosti v naději, že se jejich jméno na konci dne objeví v krabici.

Některé poznámky byly běžné, ale jiné svědčily o mimořádném vhledu, když některé dítě pochválilo za drobný, ale významný krok, někdy za věci, které mně samotné unikly. Třeba Sarah se jednou dostalo pochvaly za to, že během hádky nepoužila svůj mimořádně oblíbený vulgární výraz, a u Freddieho ocenili spolužáci to, že použil papírový kapesník, místo aby se vysmrkal do košile, jak byl zvyklý. Moc ráda jsem každý večer krabici otevírala, protože už jsem do ní sama přispívala jen zřídka, a když, tak jediné abych se ujistila, že v ní má každé dítě alespoň jednu poznámku. Při pohledu na to, čeho si děti všimly, jsem zažívala ohromné rozzechvění. A ovšem že mne těšilo najít i nějakou tu poznámku o sobě.

Závěrečná cvičení po středečním vaření tak byla mimořádně zábavná, protože se prvně objevilo Sheilino jméno napsané jinou rukou než mou vlastní. Sheila, která se ještě držela stranou, zůstala sedět se skloněnou hlavou, když děti tleskaly poznámkám o ní. Když jsem jí ale papírky dala, ochotně je přijala.

Po vyučování odvedl Anton každé z dětí na autobus. Já se usadila ke stolu, abych opravila práce a doplnila výkazy o chování, které jsem na některé dítě vedla. Sheila odešla na toalety smýt z obličeje poslední stopy po banánu v čokoládě. Už tam byla nějakou dobu a já se zabrala do práce. Uslyšela jsem, že spláchla, a potom přišla. Nevzhlédla jsem, protože jsem fixem dodělávala diagram a nechtěla jsem udělat chybu. Sheila přišla ke stolu a chvíli mne sledovala. Pak přišla blíž, položila si lokty na stůl a naklonila se přes stůl, takže jsme teď byly jen malý kousek od sebe. Vzhledla jsem a podívala se na ni. Zamyšleně zkoumala můj obličej.

„Jak to, že další děčka nejdou taky na záchod?“

„Co?“ S překvapením jsem se opřela v židli.

„Říkám, jak to, že další děčka, už velký děčka, jdou do kalhot, a ne na záchod?“

„No, tohle je zkrátka něco, co se ještě nenaučili.“

„Jak to? Budou přece už velký děčka. Větší než já.“

„No, zkrátka se to ještě nenaučili. Ale pracujeme na tom. Všichni se snaží.“

Zadávala se na diagram, který jsem vytvářela. „Tohle by už teď měli umět. Můj tatka, ten by mě zle seřezal, kdybych tohle udělala.“

„Každý je jiný a nikdo tady nedostává nařezáno.“

Dlouho byla zamyšlená. Opisovala prstem po stole malý kroužek. „Tohle tady bude bláznivá třída, že je?“

„Ani ne, Sheilo.“

„Můj tatka, ten to říká. Říká, že budu bláznivá a oni mě šoupnou do třídy pro bláznivý děčka. Říká, že tohle tady bude třída bláznivejch děček.“

„To ani ne.“

Na chvíli se zamračila. „Mně to celkem nevadí. Tohle tady bude zrovna tak dobrý jako to jiný místo, kde budu dřív. Tohle bude dobrý jako kdekoli jinde. Nevadí mi, jestli to bude bláznivá třída.“

Nenacházela jsem slov, nevěděla jsem, jak popřít to, co je tak zjevné. Nečekala jsem, že se s jedním ze svých dětí dostanu do takové debaty. Většina z nich na takový postřeh neměla dost rozumu, anebo tolik neomalenosti, aby ho vyslovila.

Sheila se podrbala na hlavě a zamyšleně si mne prohlížela.

„Ty budeš taky bláznivá?“

Zasmála jsem se. „Doufám, že ne.“

„Jak to, že tohle děláš?“

„Co? Že tady pracuju? Protože mám moc ráda kluky a holky, a myslím, že učení je zábava.“

„Jak to, že budeš s bláznivejma děčkama?“

„Líbí se mi to. Být bláznivý není nic špatného. Je to jen jiné, to je všechno.“

Bez úsměvu zavrtěla hlavou a narovнала se. „Myslím, že budeš taky bláznivá osoba.“

O knize

Autorka beletristickým způsobem zpracovává skutečný příběh šestileté dívky Sheily, která vyrůstá bez lásky. Sheila se poté, co popálila tříletého chlapce, dostane do speciální třídy pro děti s poruchami chování. Její učitelkou a zároveň prvním člověkem, který jí projeví lásku, je Torey Hayden. Po čase zjistí, že dívka má zcela nadprůměrnou inteligenci, je učenlivá a dřímá v ní skrytý génius. Navzdory mnoha překážkám a smutným událostem Sheila zůstane ve třídě, kde našla přítelkyni – učitelku Torey. Kniha je pozitivním svědectvím o síle pedagogických a terapeutických prostředků, jako jsou pocit bezpečí, důvěra, podpora v nouzi, ochota odpouštět, uznání důstojnosti osoby každého člověka, i zanedbaného dítěte. Pedagoga představuje jako přítele, který neváhá pro dítě podstupovat nejrůznější oběti.

O autorce

Victoria Lynn Haydenová, známá pod uměleckým jménem Torey L. Hayden (nar. 1951 v Montaně v USA), je dětská psychologka a speciální pedagožka. Většinu svého života zasvětila práci s dětmi, které trpí poruchami chování. V současné době žije ve Velké Británii, kde poskytuje odborné poradenství několika dětským nadacím. Torey Hayden je autorkou několika velmi úspěšných knih, ve kterých se odrážejí její zkušenosti z oblasti speciální pedagogiky a psychoterapie, např. *Zvíře, Dračice a mazánek* (nakl. Portál). V roce 2011 vyšla její kniha pro děti *Zizi, o pejskovi, který se učil meditoval* (nakl. 108publishing).

Torey L. Hayden: Spratek. Příběh dítěte, které nikdo nemiloval.
Přel. Helena Hartlová.
Portál, Praha 2008, str. 59–63.

NABÍDKY

DRUHÁ SMĚNA – publikace pro pedagogy ZŠ
přináší nové informace, metodickou podporu
a inspiraci do 3740 škol v ČR.

Dějiny a literatura Romů → jak je funkčně a nenásilně využívat na 2. stupni ZŠ?

DRUHÁ SMĚNA autorského kolektivu romistů, historiků a metodiků
Masarykovy univerzity v Brně pedagogům nabízí:

- výklad a reflexi historie Romů v českých zemích a na Slovensku
- seznámení s fenoménem literatury Romů v ČR, medailony autorů,
jejich tvorbou
- zpracovanou metodiku na bázi metod Kritického myšlení, založenou
na práci s autentickými texty (literární tvorbou a historickými dokumenty)
- podporu čtenářské gramotnosti, kritické práce s informacemi
a respektu k odlišnostem
- nenásilné začleňování multikulturních témat do každodenního vyučování
- využití zejména v hodinách českého jazyka, dějepisu, občanské výchovy,
a průřezových tématech multikulturní, mediální či etická výchova

PDF volně ke stažení na
www.romanovodori.cz/ucebnice

Distribuce zajištěna do 3740 ZŠ
a vybraných víceletých gymnázií
v České republice.

Vydalo občanské sdružení ROMEA
za finanční podpory Evropského
sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

ROZVOJ VE ŠKOLÁCH VYUŽÍVÁNÍ

Postupujeme dál na CESTĚ KE KVALITĚ

Projekt „AUTOEVALUACE- Vytváření systému a podpora škol v oblasti vlastního hodnocení“ vstupuje do své poslední fáze a školám nabízí již řadu nástrojů a možností na podporu vlastního hodnocení.

Vydejte se i vy spolu s ostatními školami na cestu ke kvalitě a vyzkoušejte například:

- ✓ **Již ověřené evaluační nástroje**, které usnadní a zlepší proces vlastního hodnocení i na vaší škole – stačí zadat údaje a software vám již sám vygeneruje zprávu pro vás.
- ✓ **Rámec pro vlastní hodnocení školy**, který je vhodný pro použití zejména na školách, jež s autoevaluací teprve začínají, a dále na těch, kde by systematictější pojetá autoevaluace mohla postrádat smysl, např. malotřídních školách.
- ✓ **Mezi dalšími evaluačními nástroji** jsou například Klima školní třídy – dotazník pro žáky, Společenství prvního stupně – dotazník pro žáky formou počítačové hry, Rámec profesních kvalit učitele – nástroj na hodnocení a podporu profesního růstu učitelů.

Více na **Portálu evaluačních nástrojů**: http://www.evalvacninastroje.cz/nuovckk_portal/

Na přelomu května a června 2012 budete moci užívat portál evaluačních nástrojů pod portálem RVP.CZ v sekci označené EN. Aktuální termín převodu sledujte na webových stránkách projektu <http://www.nuov.cz/ae>.

Pořádáme poslední workshopy zaměřené na praktický nácvik práce s evaluačními nástroji. Termíny a místa jsou zveřejněny na webových stránkách projektu: <http://www.nuov.cz/ae/ostre-workshopy>.

Nebo si přečtěte ještě mnohem více v šestém čísle našeho **bulletinu**, které vyjde v polovině května. Přílohou 6. čísla je DVD, kde naleznete všechny výstupy projektu. Na webových stránkách jsou všechna čísla bulletinu umístěna na: <http://www.nuov.cz/ae/bulletin>

Více o projektu a jeho výstupech na: <http://www.nuov.cz/ae>

Letní škola kritického myšlení v Křivoklátě

Role třídního učitele (třídní učitelky) v dnešní škole

Mámatáta nebo úředník? Co vlastně očekávají děti, rodiče a nadřízení školští pracovníci od třídních učitelů? Jak může třídní učitel ovlivnit žákův vztah ke škole, k učení a celému světu?

Termín: 29. 7. – 3. 8. 2012

Místo: Křivoklát

Komu je LŠ určena?

Pedagogům všech oborů i typů škol, všem absolventům kurzů RWCT i dalším zájemcům, kteří by chtěli kurz absolvovat a zajímají se o metody, které pomáhají vyučujícím pozitivně ovlivňovat čtenářskou gramotnost dětí a studentů.

Cena:

6 600 Kč (ubytování v pokoji s příslušenstvím)

5 900 Kč (ubytování v pokoji bez příslušenství)

Cena zahrnuje náklady na stravu, ubytování a lektorné, cestu si hradí účastníci.

Co budeme na letní škole dělat?

Prozkoumáme odborné pedagogické texty metodami kritického myšlení

Vyzkoušíme si různé techniky práce s třídním kolektivem

Vyjasníme si význam osobnostně sociální výchovy v prostředí dnešní školy

Vytvoříme si svůj plán práce třídního učitele nebo vedoucího kroužku

Při setkání s odborníky z oblasti pedagogiky a psychologie si pojmenujeme své cíle ve vztahu k žákům.

Kdo letní školu povede

Anna Chocholová, učitelka ZŠ a SŠ, lektorka Kritického myšlení

Jaroslava Budíková, pracovnice pedagogicko psychologické poradny, specialistka na výuku dětí se speciálními potřebami, lektorka Kritického myšlení

Dagmar Bulanová, zástupkyně ředitele ZŠ, lektorka Kritického myšlení

Odborní poradci:

PhDr. Hana Košťálová, národní koordinátora programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení

Doc. PhDr. Soňa Hermochová, CSc., psycholožka

Bližší informace získáte na adrese – a.chocholova@seznam.cz, přihláška na www.kritickemysleni.cz.

Kurzy na rok 2012/2013

V příštím školním roce otevřeme opět několik kurzů.

V ZŠ O. Chlupa ve Fingerově ulici v Praze 13 bude už od září probíhat čtyřicetihodinový **kurz RWCT určený zejména pro učitele 1. stupně**. Kurz povedou V. Strculová a B. Staňková. Součástí kurzu je i náslech přímo ve výuce.

Na podzim proběhne 24hodinový kurz **Čteme s nečtenáři a učíme je kriticky myslet**, vedený lektorkami K. Krüger a K. Šafránkovou. Kurz je určen pro učitele MŠ, 1. a 2. tříd ZŠ a lektory programů pro předškolní děti. Jedná se o základní kurz. Pokračovací kurz začne v lednu 2013.

Na podzim začne i kurz **Rozvíjení čtenářské gramotnosti ve škole** (64 hodin). Kurz je určen pro učitele všech stupňů škol, kteří chtějí ve své výuce více mířit na rozvoj čtenářské gramotnosti, případně se chtějí stát experty na tuto oblast pro svou školu.

Více informací o všech kurzech najdete již brzy na www.kritickemysleni.cz.

Chcete odebírat *Kritické listy*?
Přihlaste se do Informační a nabídkové sítě programu
Čtením a psaním ke kritickému myšlení

Odběratelem *Kritických listů* se stanete tak, že vyplníte elektronickou přihlášku k odebírání *KL* na: www.kritickemysleni.cz. Obdržíte fakturu na jeden ročník časopisu, tj. na 4 čísla. První číslo, které dostanete, bude to, které vyjde jako první po vašem přihlášení a zaplacení. Pokud byste chtěli začít číslem, které vyšlo ještě před tím, než jste se přihlásili, napište do kanceláře *KM*. Se čtvrtým předplaceným číslem dostanete zálohovou fakturu na další předplatné a bude na vás, zda se rozhodnete předplatné prodloužit. (Samozřejmě budeme rádi, když to uděláte.)

Poplatek za 4 čísla činí 580 Kč.

Platba převodem bez faktury

Číslo účtu pro úhradu předplatného: 163 918 510 / 0300

Pokud budete platit převodem bez faktury, zvolte si jako variabilní symbol šestimístné číslo (tak, aby to nebyly např. samé jedničky nebo řada od jedné do šesti), to uveďte jak v přihlášce, tak v bance jako VS. Později vám bude přiřazen VS podle evidence odběratelů. Zaplatte časopis dříve, než odešlete objednávku, a údaje o platbě nezapomeňte uvést v přihlášce, abychom vaši platbu mohli rozpoznat.

Pokud potřebujete daňový doklad, volte, prosím, platbu fakturou.

Chcete starší čísla *Kritických listů*?

Napište si, prosím, na adresu: kritickemysleni@ecn.cz. Napište, o které číslo nebo čísla máte zájem, uveďte svou poštovní adresu a fakturační údaje. Časopisy vám zašleme společně s fakturou. Cena čísel 1–30 je 100 Kč za výtisk, čísel 31–41 za 120 Kč, čísel 42 a novějších za 150 Kč. Poštovné a balné závisí na počtu objednaných kusů. Některá čísla již jsou rozprodána, takže se omlouváme, pokud vaši žádosti nebudeme moci vyhovět.

Náměty pro redakci *KL*

Pokud máte jakékoli návrhy na vylepšení časopisu, budeme rádi, když nám věnujete svůj čas a pošlete nám je na adresu: kritickemysleni@ecn.cz. Můžete také využít elektronicky administrovanou anketu ke *KL* na: www.kritickemysleni.cz. Za všechny náměty a podněty velmi děkujeme!

Kritické listy – pro členy Informační a nabídkové sítě *RWCT – KM*.

Edičně připravily: Kateřina Šafránková a Hana Košťálová

Redakční rada: Ondřej Hausenblas, Květa Krüger, Štěpánka Klumparová, Šárka Miková, Irena Poláková, Nina Rutová, Jiřina Stang, Miloš Šlapal

Adresa: *Kritické myšlení*, o. s., ZŠ s RVJ Bronzová, Bronzová 2027, 155 00 Praha 5

tel.: 255 797 457

e-mail: kritickemysleni@ecn.cz; **web:** www.kritickemysleni.cz

Vyšlo v červnu 2012. Registrační číslo MK ČR E 11198. Uzávěrka dalšího čísla je **31. července 2012**.

Vydalo o. s. *Kritické myšlení* 2012.

Přední obálka: Práce žáků **ZŠ Ratibořická v Horních Počernicích**.

Zadní obálka: Foto z archivu **J. Králové**.

Neoznačené fotografie: Hana Košťálová – fotoarchiv *KM*.

Za obsah a formu inzertních nabídek odpovídají inzerující organizace.

Sazba, grafická úprava: Andrea Šenkyříková. Vytiskla tiskárna **PBTisk Příbram**.

Jazyková korektura: Jana Křížová.

Jak posílat příspěvky do *Kritických listů*?

Příspěvky posílejte e-mailem na adresu: katerina.safrankova@gmail.com jako připojený soubor ve formátu .doc, či na adresu: *Kritické myšlení*, o. s., ZŠ s RVJ Bronzová, Bronzová 2027, 155 00 Praha 5.

Fotografie lze posílat poštou (na vaši žádost vrátíme) či e-mailem – naskenované v rozlišení 300 dpi (.tif nebo .jpg).

ISSN 1214-5823

Čtením a psaním ke kritickému myšlení

Vzdělávací program, který přináší učitelům na všech stupních škol **kurzy dalšího vzdělávání, materiály a lekce, webovou stránku, informační síť a konzultační podporu.**

Učitelé v programu získávají konkrétní praktické metody, techniky a strategie, sestavené v otevřený a efektivní systém, který pomáhá rozvíjet všechny kompetence, jak jsou formulovány v Rámcovém vzdělávacím programu.

Program sám neklade důraz na pedagogické, psychologické či literární teoretické poznatky, přestože je na jejich základu postaven, **ale zdůrazňuje, že k ovládnutí nových výukových přístupů je důležité přímé prožití učebních činností a jejich následná analýza.**

Které kvality žákova učení a žákovy osobnosti program pěstuje?

aktivizaci žáků • celoživotní učení • schopnost vyjadřování • utváření názoru a argumentace pro něj • rozvoj čtenářství • kritickou práci s informacemi • trvalost osvojení informací • schopnost tolerovat a respektovat odlišnost všeho druhu • spolupráci a maximální rozvoj každého dítěte

Co program Čtením a psaním ke kritickému myšlení nabízí?

- Kurzy** • celoroční 80hodinové • zkrácené (výběr základních přístupů) asi 40 hodin
 - ochutnávkové (ukázka metod) – jednodenní • kurzy KM a tvorby ŠVP
 - speciálně zaměřené (např. na spolupráci knihovny a školy)

Letní školu kritického myšlení – jeden týden intenzivního tréninku pro pokročilé

Časopis Kritické listy

Členství v Informační a nabídkové síti KM

Webovou stránku se stále novými nabídkami, materiály a informacemi

Kritické myšlení, o. s.,
je výhradním nositelem autorských
a distribučních práv programu
Reading and Writing for Critical Thinking
(RWCT) v České republice.

Kontakt:
Kritické myšlení, o. s.
ZŠ s RVJ Bronzová
Bronzová 2027
155 00 Praha 5
tel.: 255 797 457
e-mail: kritickemysleni@ecn.cz
web: www.kritickemysleni.cz

